

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 7/2018

číslo 4

Demokracie
z Boží milosti

Anketa:
Demokracie očima
českých unitářů

Ohlédnutí za
první republikou

O T. G. Masarykovi
s doc. Michalem
Stehlíkem

Charlotta
Garrigue
Masaryková

Základ unitářství
v minulosti a dnes

Příměstský tábor
pražských unitářů

Konference IARF
Reimagining
Interfaith
Cooperation

Liberální
náboženské
proudy v Nizozemí
a Belgii

**Demokracie a sté výročí
vzniku Československé
republiky**

TGM

a Charlotta G. Masaryková

Milí čtenáři a milé čtenářky,

toto číslo našeho časopisu jsme se rozhodli věnovat stoletému výročí vzniku Československé republiky. Tak kulaté výročí jsme nemohli a ani nechtěli opomenout. Demokracie není ve světě samozřejmostí, je to především evropský a americký vynález. Vynález tak mimořádný, že v současné době neexistuje žádný politický systém, který může demokracii opravdu vážně konkurovat. Přesto těch demokratických zemí není většina. Jak je to možné? Podle mého názoru to vyplývá z odlišnosti jiných kultur. Některé kultury prostě nemohou nebo nechtějí demokracii přijmout z principu. Proto není rozumné vnucovat ji celému světu. Přesto věřím, že díky hodnotám, které vyznává, bude stále zajímavou inspirací i pro ty státy, které jsou vůči ní ještě dnes poněkud zdrženlivé.

V tomto čísle najdete také články o Tomáši Garrigue Masarykovi a jeho ženě Charlottě. Bez nich si první republiku nemůžeme představit. Masarykova idea humanitní demokracie s láskou k bližním je i dnes velmi potřebná. Bez duchovně i eticky vyspělých jedinců nemůžeme čekat demokracii s lidskou tváří.

V dalším článku se pak seznámíte s historickými kořeny unitářské víry. Bez kořenů nemůžete hledět k vrcholům stromů. Dívat se vzhůru patří však ke každému dobrému náboženství. A to chceme i my, čeští unitáři.

Pak se můžete porozhlédnout po pestrém světě náboženských věr. Najdou si jednotlivá náboženství k sobě cestu skrze mezináboženský dialog? Liberální směry to již dělají mnoho let. Ti konzervativní stále ještě čekají na odvahu a svůj první krok. Brána k vzájemnému porozumění je však již otevřena.

V dalším článku se vám pak představí Příměstský klub Pražské obce unitářů. Cílem bylo o prázdninách připravit pro děti něco, co by je opravdu zaujalo, aby tak mohly příjemně strávit letošní velmi horké letní měsíce.

Nakonec se můžete podívat i mezi liberální skupiny v Nizozemí a Belgii. Je zajímavé, že i v těchto zemích řeší podobné otázky jako my čeští unitáři. Jak uspět s naší liberální duchovní cestou i v 21. století? Existuje Veliké Tajemství a jak k němu najít ten správný klíč? To jsou trvalé unitářské otázky.

Na závěr přeji všem čtenářům a čtenářkám příjemné rozjímání nad tímto číslem Tvůrčího života.

Luděk Pivoňka

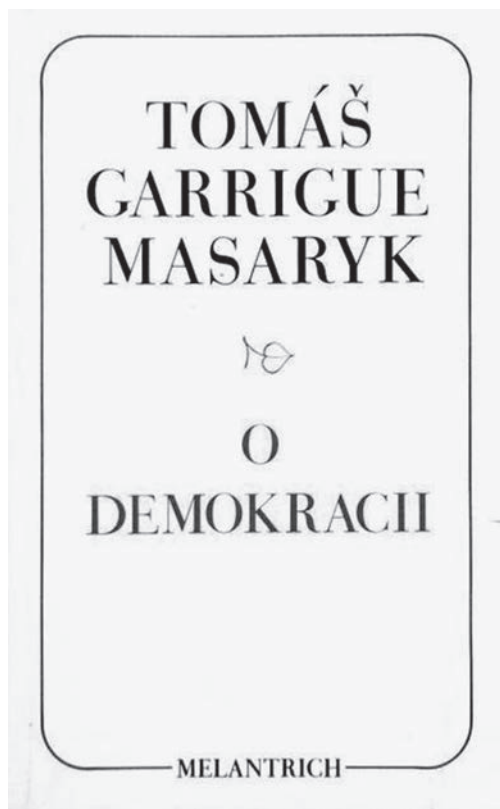
OBSAH

- 1 Editorial
- 3 ŽIVÉ TÉMA: DEMOKRACIE A STÉ VÝROČÍ VZNIKU ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY**
- 3 Demokracie z Boží milosti (*Luděk Pivoňka*)
- 7 Demokracie očima českých unitářů. Anketa (*zpracoval Radovan Lovčí*)
- 18 Ohlédnutí za první Československou republikou (*Jana Čechurová*)
- 24 STUDIE, ZAMYŠLENÍ: TGM A CHARLOTTA G. MASARYKOVÁ**
- 24 Rozhovor s docentem Michalem Stehlíkem o T. G. Masarykovi (*rozhovor připravil Radovan Lovčí*)
- 29 Charlotta Garrigue Masaryková. Američanka, která se stala Češkou (*Marie L. Neudorflová*)
- 38 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ**
- 38 Základ unitářství v minulosti a dnes (*Zsolt Norbert Rácz*)
- 44 KALEIDOSKOP**
- 44 Zpráva z konference IARF 2018 – Reimagining Interfaith Cooperation / K novému pojetí mezináboženské spolupráce (*Karen Ercolino*)
- 47 Jeden z programů konference Reimagining Interfaith Cooperation pod drobnohledem (*Karen Ercolino*)
- 49 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY**
- 49 Příměstský klub Pražské obce unitářů (*Agata Pešková, Pavel Pešek, Kateřina Samojská*)
- 55 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE**
- 55 Liberální náboženské proudy a unitářství v současném Nizozemí a Belgii (*Kristýna Ledererová Kolajová*)

Demokracie z Boží milosti

Luděk Pivoňka

„Teoretikové státu starého vyjadřovali to formulí, že monarcha je z Boží milosti: těsné spojení státu s církvemi bylo praktickým výrazem mravního smyslu státu. Věřím, že také demokracie, jako celý život jednotlivců a národů, je z Boží milosti.“¹

Tomáš Garrigue Masaryk: *O demokracii*. Praha: Melantrich 1991 (výběr ze spisů a projevů).

Tento citát z Masaryka by možná mohl mnohé překvapit. Je možné, aby demokracie byla opravdu z Boží milosti? Když se podíváme na její současnou tvář, vypadá to, že je spíše poněkud zjizvená od neustálých sporů jejích politických představitelů. Nedávné hlasování o důvěře vládě bylo toho jen smutným důkazem. Jak to tedy Masaryk myslel? Teoretici staré

monarchie vycházeli z myšlenky apoštola Pavla, že všechny vládnoucí moci jsou zřízeny od Boha, a proto je potřeba je poslouchat. Tím si monarcha s pomocí církve zajišťoval loajalitu svých poddaných. Ovšem pouze teoreticky. Ne všichni poddaní sdíleli tuto biblickou zásadu. Je tedy možné si představit, že by božská Prozřetelnost ustanovovala jednotlivé vládnoucí moci zcela libovolně jen podle své vůle? Teoreticky to možné je, ale praktická zkušenost mluví spíše o opaku. Státy a jejich vlády vznikají především z vůle lidí a jejich dobrých či méně dobrých pohnutek. Demokracie znamená doslova vládu lidu. Masaryk jako zakladatel a prezident první Československé republiky byl až do konce svého života jejím přesvědčeným obhájcem. Můžeme i my, občané České republiky, dnes věřit v prospěšnost demokracie? Já doufám, že ano. Pojďme se tedy podívat společně s Masarykem na klady a zápory skutečné demokracie, ve které žijeme své obyčejné každodenní životy. Budu v této chvíli vycházet především z Masarykova článku, jak je uveden v knize Tomáše Garrigua Masaryka *O demokracii*.²

Masarykova teze: ideálem je přímá demokracie, ale není možné ji prakticky uskutečnit, proto je nutná demokracie nepřímá neboli parlamentní. Někde je zaváděno i všeobecné referendum.

Souhlasím s Masarykem, že skutečná demokracie je demokracie přímá, kdy si lidé vládnou sami. To je i podle mého názoru ideální stav. Občané si sami rozhodují o své budoucnosti. Jak ale uskutečnit tento model přímé demokracie? Masaryk se ve svém článku také zmínil o referendu. To je podle mého přesvědčení dobrý nástroj, jak posílit prvky občanské odpo-

1 Tomáš Garrigue Masaryk: *O demokracii*. Praha: Melantrich 1991, s. 138.

2 Tamtéž, s. 88–126.

„Jak zajistit dobré fungování parlamentu?“ (Foto ze zasedání Evropského parlamentu ve Štrasburku, 2014, převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:European_Parliament_Strasbourg_Hemicycle_-_Diliff.jpg.)

vědnosti. Měla by být co nejširší, aby si občané sami rozhodli, co si skutečně přejí a co nepřejí. Souhlasím, že by se někdy občané mohli mýlit a rozhodnout se nesprávně. Stejně tak se ale mohou mýlit i poslanci a senátoři, vláda i prezident. V jejich případě ale malá skupinka „vyvolených“ rozhoduje o necelých jedenácti milionech občanů České republiky. A to je významný nepoměr. Zastupitelská demokracie je tedy jen praktický ústupek pro řízení moderního státu. Česká republika by proto podle mého názoru v budoucnosti měla stále více posilovat prvky přímé demokracie.

Masarykova teze: autorita nesmí být v demokracii postavena na stavovské povýšenosti, ale na odborné způsobilosti.

To se týká především Parlamentu. Jak zajistit jeho dobré fungování? Někdo by mohl namítnout, že dobře fungující parlament je vlastně zázrak a ten skutečně očekávat nemůžeme. Já však tak skeptický nebudu. Je pravda, že někteří naši političtí představitelé rádi předvádějí zábavné politické divadlo. Nemám nic proti velké poslancecké legraci, ale mám pocit, že jejich voliči jim dali trochu jiný úkol: Pracovat pro Českou republiku tak, aby občané mohli

být stále šťastnější a spokojenější. Někdy se však bohužel zdá, že mluvení je jejich hlavní pracovní náplní. Masaryk by jim doporučil zvyšovat si především svoje vzdělání a odbornost a zdokonalovat si svůj charakter. To některým politickým představitelům často chybí. Bez takovéto vnitřní reformy budeme stále jen čekat na zázrak kultivace našeho Parlamentu. Když budu realista, potěšila by mne i malá změna. Těsně po sametové revoluci byla atmosféra ve společnosti skutečně jiná. Bylo v ní cítit více vstřícnosti a přátelskosti. O tu se ale mohou postarat jen konkrétní lidé. Proto bych si přál, aby do politiky vstupovalo více slušných lidí, a tím jí dodalo lidštější tvář. Bez nich lepší zítřky reálně čekat nemůžeme.

Masarykova teze: demokracie musí být sociálně spravedlivá.

Hlad nemůže být politickým programem. To jsou Masarykova slova uvedena v jeho článku. S nimi nemůžeme než souhlasit. Ani bída nesmí být politickým programem. S tím můžeme také jen souhlasit. Jak je ale možné, že někteří občané naší republiky s nostalgií vzpomínají na staré dobré časy předlistopadového socialismu? Některé možná těšila větší pohoda v prá-

ci, jiné zase větší sociální jistoty. Více pohody a radosti v zaměstnání a v podnikání bych i dnes přál opravdu každému. Pokud si člověk může vybrat, je dobré se neupracovat k smrti nebo nepřijít k nějaké nemilé duševní poruše díky pracovnímu stresu. Také bych hodně preferoval dostatek klidu a vzájemného porozumění v našich rodinách. Podle mého názoru je správné mít v životě rodinu na prvním místě. Dobře fungující rodina může být jako nádherná oáza ve velmi vyprahlé poušti. Na to je užitečné vždy pamatovat, když si přejeme více štěstí ve svých životech.

Přesto nezavrhuji ani sociální jistoty garantované státem. Musím přiznat, že některým lidem se v naší demokracii nežije dobře. Někteří žijí v podmínkách nedůstojných 21. století. Mnoho mladých, zdravých a talentovaných lidí se o sebe v tržním hospodářství postará dobře i bez zásahu státu. Staří, nemocní a netalentovaní lidé to mají už poněkud horší. Těm by měl stát pomoci, aby netrpěli bídou a nouzí. Chudoba nesmí být programem demokratického státu, ovšem za podmínky, že kdo nepracuje (ve smyslu nechce pracovat), ať také nejí. To bylo rozumné, biblické pravidlo apoštola Pavla. Tady máme ještě velké rezervy, jak naplňovat opravdovou sociální spravedlnost.

Masarykova teze: žurnalistická kritika je předpokladem a metodou demokratické politiky.

To jsou důležitá slova ukazující na velký význam nezávislých médií. V demokracii je samozřejmé, že stát je možné kritizovat. Bez oprávněné kritiky není možné žádné zlepšování. V diktatuře a totalitě není kritika vítaná, neboť „vládnoucí moc dělá vše pouze a jenom“ pro blaho občanů. Na druhou stranu se to ani s kritikou v demokracii nesmí úplně přehánět. Někteří novináři si kritiku tak oblíbili, že političtí představitelé v jejich pohledu nemohou nikdy nic dobrého pro občany udělat, a proto je potřeba jim každý den pořádně „umýt hlavy“. Navíc veřejnoprávní média už nedokážou být zcela objektivní a nezájatá, jak jsme si naivně mysleli těsně po revoluci. Objektivita v komunikaci totiž není možná, vždy je nějak zbarvená subjektivními náhledy konkrétních jednotlivců. Soukromá média jsou na tom ještě hůře, neboť jejich novináři musejí poctivě a zodpovědně dodržovat autocenzuru v duchu jejich majitelů. Je to zvláštní, v totalitě se musí vše chválit, v demokracii se naopak musí vše hanět. Pak se nemůžeme divit, že mnoho občanů není s politickou situací spokojeno a nadává na poměry. Demokratičtí novináři by si proto měli poctivě přiznat, že nejsou dokonale objektivní a vyvá-

PROFESSOR T. G. MASARYK SIGNING THE DECLARATION OF INDEPENDENCE OF ALL THE OPPRESSED NATIONALITIES FROM THE BALTIC TO THE ADRIATIC IN INDEPENDENCE HALL, PHILADELPHIA, OCT. 26, 1918.
(c) Fundacionel & Fotogrametria

Prezident T. G. Masaryk podepisuje v roce 1918 v americké Filadelfii prohlášení o nezávislosti Československa. (Obr. převzat z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Masaryk_Independence_Hall_1sm.jpg)

žení, a navíc by měli politiky občas i pochválit, pokud se jim něco skutečně povedlo. Jinak by se stali pouze posly špatných zpráv a nešťastnými propagátory negativního myšlení.

Masarykova teze: demokracie stojí proti teokracii, proto je nutné odcírkvenění všech oborů společenského života.

Masaryk jasně naznačil, že demokracie není slučitelná s teokracií. Co je to teokracie? Je to vláda Boha nebo bohů. V praxi je to pouhá teorie, neboť Bůh nebo bohové nikdy na zemi přímo nevládli. Vždy to byli jejich zástupci, tedy kněží. Takže bychom měli přesněji mluvit spíše o hierokracii. Ta byla typická pro habsburskou monarchii. Stát a katolická církev byly bratrsky propojeny. Státu to tolik neuškodilo, neboť se předpokládá, že v politice se člověk trochu umaže a vyválí v bahně. Církvi to však uškodilo mnohem více, neboť se o ní předpokládá, že je svatá a neomylná. Proto si Masaryk přál, aby v nové demokratické republice byla provedena úplná odluka církve a státu. To se sice částečně uskutečnilo, ale bohužel ještě i dnes mají některé církve jakási zvláštní práva, která jiné duchovní společnosti nemají. Na druhou stranu si Masaryk pod pojmem odcírkvenění nepředstavoval odnáboženštění celé společnosti. Přál si naopak svobodné a individuální náboženství, které nebude v rozporu se zdravým rozumem. Jím popsané vyšší náboženství by tak mohlo svobodně řídit celý veřejný život. Toto Masa-

rykovo přání se až podezřele podobá současnému českému unitářství. Proto si myslím, že naše náboženství může velmi dobře posloužit i dnešnímu člověku, který touží svůj život naplnit hlubším duchovním smyslem. Máme k tomu všechny dobré předpoklady.

Masarykova teze: demokracie žádá nového člověka (nového Adama).

V tomto případě si byl Masaryk vědom, že změnou politického systému nenastane automaticky ráj na zemi. Bylo by to hezké, kdyby stačilo jen změnit společenské zřízení a vše by bylo hotovo. Už od dávných časů platí zásada: chytrí lidé chtějí změnit svět, moudří lidé chtějí změnit sami sebe. Je to moudrá zásada, která ukazuje na to, co je opravdu důležité. Jak by řekli konfuciáni, sebezdokonalování je základem všeho. Kdo nám však pomůže na této cestě? Politici, ekonomové, vědci, filozofové, umělci, sportovci, novináři nebo někdo jiný? Podle mého názoru to musí být především jednotlivci nebo společnosti, kdo sami o sebezdokonalování usilují. Kdo chce zapalovat, musí sám hořet. Krásný příklad máme v mistru Janu Husovi. On byl tím, který svými myšlenkami a životem zapálil většinu tehdejší společnosti, takže jeho život ukazuje, že to možné je. Přál bych si, aby se i dnes našly osobnosti, které by nám daly tak skvělý příklad. Vypadá to jako nemožný zázrak, ale já na takové zázraky rád věřím a věřit budu.

Demokracie očima českých unitářů

Anketa

Malou anketu věnovanou demokracii jako takové a jejímu fungování přináší následující text. Původně bylo snahou oslovit dvě až tři osoby z každé unitářské obce, ovšem kvůli limitovanému prostoru v časopisu nakonec odpovídal za každou obec vždy jeden člověk, přičemž mezi osmi respondenty zůstal zachován poměr mužů a žen 1 : 1. Každý z oslovených pojal odpověď po svém a v různém rozsahu. Někdo se rozmáchl do větší šíře, kdežto jiný dal přednost kondenzovaným a stručným odpovědím. Všem účastníkům ankety za jejich účast a zapojení děkuji.

(anketu připravil a zpracoval Radovan Lovčí)

ANKETNÍ DOTAZY:

1. V čem spatřujete výhody a pozitiva demokracie?

2. Jaká jsou podle vašeho názoru negativa, jež lze vytknout demokracii?

3. Kdybyste měli moc zlepšit něco na demokratickém fungování, co by to bylo? Jakou inovaci byste navrhli?

Lena Jurgens, M. A., učitelka jazyků a sociální pracovnice, The International Unitarian Church of Prague

1. Demokracie přináší svobodu, každý z nás v ní má svůj hlas a může říci otevřeně svůj názor. V demokratickém uspořádání jsme si všichni rovni.

2. Nevýhodou může být fakt, že na změny přijímané demokraticky se čeká déle. Občané také mohou zvolit nevhodné osobnosti.

3. Bylo by zapotřebí více se vzdělávat a informovat o věcech, o nichž se ve volbách rozhoduje, vést více debat, více limitovat moc vládnoucích politiků, snažit se před volbou získávat informace z více zdrojů.

PhDr. Radovan Lovčí, historik a nakladatelský redaktor, Obec unitářů v Plzni

1. Jako pozitiva demokracie vnímám svobodu slova, možnost měnit vládnoucí politiky a fakt, že tento systém umožňuje zasahovat do věcí veřejných širší skupině osob, nežli je pouze

monarcha, tyran, autokrat či vládnoucí společenská kasta nebo strana. Ideálním vládcem by nejspíše byl geniální a nesobecký monarcha nebo diktátor, sympatická je mi též platonská idea vlády přirozené aristokracie. V praxi jsou ale obě vize těžko realizovatelné. Ta platonská pak přináší riziko vzniku uzavřené kasty („elito-

„Demokracie přináší svobodu, každý z nás v ní má svůj hlas a může říci otevřeně svůj názor. V demokratickém uspořádání jsme si všichni rovni.“ (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Prezidentské_volby_2013,_vstup_do_volební_místnosti.jpg.)

„Oproti první Československé republice také nemáme skutečně svobodné, spravedlivé a demokratické sněmovní parlamentní volby, a to z důvodu pětiprocentní volební klauzule, již si kdysi prosadil a při životě nadále udržuje mocenský kartel velkých stran.“ (Budova Parlamentu ČR, foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Parlament_CR_-_panoramio.jpg)

kracie“), která ztratí kontakt s reálným světem i potřebami běžných lidí a „zapouzdří se“ ve své ulitě i teoretických ideálech (Podobnost s částí současných elit, které žijí ve svých intelektuálních ghettech a své řadové spoluobčany rády poučují o tom, co je pro ně dobré a prioritní, či jak měly správně dopadnout volby, je nejspíše jen čistě náhodná...).

2. Velkým nedostatkem systému demokratických voleb, které probíhají vždy po několika letech, je slabý akcent řady voličů i politiků na dlouhodobé vize, cíle a procesy. Demokratickou cestou lze také schválit hloupá a nedomyšlená rozhodnutí, neboť vláda většiny neznamená záruku moudrého výsledku. Osobně pokládám za historickou chybu ustavení všeobecného volebního práva, stejně jako bych pokládal za chybu vládu úzké elitní skupiny osob. Na základě řečeného práva lze možná řídit chod obce nebo auta, řízení státu však vyžaduje vyšší znalosti a kompetence. Je škoda, že naši předci

raději nedali přednost právu na účast v politickém životě, jemuž by předcházelo nutné sebevzdělání a cosi jako voličská zkouška podobná maturitě (ne však univerzitnímu doktorátu, aby se nestala doménou jen několika procent obyvatel). Toto právo by tak bývalo nebylo automatické, nýbrž zásluhové! Takzvaná demokracie, v níž žijeme, je spolu s ideou rovnosti všech občanů navíc pouhým ideálem, jehož fungování je v praxi výrazně ovlivněno majetkovým vlivem korporací, zámožných jedinců i vlastníky mainstreamových médií. Ve skutečnosti tak žijeme v hybridním systému spojujícím demokratické i oligarchické prvky (což je zřetelně patrné na příkladu amerických prezidentských voleb – a v posledním období je to už příliš okatě viditelné i v Česku, zvláště v parlamentních volbách). V české demokracii zatím postrádám schopnost morální sebereflexe voličů i politiků (typickou například pro německou politickou kulturu), která by nutila v politice se

vážně eticky prohřešivší osoby odejít z veřejné scény. Oproti první Československé republice také nemáme skutečně svobodné, spravedlivé a demokratické sněmovní parlamentní volby, a to z důvodu pětiprocentní volební klauzule, již si kdysi prosadil a při životě nadále udržuje mocenský kartel velkých stran.

3. Uvítal bych posílení prvků přímé demokracie a referend a také zjednodušení přebujelé legislativy, v korelaci s níž antické a podnes platné pravidlo „neznalost zákona neomlouvá“ působí jako nesplnitelný požadavek. Vítám snahu zlepšit postavení některých menšin, ta by však nikdy neměla vést k opačnému extrému, aby vybrané menšiny získaly dokonce více práv nežli většina. Za šílenost pokládám například pozitivní diskriminaci v USA, ve výsledku plodící nové křivdy. Zásadním úkolem v postmoderní době je též udržení svobody slova, která by neměla být omezována hypertrofovanou politickou korektností, jež občas nápadně připomíná orwellovský newspeak. Pokládám také za správné podporovat rovnoprávné postavení obou pohlaví. Rovnoprávnost by však neměla být zaměňována za stejnost a nerozdílnost, v níž si libují někteří knižní mudrlanti. Reálný život totiž v praxi neukazuje, že by mezi oběma pohlavími nebyly žádné rozdíly, nýbrž přesně naopak. Nemůžeme-li zajistit, aby 50 % mužů rodilo děti, 50 % mužů působilo v rolích zdravotních bratrů a v dolech rubalo uhlí 50 % hornic, je absurdní zavádět v rámci ideálního sociálního inženýrství v jiných oborech tzv. kvóty pro ženy (či například pro vedoucí ženské pracovníce). Výsledkem jsou nové nespravedlnosti a křivdy vůči těm, kteří se nenarodili s tím správným, to jest kvótami vyžadovaným pohlavím. V rámci politiky, tedy správy věcí veřejných, stojící nad všemi sférami, a s ohledem na vyrovnaný poměr obou pohlaví v celku společnosti, si však dovedu představit naplnění důsledné rovnoprávnosti v podobě dvou částí parlamentní sněmovny (pro ženy i muže v poměru 1:1), i když by to přineslo komplikovanější systém voleb se dvěma lístky pro 1 stranu. Při redukci senátních obvodů zhruba na polovinu by se dal týž systém aplikovat i ve volbách do Senátu, aniž by se zvýšil počet senátních zastupitelů a prodražilo fungování této komory. Nevadila by mně

ani představa, že se například v čele Sněmovny a Senátu střídají předseda a předsedkyně, či přímá volba prezidentky a viceprezidenta, kteří by se v polovině mandátu na svých postech vyměnili (příčemž v případě předčasného úmrtí či odstoupení jednoho z nich by Parlament namísto občanů v co nejkratší lhůtě zvolil na zbytek období náhradníka nebo náhradnici, či by v zájmu urychlení procesu do uvolnění funkce automaticky zástupně vyslal nejstaršího muže či nejstarší ženu ze svých řad).

V našem politickém systému je propojen demokratický způsob vládnutí s tržním hospodářstvím (kapitalismem). Aby však kapitalismus naši „relativní demokracii“ nezničil, je třeba zároveň hledat mechanismy, jak omezit vliv oligarchů a velkokapitálu na politické rozhodování či mediální svět. To je bohužel velmi obtížný a těžko řešitelný úkol nejen pro dnešek, o němž i jeho možných řešeních by se daly psát celé knihy. Kulhá nám též sociální stát, který nedokáže zabránit, aby se část obyvatel nedostala do takové nouze, jež vyústí až v bezdomovectví. Máme problémy s lichvou a téměř zlodějsky nastavenými exekucemi, kdy se banální dluh může v exekuci vyšplhat na mnohonásobek původně dlužené částky, potýkáme se s neopodstatněně nízkými mzdami zaměstnanců (nikoliv manažerů, zvláště vrcholových) a obtížnou dostupností bydlení, která má dopad i na nedostatečnou reprodukci obyvatelstva. Zde je třeba mnohem důraznějších zásahů a podpory státu i obcí, protože občan v praxi nežije pouze z hezkých řečí o demokracii či lidských právech. Nebude-li naše demokracie, potažmo celkové zřízení, dostatečně sociálně citlivé, bude-li jen takzvaně demokratické, a ne rovněž sociální, nahromaděný hněv části lidu dříve či později demokracii zničí a přivede ji opět k hnědému, rudému či jinak zbarvenému extrému, jenž přinese více sociálních jistot, ale slovo demokracie už v něm bude jen vyprázdněným pojmem.

Mgr. Štěpán Mairovský, politolog a komunální politik, Pražská obec unitářů

Na zmíněné otázky se dá odpovědět buď ve vztahu k demokracii jako ideálu, nebo k její praktické realizaci, jak ji známe dnes – a to buď

z naší země, nebo obecněji. Ve svých odpovědích budu hodnotit demokracii tak, jak ji známe v současnosti z naší země, a ponechám tedy stranou rozdíl mezi ideálem a realizací.

1. Za hlavní pozitiva demokracie považují to, že spolu s právním státem umožňuje velmi širokou realizaci svobody, a to jak svobody negativní (tedy svobody od útlaku a donucování), tak svobody pozitivní (svobody něco dělat). K tomu je třeba dodat, že hranice mezi negativní a pozitivní svobodou je často velmi neostrá.

Pro nás jako unitáře má jistě velký význam svoboda náboženského vyznání. Přestože z historie známe případy náboženské svobody i v zemích, které bychom neoznačili jako demokratické, a demokracie tedy není nutným předpokladem náboženské svobody, je podle mého názoru její nejlepší zárukou. Právě v naší historii lze dobře pozorovat, že období skutečné náboženské svobody jsou de facto totožná s periodami, které můžeme považovat za demokratické, ať už to byla poslední desetiletí rakousko-uherské monarchie, první republika, tzv. třetí republika (1945–1948) se svojí limitovanou demokracií nebo období po listopadu 1989.

2. Současná česká demokracie má podle mého názoru řadu nedostatků, o kterých se podrobněji zmiňuji v odpovědi na otázku č. 3 v souvislosti s tím, jak tyto nedostatky odstranit. Nad rámec toho bych zmínil skutečnost, že k tomu, aby byla demokracie skutečně zárukou svobody a poskytovala příležitost k rozvoji pro všechny, je potřeba, aby byla doplněna právním státem a vhodným ekonomickým systémem. Zatímco demokracie je obecně chápána jako vláda většiny, právní stát můžeme chápat jako vládu zákona, která je pro svobodnou společnost stejně důležitá jako samotná demokracie. Současná liberální demokracie, jak ji známe zejména z Evropy, je právě kombinací demokratických procedur (typicky voleb) a státu práva, jenž kromě jiného zaručuje ochranu práv menšin. Největší hrozbou, kterou demokracie představuje, je právě možnost, že nebude-li ukotvena v právním státě, stane se „tyranií většiny“, na což už správně upozorňoval jeden z jejích raných teoretiků Alexis de Tocqueville a po něm i mnozí další. Dá se říci, že také dnes je tato hrozba do

jistě míry aktuální. Například vývoj v Maďarsku a některých dalších státech není v první řadě posunem od demokracie k autoritě, jak bývá občas zmiňováno, nýbrž posunem od liberální demokracie k neliberální. Primárně není ohrožena vláda lidu ve smyslu vlády většiny, ale právě právní stát a ochrana lidských práv, což může vést k potlačování práv menšin.

Za druhý významný nedostatek demokracie bývá často považována její krátkozrakost daná tím, že politici obvykle uvažují pouze v horizontu volebních cyklů a dlouhodobější vize a reformy bývají z tohoto důvodu často opomíjeny či odkládány. Tato výtka je podle mě pravdivá, ale není neodstranitelná. Koneckonců i u nás máme po americkém vzoru Senát, který na rozdíl od všech ostatních zastupitelských orgánů není obměňován najednou, ale postupně po třetinách, což trochu oslabuje uvažování v krátkodobém horizontu. Jednak proto, že tento horizont je o něco málo delší, ale především proto, že je pro různé senátory odlišný. Některým skončí mandát za 2 roky, jiným za 4 roky a dalším až za 6 let. Myslím, že princip postupného obměňování volených kolektivních orgánů je jedním ze způsobů, jak tento nedostatek demokracie aspoň mírnit.

„Za nedostatek demokracie bývá často považována její krátkozrakost daná tím, že politici obvykle uvažují pouze v horizontu volebních cyklů. Tato výtka není neodstranitelná. Koneckonců i u nás máme po americkém vzoru Senát, který na rozdíl od všech ostatních zastupitelských orgánů není obměňován najednou, ale postupně po třetinách, což trochu oslabuje uvažování v krátkodobém horizontu.“ (Logo Senátu ČR, foto převzato z: commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Special:Search&profile=default&fulltext=1#/media/File:Senate_of_the_Czech_Republic_Logo.svg.)

3. V české demokracii je rozhodně co zlepšovat. Považuji například za chybu zavedení přímé volby prezidenta, a pokud by to bylo možné, pak bych ji osobně asi změnil opět na volbu nepřímou, byť uznávám, že i přímá volba má svoje výhody. Mezi ty patří například zvýšení zájmu o politiku a veřejné dění vůbec, minimálně v době kolem prezidentských voleb. Obecně ale podle mě negativa převládají nad pozitivy. Změnu by si podle mě zasloužil náš volební systém, respektive volební systémy, protože v každých volbách volíme trochu jinak, byť rozdíly jsou někdy nepatrné. Volební systém do Poslanecké sněmovny by si zasloužil, aby se stal opět skutečně poměrným systémem, kdy počet mandátů bude odpovídat počtu získaných hlasů. To bohužel v současné době neplatí. Je to důsledek volebních změn v dobách tzv. opoziční smlouvy, kdy si tehdy vládnoucí ODS a ČSSD chtěly pravidla nastavit tak, aby všechny ostatní strany takříkajíc „vygumovaly“. Jejich původní záměr s rozdělením republiky na 35 volebních obvodů sice zrušil ústavní soud, ovšem i následný volební zákon nemálo odchytil volební systém od principu poměrného zastoupení, který jsme tu měli předtím. Úpravu by si jistě zasloužil též volební systém používaný v komunálních volbách, v němž voliči získávají falešný pocit, že mohou vybírat jednotlivé kandidáty napříč politickými stranami, ale ve skutečnosti je hlas pro jednotlivého kandidáta především hlasem pro stranu, za kterou kandiduje. Na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny navíc není možné udělovat preferenční hlasy kandidátům strany, pro kterou hlasujete.

Myslím, že by bylo vhodné dále upravit legislativní proces a jednací řády obou komor parlamentu. Na obecné úrovni by se mi například líbilo, aby zákon, který vetuje jak Senát, tak prezident, musel být v Poslanecké sněmovně schválen 3/5 všech poslanců, jak to bylo například za první republiky. Tím by se trochu posílila role Senátu i prezidenta. Některé prezidentské pravomoci, například udělování milostí a zejména amnestie, by bylo naopak vhodné omezit. Zejména amnestie totiž může představovat obrovský zásah do činnosti justice, a má-li být v našem ústavním systému zachována, pak by měla být potvrzována například jednou z par-

lamentních komor (může to být klidně Senát), a ne pouhým spolupodpisem premiéra.

Další žádoucí změnou, která je navíc aktuální, je pak ustavování vlády. V řadě evropských zemí není možné, aby začala fungovat vláda, jež nedostala důvěru parlamentu, jak se to opakovaně děje u nás. Například v Německu volí Spolkový sněm kancléře, a dokud kancléř není zvolen, nemůže jmenovat ministry a stále vládne předchozí vláda. To jsme mohli vidět i po posledních německých volbách na podzim loňského roku, kdy Německu až do sestavení nové vlády v březnu tohoto roku stále vládla vláda minulé. Vzhledem k tomu, že jak v předchozí, tak i v nové vládě byla kancléřkou Angela Merkelová, nebyl tento rozdíl navenek tak zřetelný. Lze jistě namítat, že předchozí vláda získala svoji důvěru před čtyřmi roky, tedy relativně dávno, nicméně stále považují za vhodnější, aby vládla vláda, jež získala důvěru Poslanecké sněmovny před čtyřmi roky, než vláda, která ji nezískala nikdy.

Ing. Libor Mikš, unitářský duchovní a publicista, Obec unitářů v Ostravě

1. Výhody a pozitiva demokracie: Demokracie obecně je deklarována jako systém, jenž může zabránit vzniku totality. Její fungování je podmíněno voličskou základnou, její úrovní vzdělanosti, empatie a zájmu o věci veřejné a také, zejména dnes, úrovní informovanosti. Ani to bohužel pro úspěšné řízení společnosti zdaleka nestačí. Rozhodující je, zda dokáže vygenerovat do řídicích funkcí lidi dostatečně kvalifikované v řízení, schopné vytyčovat a dosahovat cíle, s dostatečnou úrovní vědomí a morálky, aby jejich cíle nebyly úzce sobecké a sebestředné. Demokracii jako systém řízení a rozhodování považuji za účinnou zejména u menších celků, zvláště pokud se podaří najít vhodný kompromis mezi formou přímou a zastupitelskou. V praxi to mohou být uskupení velikosti obce do cca pěti tisíc obyvatel.

2. Negativa či nevýhody demokracie: To je možná nepřesně položená otázka. Demokracii jako takové zřejmě nelze vytknout vůbec nic, ovšem dnes existujícím rádobý demokratickým systémům lze vytknout mnohé, což víceméně vyplývá z toho, že nejsou v praxi naplněny podmínky

Ideálním stavem demokracie je, aby veřejná média byla opravdu veřejnými a informovala objektivně, úplně a pravdivě. (Foto z tiskové konference společnosti Wikimedia k zahájení vlastního vzdělávacího projektu, 2016. (Foto převzato commons.wikimedia.org/wiki/File:Praha,_64_U_Hradeb,_tisková_konference_WMCZ_(4).jpg.)

uvedené v předchozím bodě. Obecným jevem u větších celků, v nichž se lidé již navzájem přímo neznají, je stav, kdy se pozitiva demokratické volby vytrácejí, zejména je-li to zkombinováno s obtížnou odvolatelností. Nedokážu říct, zda to je způsobeno nevhodnými postupy, nebo zda se jedná o jev zákonitý. Velikým nešvarem nabourávajícím demokratičnost rozhodování je rostoucí vliv nevládních (nevolených!!!) organizací, mnohdy tzv. neziskových. Dalším obrovským nešvarem je tzv. lobbismus, prosazující korporátní cíle. Jen tyto dva jevy způsobují, že dnešní systém je pouhou karikaturou demokracie, a bohužel nejen u nás, tato tendence sílí v celém „demokratickém“ Západu. Navíc to nejsou jevy jediné. Kapitolou samou o sobě jsou manipulativní a manipulovaná veřejná média. Čím více proklamují naši údajnou „svobodu“, tím více ji ve skutečnosti ztrácíme. Implementace demokracie se dnes stává schizofrenní. Tzv. „elita“ má na jedné straně plná ústa demokracie, na druhé straně argumentuje

nekompetentností mas o mnohých tématech nejen rozhodovat, nýbrž v poslední době i diskutovat. Ve výsledku tak dnešní demokracie iniciuje skrytou totalitu, tedy to, čemu měla bránit. A vůdci mohou být v klidu a pohodě – přece jsme si to sami „demokraticky“ zvolili.

3. Možná zlepšení demokratického systému. Bohužel si nemyslím, že nás dnes demokracie sama o sobě spasí. Rozhodování o velikých tématech utvářejících svět a rozdělujících planetární zdroje je mimo náš dosah. Síly, které rozhodují, nemají s demokracií nic společného. Celá řada dnešních problémů nespadá do oblasti řízení, týká se nedostatečnosti našeho poznání. Přesto jsem přesvědčen, že určitá vylepšení jsou možná. Vzhledem k prostoru jen obecně: Zavedení prvků přímé demokracie. Skutečná odvolatelnost politiků. Učinit veřejná média opravdu veřejnými tak, aby informovala objektivně, úplně a pravdivě. Radikálně snížit vliv nevolených organizací. Domnívám se, že by mělo existovat něco, co bychom mohli nazvat

„kvalifikovaným“ voličem. Tedy že by volební právo neměl dostat automaticky každý. Lze pracovat i s váhou hlasu. Uznávám však, že vytvořit nezneužitelný systém přidělování volebního práva není věc snadná. Spolupracoval jsem na systému „průběžných voleb“, který některá zde uvedená témata řeší, ovšem popisovat jej zde podrobně nebudu, to je na samostatný článek. Dále bychom si měli lépe uvědomovat, že demokracie není tím jedinečným správným systémem vhodným pro všechny. „Vývoz“ demokracie by měl být považován za trestný čin.

Josef Musil, básník a novinář, Obec širšího společenství

K anketě o demokracii obecně: Napoleon Bonaparte prohlásil, že chceš-li dobře pochopit dospělého člověka, musíš dobře pochopit dobu, ve které žil, když mu bylo 21 let. Podle Napoleona si člověk v této době vytváří pevné kořeny i svých politických názorů a nezřídka je zastává celý život. Já jsem dovršil 21 let 19. března 1993. V té době bylo čtvrtým nejsilnějším politickým uskupením Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa. Zároveň vycházelo několik novinových titulů s tematikou republikánství. Poměrně dost myšlenek československého republikánství té doby mě zaujalo, ale ze zpětného pohledu si musím přiznat, že pro mne měly význam jen v tom, že jsem se dozvěděl o existenci republikánství jako takového. Můj zájem se brzy obrátil k Republikánské straně Spojených států a od té doby jsem se v rovině svého politického smýšlení stal republikánem. Do dnešních dnů jsem nebyl členem jakékoliv politické strany, neboť takovou, jež by se mohla rovnat americké Grand Old Party (tj. Republikánské straně), jsem dosud ve své vlasti nezaznamenal. Kdybych však byl občanem USA, je vysoce pravděpodobné, že bych do tamní Republikánské strany vstoupil. A proto ze své domoviny mohu americkým republikánům pouze fandit. Fandil jsem také Donaldu Trumpovi v jeho volební kampani, souhlasím s většinou jeho postojů, dávají mi v kontextu současného dění pozitivní smysl a jsem rád, že se stal prezidentem Spojených států. I z české kotliny bych klidně podepsal názory jeho voličky Olgy Matuškové, jež vyjád-

řila v článku „Walda by volil Trumpa! Vdova po zpěváku Matuškově popsala z USA tamní novou situaci“ (*Parlamentní listy*, 10. 11. 2016). Proč tohle píšu? Protože si myslím, že je férové, abyste znali principy mého politického uvažování, až budete číst moje odpovědi na otázky ankety, která má do určité míry i politický rozměr.

1. V čem spatřujete výhody a pozitiva demokracie? – V tom, že demokracie existuje. Ve fungování lidské společnosti hraje svou úlohu.

2. Jaká jsou podle Vašeho názoru negativa, jež lze vytknout demokracii? – Demokracie jako taková nemá žádná negativa. Negativa mají lidé, kteří nevědí, jak a kdy jejich služeb využívat. Jistě každý zná výtečnou filmovou komedii *Světáci*. Přibližně ve 13. minutě filmu říká herec Vlastimil Brodský: „Když je mezi třema lidma jenom jeden chytrý, tak nesmí, nesmí dojít k hlasování.“

Rozeberme si tuto větu. Co by nastalo, kdyby za takové situace k hlasování došlo? Ten jeden chytrý by musel demokraticky přijmout hloupost oněch dvou. Představme si společnost jako symfonický orchestr. Aby mohl uspět v oblasti interpretované vážné hudby, musí být

„Představme si společnost jako symfonický orchestr. Aby mohl uspět v oblasti interpretované vážné hudby, musí být na vynikající hráčské úrovni. A teď se stane, že nějakým chybným rozhodnutím výběrové komise do něj nastoupí větší počet mizerných hudebníků. Ti si demokraticky odhlasují, že to, co umějí oni, napříště stačí. Dirigent pak může zlomit taktovku a odejít do předčasného důchodu, jelikož v takové kutálce bude zbytečný. Partitury Beethovenů, Stravinských a Messiaenů může naházet do tříděného odpadu.“ (Obr. © Shutterstock.com.)

Athény (Řecko), Akropole se starověkými památkami odkazujícími i na dobu městského státu.

(Foto převzato z: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Acropole1.jpg>.)

na vynikající hráčské úrovni. A teď se stane, že nějakým chybným rozhodnutím výběrové komise do něj nastoupí větší počet mizerných hudebníků. Ti si demokraticky odhlasují, že to, co umějí oni, napříště stačí. Dirigent pak může zlomit taktovku a odejít do předčasného důchodu, jelikož v takové kutálce bude zbytečný. Partitury Beethovenů, Stravinských a Messiaenů může naházet do tříděného odpadu. Hudební nedoukové budou beztak tvrdit, že díla zmíněných autorů jsou už přežitá a oni že mají něco lepšího, pokrokovějšího, spravedlivějšího, zkrátka demokratičtějšího. Kapela tedy bude hrát primitivní cajdáky. Posluchači časem zapomenou, co je krása skutečné vážné hudby. Ale hudlaři z orchestru je budou prostřednictvím svého neumětelství a za vydatné mediální podpory přesvědčovat o tom, že krásná vážná hudba je právě to, co vyluzují. Nakonec se „šumařinka“ rozuteče a hudba, byť prachbídná, zanikne docela.

Se společností je to podobné. Pod tím jedním chytrým z trojice hlasujících si však nepředstavujeme společenskou elitu, která se vždycky

nějak dokáže spojit a prosazovat svoje cíle tím, že vytvoří patřičnou náladu ve společnosti, aby zviklala většinu třeba i k chybnému rozhodování. Ten jeden chytrý, to jsou léty uznávané hodnoty. Noví elitáři o nich budou s despektem tvrdit, že se jedná o konzervativní hodnoty. Jenomže žádné konzervativní hodnoty ve skutečnosti neexistují. Existují toliko hodnoty. Ty, které si lidé vytvářeli po staletí a možná i tisíceletí, ty, které mnohdy odpozorovali od moudré přírody (pozor, příroda umí být i nemoudrá), ty, které společnosti slouží k tomu, aby nezdegenerovala a nevymřela, případně se nenechala vyhubit. Těmi hodnotami jsou upřímná víra v Boha, vlast, národ a rodinu, jejíž pilíře tvoří muž a žena, neboť jen z jejich spojení přirozeně vzniká nové potomstvo. V intencích této víry existuje široký prostor pro osobní svobodu. Lze se dokonce některých z těchto hodnot individuálně vzdát, ale nelze za pomoci žádného hlasování měnit tyto hodnoty ostatním, nebo jim je dokonce odebírat.

Existuje výjimečná situace, kdy společnost jako celek může některou z výše jmenovaných

hodnot zcela opustit. Avšak pouze tehdy, když v dané společnosti prokazatelně a dlouhodobě neexistuje nikdo, kdo by některou z těchto hodnot zastával.

3. Jakou inovaci demokracie byste navrhli? – Žádnou! Princip demokracie se totiž měnit nedá. Uplatňuje se formou hlasování všech, případně volených zastupitelů. V syrové demokracii početní vítěz bere všechno, v kultivované demokracii bere vítězná většina ohledy na přehlasovanou menšinu a sjedná s ní důstojné podmínky pro její další existování. Jediné zlepšení bych přál uplatňovatelům demokracie. Aby uměli vycítit, o čem a kdy se sluší hlasovat. Ale to už se opakuji.

ThDr. Karolina Sofia Pavala, unitářská duchovní a publicistka, Liberecká obec unitářů

O čem se to vlastně bavíme? Malý exkurz: Demokracie je způsob vlády, který používaly mnohé starověké řecké městské státy. Většinou to u nich chodilo tak, že když se svobodní lidé nemohli dohodnout, tak přišel tyran – dnes bychom řekli diktátor – a vznikla tyranida. Když nebyl nikdo schopen „převálcovat“ ostatní soupeře v prvenství o vládu, tak vznikla vláda oligarchů. Řeční filozofové, především Platon a Aristoteles, ve své politické filozofii demokracii příliš neuznávali. Bylo to ostatně demokratické zřízení v Athénách, které odsoudilo Sokrata k smrti. Oba velcí filozofové tíhli k vládě nejlepších, tedy aristokracii. V Řecku nebyl otrok občanem, a proto se s ním zacházelo podobně jako s africkými uprchlíky v současných táborech. Platon i Aristoteles byli přesvědčeni – podobně jako otrokářští otcové americké demokracie – že jen svobodní mužové jsou schopni organizovat veřejný život. I tak tyto filozofy znechucovala přizemnost a volali po vládě nejlepších. V Řecku demokracie prohrála a celý řecký svět se dostal do makedonského područí. Asi je příznačné, že vychovatelem Alexandra Makedonského byl Aristoteles.

Po helénistických říších bylo i v Řecku nastoleno PAX ROMANA a demokratické snahy byly potlačeny na dva tisíce let. Výjimkou bylo křesťanství, jež si drželo určité demokratické principy ve volbě biskupa přibližně do nástupu středověku. Tak byl zvolen Grégorios Naziánský

konstantinopolským patriarchou nebo Ambrosius, kterého vyzvalo do funkce dítě v bazilice zvoláním *Ambrosius episcopum* (to nebyl ani pokřtěný..., jen katechumen, ale místodržící...).

Od středověku se kladl silný důraz na hierarchii. Velká francouzská revoluce toto zbourala a přinesla chaos, jenž vyvrcholil diktaturou a později císařem Napoleonem. V 19. století se postoj katolické církve k demokracii v USA a částečně v Evropě nezměnil. Evangelické církve byly k demokratickým principům přístupnější, neboť jim chyběla apoštolská poslušnost. Sekulární demokracie v USA prodělala během 19. století prudký vývoj a začala se v různých modifikacích prosazovat i na kontinentě, zatímco britská demokracie v podmínkách konstituční monarchie jevila spíše citlivost na změny. V roce 1918 vznikla jedna z nejvíce prosperujících demokratických zemí – Československá republika. Situace v Evropě se nicméně ukázala jako nepřející demokracii. Ve třicátých letech už byla naše země obklopena autoritářskými režimy a po Mnichovské zradě demokratických spojenců u nás vznikla tzv. druhá republika, která už neměla s předmnichovskou demokracií mnoho společného. Po porážce nacismu jsme se octli ve sféře sovětského vlivu a zavládla u nás tzv. lidová demokracie, což byl jiný výraz pro vládu Národní fronty. S novou ústavou z roku 1960 se přešlo k názvu ČSSR a definovala se vedoucí úloha KSČ. Při pádu komunistického bloku v důsledku Gorbačovovy perestrojky se dostala demokracie západoevropského stříhu i do naší země. Počátky nebyly jednoduché, nejen ve sféře politické – i díky nedostatečnosti zákonů a neschopnosti zákonodárců kvalitní zákony vytvořit. O devadesátých letech se proto mluví jako o „divokých devadesátkách“ či éře mafiánského kapitalismu. Nutno podotknout, že tyto problémy panovaly ve všech postsovětských zemích, z pochopitelného důvodu kromě bývalé NDR. V novém tisíciletí se kvalita fungování demokratických struktur u nás zlepšila a myslím, že je zde ještě velký prostor pro růst kamkoliv.

1. Hlavní výhodu zastupitelské demokracie spatřuji v tom, že je každý volič vtažen do politického dění a spolurozhoduje tak o osudech země nebo obce na další volební období. Toto

„Na demokracii oceňuji hlavně důvěru v člověka. Je to systém, v němž je možno volit a do určité míry rozhodovat sám o sobě. Systém dávný, který již ve starověkých Athénách předpokládal zodpovědné, to jest blaha celku dbalé občany.“ (Foto ©Shutterstock.com.)

vtažení do děje je možno posilovat prvky přímé demokracie, například referendy – ať už místními, kdy se rozhoduje o otázkách obce či města, nebo celostátními. Výbornou zkušenost s nimi mají ve Švýcarsku, tak nevím, proč by to nemělo fungovat i u nás. Další výhodou je to, že když politická strana či osoby nenaplní naděje, tak je lidé příště nevolí. Známe to na příkladech Unie svobody, Zelených či Věcí veřejných. Poslední uskupení nebylo stranou, nýbrž populistickým hnutím, jež bylo projektem na jedno volební období. Populismus k demokracii patří a je třeba do jisté míry říkat a dělat, co chce lid slyšet, jinak strana utrpí v dalších volbách volební debakl; a sliby, které jsou nespílitelné a tím devalvují, dávají před volbami všechny politické subjekty. Výhodou demokracie je, že můžeme takové politiky kritizovat a třeba proti nim demonstrovat, což nás může do jisté míry uspokojit, jak jsme jim to „nandali“. Poučený klidný volič se však v období mezi volbami politikou nezneklidňuje, neboť ví, že zvolení se až do dalších voleb od koryt odstranit nenechají, a tak sice psi štěkají a karavana táhne dál, ale všeho do času – tedy do příštích voleb.

2. Nevýhodou, která může být i výhodou, záleží na optice, je fakt, že demokracie je vládou

většiny – čili průměrnosti. Veřejné mínění je manipulováno různými imagemakery z neziskových organizací či samozvanými a nikým nevolenými elitami, které by chtěly zušlechtit náš rázovitý lid. Vlastnictví médií oligarchy, jejich tým novinářů, kteří pracují jako imagemakeři, vidím jako závažný problém. Stejně tak žonglování s informacemi, matení veřejnosti, vaření tohoto pokrmu jako šlichty pro lid (vox populi do papuly) v „Papinově tlakovém hrnci“, který může vybuchnout.

3. Kdybyste měli moc zlepšit něco na demokratickém fungování, co by to bylo? Jakou inovaci byste navrhli? U nás – vzhledem k roztržitosti stran – většinový systém v Poslanecké sněmovně, a tím i zrušení nejdražší cestovky, která v naší republice úspěšně působí – Senátu. Pokud má být zachována přímá volba prezidenta, tak prezidentský systém.

Mgr. Jarmila Plotěná, unitářská duchovní a výtvarnice, Obec unitářů v Brně

1. Výhody a pozitiva demokracie: Demokracie – to bylo v naší rodině slovo skoro posvátné. Představovalo to něco velice dobrého, po čem je třeba toužit, a hlavně, pro co je třeba všechno možné dělat, co kdysi za první republiky

bylo a ideálně fungovalo a co možná snad zase někdy v budoucnosti bude – „a snad se toho dožijeme“. Tak smýšleli moji rodiče. Na demokracii podle nich bylo dobré, že „člověk mohl být samostatný“, což v naší rodině znamenalo, že měl možnost se samostatně živit a nemusel být v závislém pracovním poměru. Tuto výhodu demokracie oceňoval hlavně můj tatínek, který „byl samostatný“, neboť měl vlastní dílnu, v níž zaměstnával jednoho nebo dva pracovníky, a zvláště od rána do pozdního večera, jak to u drobných podnikatelů bývalo téměř samozřejmostí, sám sebe. Tuto dobu jsem ovšem nezažila. Jen jsem vždy od „našich“ slýchávala, jak je dobré „být samostatný“ a sám za sebe zodpovídat a že ten, kdo je „samostatný“, má pomáhat, komu jen může, neboť to je „jeho čest“. Ne tedy povinnost, nýbrž čest a něco jako radost, protože jen tak může být na světě dobře. Vzpomínám, že tatínek o velmi bohatých lidech říkával: „Může toho hodně sníst, hodně si koupit, ovšem nakonec sám přijde na to, že to, co mu přebývá, musí investovat – a ani investovat do další výroby, obchodu atd. nebude chtít donekonečna. Nakonec přijde na to, že bude chtít velkoryse pomáhat, kde je třeba.“ Není tedy divu, že na demokracii oceňuji hlavně důvěru v člověka. Je to systém, v němž je možno volit a do určité míry rozhodovat sám o sobě. Systém dávný, který již ve starověkých Athénách předpokládal zodpovědné, to jest blaha celku dbalé občany.

2. Negativa demokracie s tím souvisejí. Ona totiž není stavěná pro sobecké, prospěchářské a nezodpovědné jednotlivce nebo skupiny, dokonce jakoby jaksi „klasicky“ ani nepočítala s tím, že by se někdy mohli vyskytnout, natož že by se někdo výhod demokracie snažil zneužít! Je to velmi křehký systém již od dob antiky.

3. Možná zlepšení demokratického systému: Mám dojem, že různé inovace tu již byly. Onen křehký systém má, jak nás historie učí, poněkud na inovace smůlu. Je totiž velmi náchylný přejít nenápadně ve svůj opak, a to dokonce i tehdy, když „to tak původně jeho inovátoři nemysleli“.

HISTORIA MAGISTRA VITAE – Historie je učitelkou života. Podívejme se tedy, jaké „inovace“ kdy fungovaly. Skoro žádné, úplně ideální společnost bez jakýchkoliv problémů téměř neexistuje. Vždycky je co zlepšovat. Pohledme však alespoň na ty nejnápadnější „potíže naší téměř třicetileté demokracie“. Mnozí si toho všimají, poukazují na to, že jedni se mohou udít, jiní o práci příliš zájem nejeví, nebo jedni mají financí mnoho, jiným se nedostávají. Na tento společenský jev existuje názor, že je vlastně všechno v pořádku, neboť „vždycky tomu tak bylo, vždy jedni pracovali, jiní zaháleli, jedni byli bohatí a jiní chudí“. Někteří si to mohou zdůvodnit i filozoficky nebo nábožensky, že je to „shůry“ daný úděl toho kterého člověka nebo zasloužená karma. Jsou však i takoví, kteří by tuto skutečnost chtěli nějak měnit zvnějšku, regulací, povinnostmi, přerozdělováním. Vše tu již bylo a demokracii to neprosperovalo. Doufám ve střední cestu: ani pasivita, byť jakkoliv nábožensky odůvodněná, ani striktní zásahy do křehkého systému, nýbrž moudrá výchova od dětství a hlavně, připomeňme dalším klasickým řečnám, EXEMPLA TRAHUNT – Příklady táhnou. Kdokoliv touží po inovaci, lepším příštím či všeobecné nápravě, nechť jde sám příkladem a kde může, ať vnáší vysoký ideál života a lidství. Úkol to nejen pro školství, ale pro každého, kdo dbá o nějaké náboženství – členy církve i náboženských společností, tedy i unitáře.

Jana Alžběta Rašková, učitelka a zdravotnice, Obec unitářů v Teplicích

1. Výhody a pozitiva demokracie spatřuji v tom, že demokracie do podrobností rozebírá toleranci ke svobodě.

2. Negativa demokracie vidím v tom, že láká různé manipulátory a diktátory, kteří, když získají dostatek vlivu, přemění demokracii v diktaturu.

3. Stran zlepšení je nutné, aby se lidé učili rozpoznávat manipulaci a jednali asertivně, to znamená, aby nebyli ani pasivní, ani agresivní.

Ohlédnutí za první Československou republikou

Jana Čechurová

První republika představuje dnes jen pětinu trvání novodobé české státnosti, přesto je etapou, která se těší mimořádnému zájmu. I přes dramatické peripetie českého 20. století byla ve svých základních parametrech alespoň dílčím rámcem pro většinu pozdějších konfigurací. S výjimkou protektorátu v době války, který byl paralelně prováděn úspěšnými snahami exilové reprezentace o obnovu předválečného stavu, byl i nadále držen československý státoprávní formát. Po roce 1989 se sice ocitá v krizi, ale zároveň je nastoupena cesta k obnově pluralitní parlamentní demokracie s klíčovou rolí standardních politických stran, přičemž renesanci zažil i fenomén Hradu. Mnohými bylo a je meziválečné Československo vnímáno jako určitá „čistá forma“, jako ideál, jehož se již nikdy poté nepodařilo dosáhnout. Nesčetná je však i fronta jeho kritiků, vycházející z různých ideových východisek. Jistě je relevantní otázka, jaká zkušenost vedla obyvatele někdejšího Československa k opuštění demokratického a tržního prostředí a k vydání se cestou zásadních změn po roce 1945, proč pro ně nebyla vzpomínka na první republiku dostatečně lákavou, proč toužili po změně. Předmětem diskusí bývá však i sama existence samostatného státu, právo na jeho existenci, ev. alternativní koncepce dějinného vývoje. Žádnou z výše uvedených otázek nemůžeme pochopit, nezohledníme-li celkový rámec evropského a dokonce i světového vývoje, na němž je existence malého státu a malého národa vždy závislá.

Karel Kramář (1860–1937), československý politik. (Obr. převzat z: commons.wikimedia.org/wiki/Category:Karel_Kramář#/media/File:Karel_Kramář.jpg.)

Před první světovou válkou měli Češi jen velmi omezené možnosti, jak ovlivňovat mezinárodní situaci. Jejich zahraniční politické aktivity zůstaly zaměřeny na kritiku vládní politiky, kontakty navenek měly jen neoficiální charakter. Nejvíce v cizině proslul Tomáš Garrigue Masaryk, polemizující s ministrem zahraničí, celá řada politiků měla kompromitující styky s ruskou vládou; za všechny jedno jméno – Karel Kramář. Není náhodou, že právě tyto dvě osobnosti představují klíčové tvůrce státoprávních koncepcí v průběhu první světové války. Zároveň reprezentují dva paralelní směry v české meziválečné politice. Kramář a Masaryk jsou dodnes inspirací pro přemýšlení o idejích, hodnotách, o roli našeho národa ve střední Evropě, stejně jako pro obecnější tázání po „smyslu českých dějin“. Kramářova vize se jeví jako konzervativnější, více sepatá s domácí tradicí, velmocensky opřená o Rusko a slovan-skou spolupráci.

Při koncipování nové střední Evropy zvítězily plány Masarykovy. Podařilo se mu přesvědčit

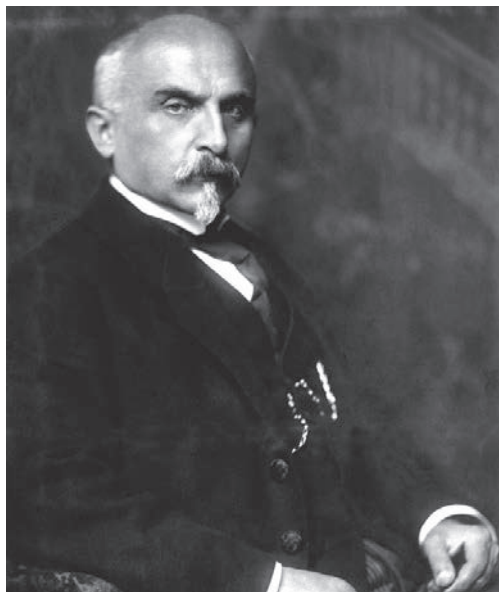
Antonín Švehla (1873–1933), československý politik, předseda agrární strany a předseda vlády ČSR. (Obr. převzat z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Antonín_Švehla.jpg.)

v součinnosti s Edvardem Benešem státníky západních velmocí, že trvalý mír v této oblasti zaručí zásadní změna, a sice vznik nástupnických států po rozpadlé Habsburské monarchii. Masarykovy vize však narazily v průběhu doby na tvrdou realitu, v níž mnohé z nich nepotvrdily svoji univerzální platnost. Jeho prorocká slova o tom, že „státy se udržují ideály, z nichž se zrodily“ pak dávají následným interpretacím prvorepublikové státnosti dostatečný náboj. Masaryk o nich hovořil při své abdikaci, na konci roku 1935, nespécifikoval je, protože v té době měla většina obyvatel vznik Československé republiky v živé paměti a zároveň začínala pociťovat její ohrožení. Pojmy jako demokracie, právo, národ, vlast byly chápány konkrétně, neboť nebyly samozřejmostí, a zároveň do značné míry tvořily většinově sdílenou součást tehdejší politické kultury a politického života.

Klíčová osobnost meziválečné politiky, předseda nejsilnější politické strany, agrárník Antonín Švehla, nabídl pohled z druhé strany, domácí, s tradicí a každodenní praxí spjatý, a přesto s Masarykovým kompatibilní. „Ideály! Já bych tak rád mluvil o ideálech, ale starat se každý den o to, aby se stát nezastavil, aby mašina běžela dál, to není žádný velký ideál, to se žádnými ideály nepořídí, ale to, že se to musí dělat, je něco velkého.“ Masaryk, Kramář a Švehla patří bezesporu mezi nejvýznamnější české politické osobnosti, a to nejen v meziválečném období.

Vznik Československé republiky na troskách Habsburské monarchie byl dobově interpretován jako změna povahy revoluční, vůdčí narativ v podobě ideje státu československého tuto změnu i samu existenci nového státu legitimoval. Masarykova vize vycházela z předpokladu porážky Německa a Rakousko-Uherska, která měla být nejen dílem Ruska, ale celé dohodové koalice. Tato politická a vojenská situace měla vytvořit základní podmínku umožňující vznik nového demokratického státu, spojujícího na základě historického státního práva České země se Slovenskem, o jehož podobě měl ovšem rozhodnout etnický základ. Masaryk chtěl spojit osud střední Evropy a jeho československého dílu s osudem Západu, a to vzbou demokracie. I on, stejně jako Kramář, definitivně přestali věřit v možnost demokratické reformy Rakousko-Uherska. Odcizení od dosavadního pojetí „širší vlasti“ zažívaly s postupující válkou téměř všechny společenské vrstvy, rakouské válečné cíle nebyly pociťovány jako vlastní a stát svému obyvatelstvu neposkytoval elementární ochranu a záruky důstojné existence. Z tohoto poznání můžeme pochopit poměrně snadný proces přijetí myšlenky rozbití stovky let existující říše a dokonce i opuštění monarchistické formy vládnutí. Můžeme tak pochopit touhu po změně i za cenu velkého rizika.

Právo národů na sebeurčení, jež zpopularizoval americký prezident Wilson, stejně jako bolševický vůdce Lenin, se stalo silným politickým heslem s velkou přitažlivostí napříč Evropou, ovšem s mimořádným dopadem právě v Evropě střední. Je však třeba zdůraznit, že s požadavkem národů na sebeurčení nepracovala jen česká, slovenská či rusínská reprezentace, rezonoval i v prostředí českých Němců, pro které se mělo toto právo rovněž stát cestou z hroutícího se středoevropského soustátí. Vidina vlastní budoucnosti jako národnostní menšiny v českém samostatném státě byla pro ně absolutně nepřijatelná, vedla k vyhlášení samostatných provincií roku 1918, k zintenzivnění touhy po připojení k Rakousku či Německu bez ohledu na historické hranice. I po letech bylo jejich přijetí reálně existujícího a bezpochyby demokratického Československa jako své vlasti značně limitované. Československo se řadilo mezi státy

Alois Rašín (1867–1923), československý ekonom, politik a ministr financí.

(Obr. převzat z: commons.wikimedia.org/w/index.offset=0&profile=default&search=Alois+Rašín#/media/File:Alois_Rašín.jpg.)

vítězné, proto byl jeho hlas silnější než států a národů poražených, problém sám, tedy mnohonárodnostní prostor, kdy státní hranice nekopírovala vždy hranici etnickou a existovaly národní menšiny, ani vznikem Československa vyřešen nebyl. Ve 30. letech se pak stane tato otázka zámkou k jeho destrukci.

Československý stát byl ve své české části vyhlášen 28. října 1918. Stalo se tak prvním zákonem, tzv. recepční normou, který připravila klíčová osobnost domácího odboje i revolučního převratu, Alois Rašín. Bezprostředně po bodu vyhlášení samostatného státu následuje článek 2, který stanovuje, že „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti“. Takové právní ošetření revolučního převratu bylo ve své době unikátní, dává však dobře vhlédnout do charakteru této historické změny. Cílem Rašínovy normy bylo zabránit chaosu a destrukci, revolucionáři si uvědomovali reálnou i symbolickou hodnotu dosažené úrovně ve vývoji společnosti, chtěli ji zachovat a v některých aspektech posunout směrem k demokracii, sociální a také historické

spřavedlnosti. Historická spravedlnost bývá argumentační výbavou a základním legitimizačním prostředkem většiny společenských převratů, ruku v ruce kráčí se spravedlností sociální. Československá revoluce k ní měla namířeno, její protagonisté napříč politickým spektrem však chtěli jednat s rozmyslem a hledat kompromisní politická řešení. V tom je bezpochyby možné spatřovat morální sílu této změny a důkaz vyspělosti české společnosti, svým způsobem či mimoděk potvrzující Masarykovu tezi o jejím velkém demokratickém potenciálu.

Příkladná byla i spolupráce mezi zahraniční a domácí reprezentací a respekt obou stran pro rozdělené úlohy v době konstituování nového státu. Domácí představitelé plně a s vděkem a obdivem akceptovali výsledky úsilí představitelů exilové vlády, ti zas zpočátku nechali politickým stranám a jejich vůdčím osobnostem volnou možnost řídit proces budování státu. Republikánská forma uspořádání, která nevzešla z představ domácích politiků, se možná překvapivě nejevila jako problém. Pro tuto zásadní změnu hovořil francouzský a americký vzor, stejně jako problematický výběr potenciálního monarchy, který by tak jako tak musel být cizinec. V tomto kontextu se jeví republika jako vhodné řešení také pro domácí politiky, také pro ně bylo vítaným demokratizačním posunem.

Všichni si uvědomovali, že další existence Československa je zcela závislá na jeho mezinárodním zakotvení v rámci poválečného mírového uspořádání. Patřilo sice mezi státy vítězné, ovšem s omezenými zájmy. Někteří politici si dělali naděje na rozsáhlé územní zisky a doufali v reparace, získané od poražených. V tomto ohledu došlo k rychlému vystřízlivění; bylo to nakonec Československo, stejně jako další nástupnické státy, kdo musel v rámci osvobodovacího poplatku přijmout ohromné finanční závazky. Pokud se týká územních zisků, k žádnému dramatickému navýšení proti původní Masarykově vizi nedošlo. Dodatečným ziskem bylo území Podkarpatské Rusi. Tato drsná, zaostalá, romantická nejvýhodnější část republiky mnohým přirostla k srdci, stát do této oblasti značně investoval a její ztráta po druhé světové válce byla považována nejen za ránu prestižní, ale i citovou.

Mapa první Československé republiky ve správním dělení do roku 1928.

(Obr. převzat z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Republika_československá.jpg)

Československo získalo souhlas ke své existenci rozhodnutím pařížské mírové konference. Skládalo se z historických zemí Koruny české (Čech, Moravy a malé části Slezska) a části Horních Uher (Slovenska a Podkarpatské Rusi). Do nové republiky bylo začleněno šest etnických skupin s různými historickými, politickými a ekonomickými tradicemi. Nový stát měl v počátku přes 13 milionů obyvatel, na konci své dvacetileté existence o dva miliony více. Čechů a Slováků byly asi dvě třetiny, zbytek tvořily národnostní menšiny. Bylo logické, že hegemonek státotvorného úsilí bude přinejmenším v počátečních fázích české a slovenské obyvatelstvo. Mezi těmito dvěma národy i přes jazykovou blízkost panovaly velké rozdíly, rozdílná vyspělost v oblasti ekonomické, sociální, vzdělanostní, o politické kultuře a zkušenosti se státní správou nemluvě. Z důvodů praktických i ideových se stali Češi a Slováci příslušníky jednoho společného československého národa. Ten se stal v republice privilegovaným, národnostní menšiny pak požívaly poměrně velkorysých kulturních a jazykových práv. Poměry se tedy obrátily, ale problém zůstal. Demokracie a republikánské uspořádání na podstatě věci nic nezměnily, nebyly všelékem.

Odpovědnost za konstituování základních parametrů nového státu byla především na bedrech české politické reprezentace. Politické strany byly v podstatě jedinými autoritativ-

ními orgány, které národ ve chvílích převratu měl. Následně se jim podařilo v mnoha ohledech nastavit poměry tak, aby to vyhovovalo etablovaným silným masovým politickým subjektům. Ty pak vytvářely jistou protiváhu „hradnímu“ pojetí politiky, jež preferovalo před stranami jako standardními prostředky reprezentace politické vůle odbornický přístup k rozhodování a vládnutí. Ve spektru politických stran, stejně jako politických osobností, vidíme velkou kontinuitu s předválečnými poměry. Jestliže generátorem vůdčích politických osobností bývá revoluce, tak to v českém prostředí platí pro exilovou reprezentaci. Pro Masaryka i Beneše, stejně jako předčasně zesnulého Štefánika, byla účast v odboji a následně exilové vládě velkým posunem z hlediska politické kariéry. V domácím prostředí však do nových mírových republikánských poměrů přivedli společnost dosavadní osvědčení političtí lídři. A co víc, tato politická garnitura byla velmi stabilní i v následujících letech, ba dokonce desetiletích.

Specifikem politického systému, resp. politické reality meziválečného Československa, je i fenomén Hradu. Svým způsobem byl podmíněn tím, že se na prezidentském postu vystřídaly jen dvě osobnosti, charismatický Prezident Osvoboditel Tomáš Garrigue Masaryk a jeho nejbližší spolupracovník, méně charismatický, ale o to více pracovitý Edvard Beneš. V rámci

Českoslovenští politici v roce 1917 ve Washingtonu, uprostřed, ve vojenské uniformě Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), armádní generál a ministr vojenství v první československé vládě. (obr. převzat z: commons.wikimedia.org/wiki/File:75_Štefánik_vo_skupine_našich_politických_spoluprávníků_vo_Washingtonu_1917.jpg.)

republikánského systému je sice pojem Hrad na první pohled antitezí, nicméně je to zažité označení pro prezidenta, jemu blízké skupiny a osobnosti, které má svůj základ v umístění sídla prezidenta tam, kde sídlili od raného středověku čeští panovníci, tedy na Pražském hradě. Hrad spolu se strukturou státotvorných politických stran daly základní rámec československému politickému systému. Jednalo se o syntetizující spojení, a to hned v několika ohledech. Hrad reprezentoval zahraniční přesahy československé existence, nesl odkaz zahraničního odboje a ideálů, na nichž byl stvořen. Orientaci Československa na Západ, na standardní demokracie, na humanistický ideál. Domácí politické strany ve své většině představovaly kontinuitu, sepětí s domácí tradicí, jež byla přístupná nekonzervativním ideálům. Toto spojení vlivů a ambicí – pro něž spole-

čenský pokrok byl jedním z hlavních postulatů veřejného života – byť se jevílo mnohdy jako konfrontační, tvořilo podstatu československé demokracie. Systému, který byl pevným základem celé prvorepublikové éry, i když se o jeho efektivitě především ve 30. letech velmi diskutovalo, systému, který přes nepříznivé zahraničněpolitické i vnitropolitické poměry, stejně jako ničivou hospodářskou krizi, odolal.

Již od samého začátku se domácí politická reprezentace snažila naplnit svoji i Masarykem šířenou představu, že vznik Československa nebude vnímán pouze jako akt národního osvobození od vlivu Vídně a také Říma, kdy kulturní boj v duchu pokrokovosti až antiklerikalismu patřil alespoň k silné rétorické výbavě vůdčích osobností převratu, ale že se vznikem nového státu bude nastoupena cesta k vybudování společnosti větší solidarity a odstranění křiklavých

**Edvard Beneš (1884–1948),
ministr zahraničí první republiky,
druhý československý prezident.**

(Obr. převzat z: commons.
wikimedia.org/wiki/File:Edvard_
Beneš-1945.jpg.)

sociálních rozdílů. V řadě opatření bylo možné nalézt konsenzus napříč státotvorným politickým spektrem. Vznikl buď z přesvědčení, anebo také z obavy jako snaha sociálními reformami předejít nežádoucí sociální revoluci. Naplnění všech těchto cílů bylo skryto do ambiciózního plánu – budování státu.

Navzdory nepříznivé národnostní skladbě, komplikovaným vztahům se sousedy, nestejně rozvinutým částem strategicky nevýhodného území, se v průběhu 20. let z Československa stal hospodářsky, zahraničně i vnitropoliticky úspěšný stát, a to nejen měře-

no prizmatem střední Evropy. Otázkou je, co z prvorepublikových ideálů rezonuje i dnes, kdy většinu „budovatelských“ úkolů před desetiletími realizoval v poněkud pokřivené podobě stát a kdy zahraničněpolitický, bytostně existenční kontext je dnes prožíván v celoevropském rámci, jenž zároveň široce zasahuje i do vnitrostátních záležitostí. Moderní česká státnost tak čelí v mnoha ohledech jiným či výrazně modifikovaným výzvám, než jak tomu bylo před 100 lety. Na základní hodnoty, které byly pro většinu našich předků „svaté“, bychom však neměli zapomínat.

Rozhovor s docentem Michalem Stehlíkem o T. G. Masarykovi

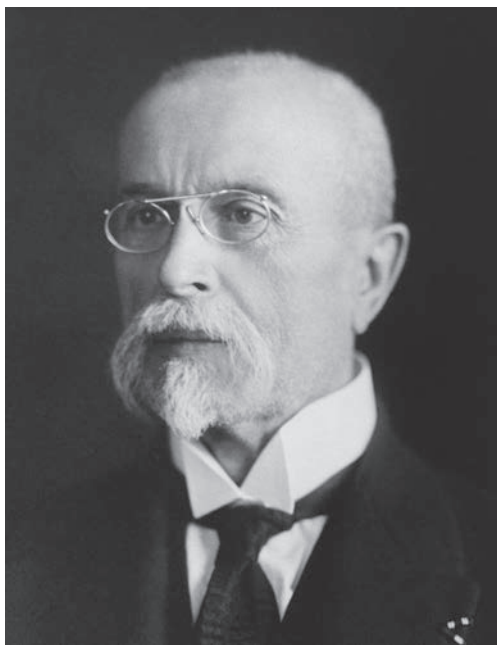
Doc. PhDr. Michal Stehlík, Ph.D., patří mezi přední české a také veřejně známé historiky. Vyučuje na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a souběžně působí jako náměstek ředitele Národního muzea, kde mimo jiné odpovídá za výstavní činnost. Je autorem řady odborných knih s historickou tematikou a hlavním autorem velké výstavy o Tomáši Garriguovi Masarykovi nazvané Fenomén Masaryk, která byla instalována v prostorách Národního muzea v době od 15. 9. 2017 do 31. 1. 2018 a v upravené podobě se dočkala svého předvedení i ve Spojených státech amerických.

Pokud byste měl Masaryka v kostce představit našim čtenářům, jak byste jeho osobu charakterizoval a co byste v souvislosti s jeho životem zmínil především?

Originální a silná osobnost. Muž jdoucí často proti většině. Vědec s potřebou ovlivňovat veřejný prostor. Tvrdohlavý, přímý, kritický a neústupný. Politik definující teoreticky národní příběh a následně úspěšný státník, který prosadil státní samostatnost. Výjimka v našich dějinách.

Které podstatné momenty spojené s Masarykovým životem bychom naopak dnes, sto let po vzniku samostatného Československa, již nezmiňovali, nebo by nám nepřišly zásadně významné, ač jim ve své době byla věnována nesrovnatelně větší pozornost?

Například Masarykovu aktivní roli v kauze návrhu a stavby Husova pomníku na pražském Starém městě, kdy byl vedle Vojty Náprstka jistě jedním z hybatelů. Případně jeho velké spory s představiteli katolické církve – zmíním soudní proces s katechetou, který Masaryk vyhrál. Prohlásil totiž, že katecheti jsou vlastně státními denuncianty. Následně ho obvinilo více než tři sta katechetů z urážky na cti, TGM ovšem zvítězil. Nehledě na jeho velké politické boje v letech 1910–1912 s Lexou Aerenthalem, rakouským ministrem zahraničí. Ty se týkaly Masarykova odhalení, že údajné doklady o spiknutí Srbů a Chorvatů jsou podvrhy rakouské diplomacie. To jsou všechno momenty, které dnes jako by již zapadly.

Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), první český prezident. (Foto © Shutterstock.com)

Masaryk byl znám jako tvrdý a britký kritik římskokatolické církve, která však během 20. století prošla zásadními změnami. Kdybyste se pokusil srovnat tehdejší dobu s dneškem, které záležitosti by prvý československý prezident této církvi možná již nevyčítal a v čem by pravděpodobně zůstal kritický?

To bych musel trochu spekulovat. Každopádně žil Masaryk v době, kdy byla římskokatolická církev mnohem úžeji propojena se státem a státní mocí, to se dnes již výrazně rozvolnilo

a patrně už by to nebylo terčem Masarykovy kritiky. Kritický by zůstal obecně vůči církevní organizaci a některým neupřímnostem uvnitř ní. Paradoxně je Masarykovi vlastně blízky aktuální papež František, který hovoří o nutném návratu k podstatě víry, nikoliv o lpění na zvyklostech organizace.

Masarykova kritika katolíků, případně dalších tradičních církví, bývala někdy značně vyostřená a občas je mu vytýkáno, že byla možná poněkud negativistická, případně podbarvená vlastními subjektivními zkušenostmi s touto církví či některými jejími představiteli. Napadly by vás věci, které Masaryk na dobové katolické církvi případně nedoceňoval a které nejsou v jeho pracích znát, protože se zaměřoval především na – z jeho pohledu – negativní jevy či kritiku teologického myšlení a dogmatiky?

Myslím, že Masaryk některé věci viděl, jen je neakcentoval, aby nevytvářel paradox kritiky i chvály najednou. Církvi se rozhodně nedala upřít práce v sociální oblasti, její role v udržování určitých hodnot, které ctil i Masaryk. Ostatně on vlastně církev vyzýval k nové a aktivnější roli v otázkách morálky, mravnosti a pravdy. Mnoho jeho názorů na církevní organizace ale vyplývalo z jeho osobního založení – a řekněme jistého individualismu, který nemusel být podložen zkušeností. Zjednodušeně řečeno, Masaryk věřil, ale ke své osobní víře nepotřeboval církevní organizace.

Masaryk se angažoval v několika vědních oborech – ve filozofii, sociologii i pedagogice. Některé z nich se teprve pozvolna rodily a hledaly svoji jasnější tvář, jako třeba sociologie. Lze říci, že v některém z těchto oborů zanechal zásadní odbornou stopu, která by byla relevantní i pro dnešek? Jak bychom dnešními očima hodnotili jeho akademický přínos české vědě?

Jako čistý filozof nebyl příliš oceňovaný, mnohem výraznější byl bezesporu v počátcích sociologie. Snažil se působit v mnoha oblastech a vždy se to vyznačovalo dvojitou charakteristikou – metodou kritického myšlení a především nutností působení na veřejnost.

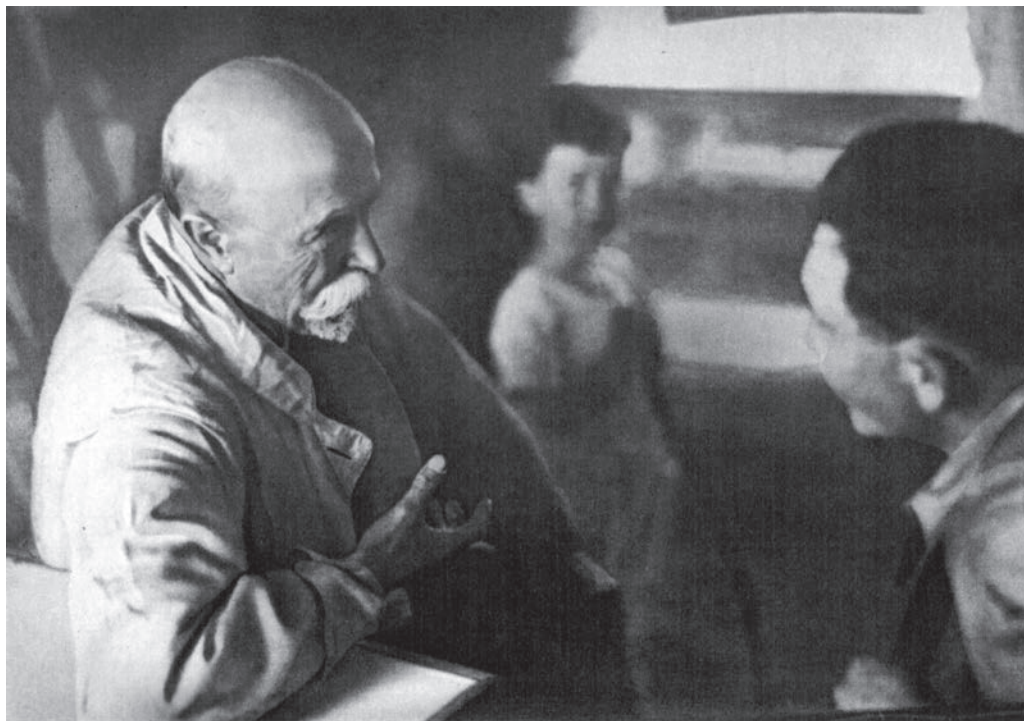
On sám se považoval za „praktického filozofa“, jeho největší odkaz tak není ani tak akademický, ale je to spíše mimořádný příklad vstupu intelektuála do veřejného prostoru, jeho vlivu na něj. Pokud bychom zůstali u jeho vědecké práce, bezesporu je jedním z nejceněnějších děl jeho Rusko a Evropa; Masarykova schopnost analyzovat charakter východní společnosti, země a systému je zcela jedinečná a má svůj dopad dodnes.

Mohl byste velmi stručně přiblížit spor o smysl českých dějin, který rozpoutal Masaryk svými polemikami? Rezonuje mezi historiky a intelektuály nějakým způsobem i dnes, a to jinak než coby pouze akademické téma či historická vzpomínka?

Zjednodušeně řečeno si Masaryk z našich dějin „vybral“ určitou linii, červenou nit, na kterou následně „navlékal“ korálky důležitých osobností či historických mezníků. Konstruoval tak naše dějiny jako dějiny humanistické tradice a demokratizace – od husitů, Petra Chelčického, Komenského, Havlíčka... Jak vidno, nějak se mu do dějin nevešli katolíci. Stejně jako jsou jeho dějiny vlastně výběrové, nepracuje historickou metodou, vytváří od stolu myšlenkový konstrukt. Za to ho především profesor Pekař kritizoval, uznával ho jako myslitele, ale velmi ostře konstatoval, že mu jako historik Masaryk nemůže imponovat, protože neumí historicky pracovat. Dnes není již tento spor takovým tématem, ale tématem zůstává otázka charakteru našich dějin, vlastně si pořád tak trochu ve veřejném vnímání neseme v sobě tento konstrukt. Naše dějiny jsou dějinami Jana Husa, ale již ne Jana Nepomuckého.

Masaryk je celospolečensky znám jako bojovník proti zfalšovaným Rukopisům královédvorskému a zelenohorskému i jako aktér hilsneriády – coby (řečeno dnešním jazykem) „mediální“ a veřejný obhájce žida Leopolda Hilsnera, neprávem obviněného z rituální vraždy. Zmínil byste i jiné zásadní spory, které vedl na veřejnosti, ale soudobá širší veřejnost je nezná a stály by za zmínku?

Jak už jsem zmínil výše, třeba jeho angažovanost proti rakouské snaze vést na Balkáně poli-

T. G. Masaryk na návštěvě v Beth Alfa (území dnešního Izraele) v roce 1927. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Masaryk_Beth_Alfa1.jpg.)

tické procesy proti jihoslovanským politikům, to byly velké a evropsky známé kauzy, kdy se Masarykovi povedlo usvědčit rakouskou správu z falšování důkazů. Bojoval za práva svých jihoslovanských přátel tak vehementně, že je dodnes jeho jméno v Lublani i Záhřebu velmi ceněno, stejně jako byl právě tento boj jedním z důvodů, proč byla velká naděje v roce 1913, že by Masaryk mohl dokonce dostat Nobelovu cenu míru.

Jaký společenský dosah měl Masaryk jako předválečný politik a jak byste charakterizoval jeho místo na tehdejší politické scéně, případně jeho veřejnou známost?

Masarykova role je vlastně tak trochu paradoxní. Na jedné straně je velmi výrazně vnímán, čten a má svůj nepopíratelný vliv na veřejný prostor, také je, na rozdíl od mnoha našich politiků, i mezinárodně známý. Na druhé straně to není muž nějaké velké a úspěšné politické strany. Jeho „realisté“ mají před válkou v Říšské radě ve Vídni jediného poslance – Masaryka.

Není to člověk masové politické podpory, i na tom je vidět jeho jistý individualismus. A také je na tom vidět i jeho sebevědomí, když tento muž, který je jediným poslancem své strany, odjede v roce 1914 do zahraničí a prezentuje se jako reprezentant české politiky.

Většina historiků, které jsem v životě poznal, nesnáší otázky typu „co by kdyby“. Přesto si jednu neodpustím, budete-li na ni ovšem chtít odpovídat. Jakým způsobem bychom dnes pravděpodobně vzpomínali na T. G. Masaryka a jeho veřejné a vědecké působení do roku 1914 včetně, kdyby nevypukla první světová válka a nerozpadlo se Rakousko-Uhersko? Jaké místo by mu náleželo v dobových dějinách?

Bylo by to místo úctyhodné, nikoliv však klíčové a jistým způsobem jedinečné, neopakovatelné, jaké má nyní. Jakmile se jeho dílo spojilo se založením státu, je to něco jako historický zázrak. Bez tohoto okamžiku by to byl zajímavý a kritický akademik a politik, který by patr-

ně zůstal v našich dějinách spojen s Rukopisy a hilsneriádou.

Jak byste Masaryka v kostce zhodnotil coby československého prezidenta s jeho klady i případnými mínusy?

Je to svým způsobem několik „Masaryků“. Masaryk jako zakladatel a hybatel podstaty republiky. Masaryk jako obraz „tatička“, tak trochu navazující na vzývání mocnáře... Také Masaryk, který je nekompromisní, nedůvěřivý a také nespravedlivý, pokud si vyhodnotil, že někdo nemá zastávat nějakou funkci či úřad. Masaryk na jedné straně hovořící o potřebě výchovy nové generace politiků, na druhé straně slepě na základě válečné zkušenosti důvěřující Edvardu Benešovi. Masaryk demokrat, vzývající volby a demokratický systém, i Masaryk svým způsobem despotický, přesvědčený, že v určitých okamžicích je nutné moc pevně držet v rukou, neboť výjimečná situace si vyžaduje výjimečného postupu.

Pro prvorepublikovou politiku je typické například uplácení novinářů ze strany ministerstva zahraničí, kteří pak o ČSR šířili pozitivní obraz ve světě. Antonín Klimek vytýká konkrétně Masarykovi a Hradu různé finanční „sanace“ politiků, které bylo vhodné si zavázat, případně jej kritizuje za zásahy ve prospěch Legiobanky, jež pak oplátkou „sponzorovala“ prezidenta. (Na druhou stranu je třeba říci, že Masaryk nevedl luxusní život a nestavěl si honosné prezidentské paláce, nýbrž svými prostředky přispíval na celou řadu veřejně prospěšných a humanitárních aktivit a pomáhal i mnoha jednotlivcům v nouzi.) Nicméně jak bychom měli na výše uvedené věci nahlížet? Shovívavě jako na projevy rodící se a nedokonalé prvorepublikové demokracie? Nebo dnešními očima, jako na něco zcela nepřipustného a hodného razantní kritiky? A pokud zvolíme shovívavý náhled, kam bychom měli postavit časový mezník, od kdy jsou tyto praktiky v demokratické politice nepřijatelné?

Kdybychom měli posuzovat Masaryka Masarykovými očima, patrně by to nebylo přípustné nikdy. To on hovořil o obecných ne-

překročitelných principech. Zároveň je dokáže v interní korespondenci relativizovat a omluvit časovou potřebou překonání krize a počátků demokracie. Dnes bychom je měli především dobře znát a kriticky posoudit, neodsuzovat ani neomlouvat. Vycházely z dobové reality, na druhé straně nebyly jistě standardním chováním. Já osobně jsem k nim spíše kritičtější, nikoliv pro jejich samotnou podstatu, ale pro rozpor mezi obecnými Masarykovými projevy a politickou realitou. Právě proto, že je to Masaryk.

Dá se říci, že je dnes život prezidenta Masaryka historiografy zpracován dostatečně kriticky, nebo stále tak trochu přežívá legendární obraz prostý zásadních chyb?

Především je nutné říci, že nemáme pořádný Masarykův životopis. Děť vzniklo hodně, od současníků, jako například „přepodrobnělý“ pohled Zdeňka Nejedlého, až po nedávnou dobu v zahraničí, například životopis francouzského historika Alana Soubigoua. Ale nějaký ucho-pitelný a celistvý pohled na život, dílo, odkaz, význam TGM, to vlastně neexistuje. Spíše bych řekl, že než historiografický, máme přežívající hagiografický obraz Masaryka, a zejména v jisté aktualizaci odkazu TGM k dnešku a budoucnosti, to nám zde chybí. Masarykův obraz po roce 1990 vyrobil Zdeněk Mahler, což je ovšem opět výběrová pohádka o chudém chlapci, který se proslavil...

Čím může být Masaryk inspirativní také pro dnešek a rezonuje jeho odkaz ve společnosti dostatečně, nebo naopak i dnes reálně oslovuje nejspíše jen malou hrstku lidí, podobně jako kdysi nepočtené realistické voliče v Českých zemích?

Opět není odpověď jednoduchá. Masarykův obraz rezonuje – jako barvotisková pohlednice z pouti, Tatiček na bílém koni, se kterým se mohou všichni ztotožnit. Nikdo ale dnes již nezná skutečného Masaryka, kritického, tázajícího se po podstatě věcí – a to nám dnes velice chybí. Pro mě aktuální obraz vyjadřuje nejlépe jeden kreslený vtip, jak anděl stojí před Masarykem v nebi a říká mu: „Bojí se a kradou, ale jinak si vás váží...“

Našel byste v pětadvacetileté historii samostatné České republiky výrazné politické osobnosti, které by se daly alespoň vzdáleně srovnat s T. G. Masarykem co do odkazu, významu či přínosu pro demokratický rozvoj společnosti? Existuje dnes (v roce 2018) ve vrcholové české politice nějaká osobnost, která by dosahovala Masarykových kvalit?

Jednoznačně ne. Masaryk je skutečně nerosovatelný. Pracovitostí, bystrostí úsudku, dílem i mezinárodním dosahem – přesahem. Nikoho takového tu nevidím, my jsme v politickém prostoru zahlceni „dělníky všedního dne“ v rámci povrchnosti, přizpůsobivosti atd. Na druhé straně, není zde podobná situace přelomu a skutečně vzniku nového státu i systému. Ale abych nebyl tak pesimistický. Jediný, kdo by se dal v jisté paralele k Masarykovi přirovnat, a to spíše z hlediska mezinárodního

dosahu a inspirativnosti, je bezesporu Václav Havel.

Na závěr bych se zeptal, jaké akce připravuje Národní muzeum v souvislosti se 100. výročím zrodu ČSR, případně které zde právě probíhají a mohl byste na ně pozvat čtenáře Tvůrčího života?

Národní muzeum připravuje na říjen 2018 velkou Česko-slovenskou / Slovensko-českou výstavu, která bude reflektovat 100 let našich vzájemných vztahů. Zároveň se tím symbolicky otevře rekonstruovaná Historická budova Národního muzea. Z aktuálních výstavních projektů bych určitě doporučil Indiány v Náprstkově muzeu, kteří zde budou do konce roku 2018, nebo v květnu 2018 otevřenou výstavu Keltové v Nové budově Národního muzea, která zde bude až do roku 2019.

(otázky kladl Radovan Lovčí)

Z výstavy Fenomén Masaryk. (Autorem fotografie je David Tesař.)

Charlotta Garrigue Masaryková Američanka, která se stala Češkou

Marie L. Neudorflová

Nepočtená a kusá literatura, která o Charlottě Garrigue Masarykové existuje,¹ se vztahuje k její osobnosti, vztahu s Tomášem Masarykem, jejich rodině, její veřejné činnosti i tragickému období během první světové války. I tento článek zahrnuje hlavně tyto oblasti života Charlotty, neboť byly významné jak pro ni, tak pro její působení v české společnosti.

Cesta k zakotvení Charlotty v Praze byla poměrně neobvyklá pro mladou americkou dámu ze zámožné rodiny. Vyrůstala ve velkém domě v početné, ale privilegované rodině v Brooklynu na okraji New Yorku. Její otec Rudolph Garrigue byl ředitelem pojišťovny a rodinu byl schopen dobře zajistit. Pro svoji píli, tichou, samotářskou a učenlivou povahu byla Charlotta nejmilejším dítětem svého otce. Podobně jako jejich deset sourozenců byla hudebně velmi nadaná, na rozdíl od svých sester dávala před zábavou a módou přednost cvičení na piano a čtení. Rodiče velmi dbali na vzdělání svých dětí. V Americe byla příslušnost k nějaké církvi svým způsobem povinná. Téměř každý člen Garriguovy rodiny patřil k jiné církvi a Charlotta pod vlivem dánské babičky byla v církvi unitářské, nedogmatické, tolerantní, zdůrazňující mravní principy jako základ náboženské víry pro denní život i pro spasení.

Charlotta přijala principy křesťanství celou svou podstatou, ale k žádné církvi nepřilnula; zvláště kritická byla k církvi katolické. Pro silný humanitní aspekt jí později byla nejbližší církev reformovaná (v Českých zemích navazující i na československý odkaz), do níž vstoupila stejně jako T. G. Masaryk. Časem jí ovšem kvůli teologickým výhradám opustila a zůstala bez církevní příslušnosti. Byla si vědoma evropských kořenů svých předků, částečně francouzských protestantských hugenotů, kteří koncem 16. století uprchli z Francie do Dánska. Její otec často navštěvoval Dánsko a brával Charlottu s sebou, takže Evropa jí nebyla neznámá.

Charlotta Garrigue Masaryková (1850–1923), americká unitářka a manželka Tomáše Garrigue Masaryka. (Foto ČTK.)

Když bylo Charlottě jedenáct let, propukla v USA občanská válka za osvobození otroků. Sever USA potřeboval levnou pracovní sílu pro průmysl a dovážet otroky z Afriky nebylo již možné. Davy zběhlých otroků proudily z jihu na sever a Charlottina babička mnohé nasýtila, sedávala s nimi na zahradě a poučovala je o svobodě, demokracii, o lidské důstojnosti. Jejím nejděčnejším posluchačem byla Charlotta. Zkušenost s lidskou bídou, nespravedlností a morální povinností pomáhat těm, kteří to potřebují, s ní zůstala celý život.

1 Ve sborníku Marie L. Neudorflové (ed.), *Charlotta G. Masaryková* (Sborník příspěvků z konference ke 150. výročí jejího narození, konané 10. listopadu 2000), je 11 příspěvků ze 20 věnováno různým aspektům života Charlotty. Na konci sborníku, s. 236–237, je výběrová bibliografie prací týkajících se Charlotty Masarykové.

Mladá Charlotta v době, kdy vyrůstala v New Yorku. (Foto převzato z: uudb.org/articles/charlottemasaryk.html.)

Charlotta vyrostla ve vysokou, štíhlou a krásnou dívku se spoustou plavých vlasů. Celý její zjev vyzařoval neobvyklou kultivovanou sebedůvěrou a laskavost ženy, která vyrůstala ve svobodnějším světě, zajištěné existenci s kultivujícím vzděláním. Vlastní četbou, a to i filozofickou, své vzdělání stále kriticky doplňovala.

Po létech studia klavíru se stala virtuoskou a otec jí zaplatil studium hudby v Lipsku v Německu, kde rok pobývala. Její přání, aby se mohla ke studiu v Lipsku ještě na čas vrátit, jí otec splnil, ale na mnohem kratší dobu. Vracela se ke své bytné, kde hrou osudu bydlel český mladý chudý filozof Tomáš Masaryk se svým ne úplně zdravým svěřencem Alfredem Schlesingerem, kterého dovedl úspěšně k maturitě. Jeho zámožný otec jim poskytl za odměnu roční studijní pobyt v Lipsku. Masaryk o Charlottě slyšel již od bytné jako o dívce milé, vzdělané a sečtělé. Byl velmi zvědavý a díval se na ni dokonce z okna, když vystupovala z drožky. Brzy se zamiloval. Pod dohledem

vzdělané paní domácí ke vzájemnému sblížení přispěly společné výlety, čtení, večerní besedy. Masaryka nesmírně zajímaly poměry v USA, Charlottě líčil poměry na své rodné Moravě, rodinu, svá studia. Masaryka Charlotta okouzila nejen svou krásou a znalostmi, ale hlavně svojí morální opravdovostí a nezlomnou vírou, která vyvěrala z výjimečného i racionálního pochopení základů křesťanství.²

Žádné téma jim nebylo cizí. Velký dojem na ně udělalo společné čtení knihy Johna Stuarta Milla *O poddanství žen*, kterou pak Charlotta v 90. letech přeložila do češtiny se svou učitelkou českého jazyka. Shodli se, že muž a žena jsou bytosti rovnocenné a že muž v manželství nežije jen pro ženu a žena pro muže, ale že spolu mají hledat zákony boží, což znamenalo i účast na veřejných záležitostech. Už tady položili pevné základy k naprosté vzájemné důvěře, která je doprovázela celý život. O několik desítek let později Masaryk vzpomínal: „V tom, pravda, měl jsem zvláštní výhodu a štěstí, že se má životní pouť křížila s životní drahou Charlotty Garriguové; bez ní bych si nebyl ujasnil smysl života a svůj politický úkol...“³

Ale cesta ke společnému manželství nebyla úplně snadná. Napřed Charlotta Masaryka odmítla, ale těsně před svým odjezdem do USA se hluboce zamilovala. Masaryk slíbil co nejrychleji dokončit práci o sebevraždě a habilitovat se na docenta, aby se mohl stát profesorem filozofie. Charlottě psal každý den, seznamoval ji s českou kulturou, literaturou a historií. Když však dostal dopis od Charlottina otce, že se Charlotta vážně zranila pádem z koně, sedl v Hamburku na první, velmi vetšou loď a odplul do New Yorku. Loď se při další plavbě potopila. Rodině Garriguových se Masaryk velmi líbil, až na otce, který tušil, že mladým manželům bude muset finančně vypomoci, neboť Masaryk neměl stálý výdělek. Nakonec to uči-

2 Masaryk popsal poměrně podrobně své setkání se Charlottou Garrigue a původ její rodiny v hovorech s Karlem Čapkem. Například: Karel Čapek, *Hovory s T. G. Masarykem*. Praha: Fr. Borový: Čin 1937, s. 37–38.

3 T. G. Masaryk, *Světová revoluce. Za války a ve válce 1914–1918*. Praha: Masarykův ústav AV ČR 2005, s. 270 (1. vydání vyšlo r. 1925 a poté bylo přeloženo do několika jazyků).

nil, ale s Masarykem pak dvanáct let nemluvil. Teprve při návštěvě Prahy, když viděl, že jejich manželství je šťastné, se udobřili.

Kvůli Masarykově dokončení studia se manželé usadili ve Vídni. Masaryk se snažil vydělat nějaké peníze soukromými kondicemi. Druhou verzi své habilitační práce *Sebevražda* dokončil i pod vlivem Charlotty, neboť do ní více zahrnul i problematiku žen. Místo soukromého docenta na vídeňské univerzitě bylo však bez platu. Oba se ve Vídni stali členy společnosti českých studentů (česká univerzita ještě v Praze neexistovala). Charlottě se tento život velmi líbil – četlo se, diskutovalo, zpívaly se české, moravské i slovenské písně. Oba, jak již zaznělo výše, vstoupili ještě v době vídeňského pobytu do reformované církve, v Českých zemích po roce 1918 transformované do Církve československé evangelické (ČČE). Přestože Charlotta zůstala později bez církevní příslušnosti, udržovala kontakty s duchovními různých církví. Po desetiletí zůstal blízkým přítelem celé rodiny zejména František Urbánek, bývalý duchovní reformované církve, jenž byl za první republiky prominentním členem a kazatelem Jednoty československé. Masaryk a Charlotta mu po příchodu do Čech svěřili náboženskou výchovu svých dětí.⁴

Po více než roce manželství Masaryka a Charlotty se narodila dcera Alice. Charlotta své mateřství velmi prožívala. Po dalším roce se narodil syn Herbert. Vzhledem k tomu, že porod byl velmi těžký, s psychickými následky, Masaryk se vzdal tolstojovské myšlenky, že rodiny mají mít hodně dětí, a začal klást zdraví ženy a dětí na první místo, což v jeho chápání znamenalo sexuální abstinenci. V nesnázích jim velmi pomáhala Masarykova matka, která přijela do Vídně. Charlotta s dětmi pobývala někdy v Kloboukách. Charlotta neměla ráda povrchní a frivolní Vídeň a moravský venkov si zamilovala. Později, v Praze, se Masarykům narodily ještě čtyři děti: Jan, který byl nejvíce hudebně nadaný, po roce 1918 se věnoval diplomatické službě, Eleonora a Hanička – které

4 František Urbánek měl i projev nad hrobem Charlotty G. Masarykové v Lánech v květnu 1923. Podrobněji o tématu viz: Jan Štěpán, *Přátelství Františka Urbánka s Charlottou a Tomášem Masarykovými*. In: *Charlotta G. Masaryková*, cit. v pozn. 1, s. 27–40.

BROOKLYN EAGLE POST CARD, SERIES 45, No. 265.
CHURCH OF OUR SAVIOUR, UNITARIAN, MONROE PLACE
AND PIERREPONT STREET.

Budova sboru First Unitarian Congregational Society v Brooklynu (New York), kterou Charlotta navštěvovala. Kostel byl dostavěn a vysvěcen v roce 1844, šest let před Charlottiným narozením. (Foto převzato z: www.nycago.org/Organs/Bkln/html/FirstUnitarian.html.)

zemřely brzy po narození – a Olga, která odešla s otcem do zahraničí roku 1914. Pomáhala mu s exilovým úsilím vytvořit demokratické Československo.

Když byla roku 1882 založena česká univerzita v Praze, Masaryk dostal na univerzitě místo provizorního profesora filozofie na základě úspěšné habilitační práce o sebevraždě. Charlotta se na Prahu těšila. Už ve Vídni se začala učit česky a v Praze pokračovala. Kolegy na univerzitě byli přivítáni vřele, s řadou mladších se spřátelili. Masaryk se hned zapojil do různých činností a organizací, zvláště do Sokola. Na rozdíl od tradičních autoritativních přístupů učitelů ke studentům byl jeho způsob založen na přátelské komunikaci se studenty, učil je myslet, klást si otázky, diskutovat.

Založil páteční domácí semináře, kterých se účastnila i Charlotta a zapojovala se do diskusí. Věc nevidaná, aby se žena účastnila vysokoškolského vzdělávání. Ještě nezvyklejší bylo, s jakým zájmem a respektem Masaryk přijímal její názory. Těchto inspirativních seminářů se účastnili i slovenští studenti, kteří pak doma navazovali na Masarykovy názory a metody.⁵ Charlotta byla dobrou hostitelkou, zvláště odpolední čaje s přáteli se staly milým zvykem, podobně jako domácí koncerty, divadlo, diskuse, výlety do přírody atd. Všechny jejich děti byly velmi hudebně nadané, zvláště Jan. Charlotta měla jemný smysl pro humor, ráda se smála, ale vždy v ní byl zvláštní mysl pro uměřenost, pro mravní princip, nesnášela vtipy o intimním životě.

O přátelské styky nebyla u Masaryků nouze. Přítelkyně měla Charlotta většinou z rodin Masarykových kolegů. V domácnosti, která byla občas trochu chaotická, však vládl určitý řád. Masaryk zavedl atmosféru respektu vůči její práci pro rodinu s přesvědčením, že tato práce byla zrovna tak náročná a důležitá jako jakákoli práce placená. Sám vydatně v domácnosti pomáhal. Vidět univerzitního profesora na procházce s dětmi bylo v té době nevidané. Jeho přístupy k rodině a k ženám budily u českých žen velký obdiv a důvěru v jeho názory na ženskou otázku. Masaryk nechal Charlottě prostor pro vše, co ji zajímalo, včetně činnosti veřejné. Nejvíce se však věnovala rodině, dětem, které ji milovaly.

Charlotta si nikdy nenechala říkat ‚milostpaní‘, jak bylo zvykem pro ženy z její vrstvy, vždy byla paní Masaryková a své jméno měla ráda. Naopak, nechala se oslovovat křestním jménem, říkali jí Charlie. Máme řadu svědectví, jak působila na lidi, kteří ji znali – Jana Herbena, Josefa Laichtera, Františku Plamínkovou, Miladu Veselou, Zdeňka Nejedlého, Irmu Jarmilu Fischerovou, Oldru Sedlmayerovou a další.⁶

5 O vztahu Charlotty ke Slovensku viz historička Zdenka Sojková, článek: Cesta Charlotty Garrigue Masarykové za Slovenskem a na Slovensku. In: *Charlotta G. Masaryková*, cit. v pozn. 1, s. 121–138.

6 V následujících poznámkách bude zmíněna existující literatura, většinou vzpomínková. Kromě toho v šesti dílech práce Stanislava Poláka, *T. G. Masaryk. Za ideálem a pravdou*. Praha: Masarykův ústav AV ČR 2000–2012, jsou poměrně četné odkazy na Charlottu; většinou se týkají soukromého života.

Vybrala jsem reminiscenci Josefa Laichtera,⁷ a jeho bratra, nakladatele Jana Laichtera, který vydával Masarykovy práce.

Josef Laichter popisuje, že základním dojemem byl „neobyčejný duchovní zjev“ – kultivované jednání a úroveň vzdělání paní Masarykové byly jevem výjimečným v české společnosti. Přitom se sžíla s českým národem, ctíla jeho kulturu, obdivovala jeho reformační a obrozeneckou historii a věřila v génia českého národa. V myšlení, názorech a postojích byla i v manželství samostatná, ale většinou ve shodě s Masarykem. Jan Laichter charakterizoval Charlottu ještě výrazněji: „Osobnost paní Masarykové měla vždy znak jistého, jakoby vznešeného důstojenství, někdy i ráz vědomé hrdosti, přísnosti a neochvějné pevnosti, ale zároveň tvář i pohled její okouzlovaly vlídnou laskavostí, povzbuzovaly mírným přátelským úsměvem, takže při veliké úctě, kterou vyvolával její zjev, rychle jste se jí cítili blízkými.“

Charlotta toužila po přesném poznání, byla dobrá v matematice. Zároveň citově hluboká a vstřícná k lidem. Ač měla obdiv pro český národ, nebyla slepá k jeho slabinám. Brala je jako výsledek nedostatku svobody, dvou set let katolické a jezuitské výchovy a věřila v možnost nápravy. Podle svých sil a možností se zapojila do obrodného procesu, který její muž rozvíjel svou přednáškovou činností na univerzitě i pro veřejnost i prací publikační. Vědomě pokračoval v obrozeneckém díle Palackého, Havlíčka a mnoha dalších. Pro pozitivní rozvoj národa ukazoval relevanci spisů Tomáše ze Štítého,

7 Josef Laichter, T. G. Masaryk doma i na veřejnosti. *Vzpomínky na presidenta Osvoboditele, jeho choť a jejich rodinné prostředí*. Praha: Jan Laichter 1938. Nakladatel rozdělil vzpomínky svého otce do třech oddílů a druhý oddíl, s. 91–129, je věnován Ch. G. Masarykové. Rodinné prostředí zachytila Alice Masaryková, *Dětství a mládí. Vzpomínky a myšlenky*. Pittsburgh: Masaryk Publication Trust 1960. Zajímavé osobní vzpomínky řady osobností na Charlottu obsahuje publikace *Paní Ch. Masarykové*. Brno: Ú. S. J. U. 1933, 230 s. Kniha obsahuje řadu dopisů Charlotty včetně některých Alici do vězení z roku 1916. Rovněž publikace *Masaryk a ženy. T. G. Masarykovi, osvoboditeli ženy československé*. Praha: Ženská národní rada 1930, 337 s., obsahuje několik vzpomínek na Charlottu. Hodně o jejím životě ve válce je v publikaci *Drahá mama / Dear Alice. Korespondence Alice a Charlotty Masarykových 1915–1916*. Masarykův ústav AV ČR, Ústav TGM, 2001.

Jana Husa, Petra Chelčického, Jana Amose Komenského a dalších reformátorů, kterým záleželo na tom, aby lidé měli možnost rozvíjet svůj pozitivní duševní a mravní potenciál, své myšlení. Cestu viděli v možnosti dobrého vzdělání, v respektu nejen pro pravdu zjevenou, ale i pro pravdu poznanou, kterou katolická církev se svými dogmaty a absolutismem po staletí odmítala; a pravdu zjevenou k nepoznání zdeformovala. Oba byli přesvědčeni, že národ, který dokázal bojovat a vítězit v bojích proti dekadentní katolické církvi a vlastně celé katolické Evropě, neztratil potenciál vědomě navazovat na relevantní duchovní, mravní a intelektuální hodnoty přispívající k vyšší úrovni lidí ve všech důležitých oblastech života.

Masaryk později shrnul tento pozitivní proud české historie v *České otázce* (1895),⁸ nazval ho „filosofií českých dějin“, a ovlivnil jí generace mladé inteligence, zvláště historiků, k vědomé pozitivní práci pro úroveň českého národa. Hledání vyššího smyslu života, prospěšného obecnému dobru, mravnímu a sociálnímu pokroku, bylo Charlottě a Masarykovi společné. Jako silně věřící bytost Charlotta později v jednom dopise Alici do vězení psala: „Mám v náboženství ráda jasnost a především upřímnost, sic jinak je srdce celého života ochromeno.“ I to měli společné.

Prívětivou, přátelskou a pracovní atmosféru rodiny Masarykových a jejich přátel a kolegů drasticky narušily konflikty a boje kolem rukopisů Zelenohorského a Královédvorského. Masaryk dal v lednu 1896 Janu Gebauerovi možnost uveřejnit v *Athenaeu* článek, v němž zpochybňoval pravost rukopisů. Měsíce trvaly následné akademické nepřátelské a dost nízké třenice a teprve v září se poněkud uklidnily. Problém byl, že nyní do celé záležitosti zasáhla brutálním způsobem žurnalistika, veřejnost i někteří spisovatelé. Ani Gebauer ani Masaryk netušili, jaké hrozné nepřátelství proti sobě vy-

volají. Jan Herben, Masarykův spolupracovník, to později komentoval, že jako mladý intelektuál byl otřesen „jak Čech dokáže nenávidět Čecha“. Masaryk měl občas pocit, že by se chtěl z Čech vystěhovat.

Když měl Masaryk dostat permanentní pozici profesora filozofie na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, univerzitní senát ji neschválil, ministerstvo ve Vídni se přiklonilo na jeho stranu a Masaryk musel čekat na definitivu ještě třináct let. Musel dočasně odejít i ze Sokola a z Amerického klubu dam. Řada přátel mu však zůstala věrná, zvláště studenti a Jan Gebauer s rodinou. Společně oslavili bohatou nadílkou Mikuláše u Masaryků, kam v září přibyl novorozený syn Jan. Charlotta stála celou dobu za svým mužem a posilovala ho slovy „co bys ustupoval, když máš pravdu?“, podobně jako v době hilsneriády roku 1899. Dcera Alice později charakterizovala Charlottu slovy: „Věřila, že český národ Masaryka potřebuje, aby mravně a politicky dospěl.“... „Pevná, věrná, nekompromisní, prožívala všechno tiše a nikdy jsem ji neslyšela naříkat.“⁹ Do začátku 20. století Charlotta četla všechny Masarykovy rukopisy a společně je probírali.¹⁰

Charlotta milovala české, moravské a slovenské lidové písně, které podle slov Olgy byly denní součástí jejich domácnosti. Děti vyrůstaly na českých a slovenských pohádkách, na české historii, české kultuře. Málolteré české dítě dostalo tak vlasteneckou výchovu. Když přišly do školy, začaly se také učit cizím jazykům. Se Slovenskem měli všichni poměrně intimní vztahy, jezdili od konce 80. let 19. století na prázdniny hlavně do Bystričky. Byla to nejen nádherná léta, ale Masaryk tu navázal trvalá přátelství; vždy se považoval za polovičního Slováka. V 90. letech jich jezdilo na prázdniny již šest, neboť začátkem 90. let přibyla do rodiny Olga. Charlotta tak vlastní zkušeností poznala národnostní útlak Slováků pod maďarskou vládou, která ani nedovolila, aby Slováci měli své vlastní střední slovenské školy, které jim

8 T. G. Masaryk, *Česká otázka. Snahy a tužby národního obrození*. Praha: Čas 1895. Pokud jde o Masarykovu filozofii dějin, v podstatě navázal na F. Palackého. Ovlivnil jí nemalou část mladé české inteligence, ale katoličtí a konzervativní historikové, i ti vyznávající liberalistickou ideologii, filozofii českých dějin odmítli, podobně jako tomu je v současnosti.

9 Alice Masaryková, *Dětství a mládí*, cit. v pozn. 7, s. 45.

10 Úvod Alice Masarykové ke sbírce dopisů Charlotty Alici do vězení: Charlotta G. Masaryková, *Listy do vězení*. Praha: Vladimír Žikeš 1947, s. 5. Kompletní vydání dopisů Charlotty i Alici viz poznámku 7.

v 70. letech vláda zrušila v důsledku samostatnějšího postavení Uherska v rámci habsburské monarchie od roku 1867. Alice ještě na konci života mluvila dobře slovensky, ač žila od roku 1948 v USA.

Hudba byla důležitou součástí Masarykovy rodiny. Charlotta milovala a obdivovala hlavně hudbu Bedřicha Smetany a Antonína Dvořáka. Měla dojem, že Smetana je naprosto zbytečně kritizován a že mu národ nerozumí. Přeháněl se vliv Wagnera na Smetanu. Proto napsala studii o Smetanovi, která vyšla na tři pokračování od prvního čísla Masarykovy *Naší doby*, vycházející od září 1893. Tak jako mnoho jiných hudebních skladatelů musel být Smetana napřed uznán v cizině, aby byl uznán doma. Charlotta vysvětlovala originalitu a bohatost jeho hudby, její půvab, humor, českost, lidovost. Byl přirozený se svým sepětím s českým národem. Vnímala ho jako „nejdokonalejšího skladatele oper“, „poetu říše tónů“, poetu lidí sdružujícího.¹¹

Když děti povyrostly, zapojila se do práce Ženského klubu českého založeného začátkem 20. století v Praze ženami činnými v českém ženském hnutí.¹² Klub vydával odborné publikace, časopisy, zakládal dívčí školy, odborné kurzy pro dívky, knihovny (klub měl knihovnu o 12 000 svazků). Velmi důležité a pravidelné byly vzdělávací přednášky pro ženy (obvykle uznávaných odborníků včetně Masaryka), které se týkaly české i světové historie, sociálních podmínek, výchovy dospívajících dívek, zeměpisu, zdravotní péče, manželského práva a potřeby jeho reformy, ekonomie (zdůrazňující orientaci na spotřebu domácích výrobků) a kurzy cizích jazyků. Důležitá byla spolupráce se školami, výlety do Prahy pro venkovské školy, styky se slovenskými ženami a úsilí o volební právo žen. Klub pořádal šest až dvanáct akcí za měsíc,

11 Charlie Masaryková, O Bedřichu Smetanovi. Články z *Naší doby* 1894. Praha: Masarykovo demokratické hnutí 1994, s. 22–23. V *Naší době* byly články podepsané šifrou Ch.

12 Zvláštní zásluhu na založení Ženského klubu českého r. 1903 měla spisovatelka Teréza Nováková, učitelky Františka Plamínková a Marie Tůmová. Kniha Marie L. Neudorflové *České ženy v 19. století*, Praha: JANUA 1999, obsahuje poměrně podrobnou kapitolu věnovanou klubu, včetně Charlotty Masarykové, s. 214–239. Klub sídlil v Praze, v Jungmannově ulici č. 7.

vlastenecky orientovaných; nerovnoprávné postavení českého národa v habsburské říši mělo trvalé dopady na úroveň národa, včetně žen. Ženy se ve své aktivitě nedaly zastrašit občasnými postihy ze strany vládních autorit.

Zásluhou Charlotty se Masaryk stal svými přednáškami činný v českém ženském hnutí způsobem, ke kterému by byly ženy nikdy neměly odvahu. Byla to odvaha mluvit otevřeně o vztazích mezi ženou a mužem, včetně intimního. Podle tradičních katolických přístupů se žena ve všech ohledech musela v manželství přizpůsobovat muži na úkor svého zdraví, důstojnosti, osobního rozvoje, vzdělání. A zároveň měla většinou povinnost přinést do manželství věno, neboť zákonem byla považována v manželství za přítěž. Ve svém úsilí o rovnoprávnost a povznesení své úrovně byly české ženy téměř na prvním místě v Evropě. Když ženy vyjadřovaly Masarykovi vděčnost za jeho odvahu, odpovídal, že v tomto ohledu byl pouze „kolportérem“ své ženy. Vzhledem k hluboce důvěrnému a otevřenému vztahu mezi ním a Charlottou věděl, co je pro ženu důležité v emocionální a intimní oblasti. Jejich vztah byl pro Charlottu svatý, nesnášela vtípy o intimním životě.

Charlotta byla oddanou členkou Ženského klubu českého. Účastnila se organizování přednášek, vydávání publikací, sbírek, kontaktů se slovenskými ženami atd. Vzhledem k tomu, že Ženský klub byl přístupný ženám a potřebám všech vrstev, Charlotta se v něm seznámila i s ženami ze sociální demokracie. Zvláště se spřátelila s přibližně stejně starou Karlou Máchovou, učitelkou a redaktorkou *Ženského listu*, měsíčníku dělnických žen, který spolu často dávaly dohromady u Masaryků na kuchyňském stole. Charlotta nesdílela materialistickou ideologii sociálnědemokratického hnutí, ale vyznávala humanismus a spravedlnost i pro chudší nižší vrstvy. Účastnila se roku 1905 demonstrace sociálnědemokratických žen za volební právo žen. Masaryk s ní zcela souzněl. Věřila v protestantské „pomoz si a Bůh ti pomůže“, což znamenalo hlavně odvahu zapojit se do úsilí o nápravu. Křesťanský princip lásky byl pro oba trvale závazný: „Prokazovat dobro musíme těm, kdo toho jsou potřební, chudým a utisko-

vaným.“ Byla spoluzakladatelkou „Spolku žen a dívek v domácí práci zaměstnaných“, zapojila se do protialkoholního hnutí, podobně jako dcera Alice. Masaryk pod jejím vlivem přestal pít alkohol již v 80. letech 19. století.

Po roce 1905 se začala u Charlotty stále intenzivněji projevat zděděná nemoc srdce, takže musela omezovat svoji veřejnou činnost. V Ženském klubu českém přestávala pracovat po roce 1908. Přišly i určité starosti s dětmi, které, ač dospělé, nebyly téměř ideálním rodinným prostředím zcela připraveny na nárazy života a Charlotta a Masaryk si to uvědomovali. Charlotta se i svěřovala svým přátelům s otázkou, kde udělali ve výchově chyby. Je pravda, že Masarykovy děti měly více svobody, než bylo v rodinách v té době běžné. Byly sečtělé, měly důkladné povědomí o morálce a náboženských principech reformačních, měly znalosti české historie, zvláště reformačních a obrozeneckých osobností. Alice ještě v pozdním věku vzpomínala na úroveň gymnázia Minerva založeného Eliškou Krásnohorskou v roce 1890 a na krásná přátelství, která tam navázala.¹³ Charlotta byla oporou dětem, měla pro ně možná až příliš porozumění, ale od problémů je uchránit nedovedla. Možná se nedovedla vžít do obecného způsobu myšlení ovlivněného převládajícím katolicismem, závislým více na církevním autoritářství než na morálce a rozvinutém svědomí. Zvláště je trápila nevyrovnanost Jana. Ta měla zjevně kořeny v době hilsneriády, v době útoků na otce, kdy malý Jan zažil mnoho nepřátelství od svých spolužáků a situaci nerozuměl.

Ještě těsně před válkou, navzdory křehkému zdraví, Charlotta poměrně dost cestovala. V srpnu 1913 odjela přes Terst a Benátky do USA, kde v té době pobýval Jan, aby usměrnil návyky více k americké disciplinovanosti. Na jaře 1914 pobývala Charlotta s Masarykem na Capri a v červnu s ním a rodinou trávila dva týdny v saském lázeňském městečku Schandau.¹⁴ Nejhorší období života Charlottu teprve čekalo.

13 Alice Masaryková, *Dětství a mládí*, cit. v pozn. 7, s. 79–85. V této kapitole líčí Alice to podstatné, co jí gymnázium Minerva dalo.

14 Podrobněji viz článek Dagmary Hájkové, Charlotta Garrigue Masaryková za 1. světové války. In: *Charlotta G. Masaryková. Sborník*, cit. v pozn. 1, s. 187–199.

První světová válka přinesla Charlottě utrpení takřka antického rázu. Svůj osud i rány nesla téměř až do konce se statečností, která musí budít nejhlubší úctu a obdiv. S odchodem svého muže do exilu a jeho činností pro obnovu české státnosti plně souhlasila. Když se loučili, řekli si: „Zůstaneme a jsme stále v duchovním spojení,“ a Masaryk to tak cítil celou válku. O práci svého muže nevěděla nic, nechtěla vědět. Nedovedla lhát. Ale pevně věřila, že to, co dělá, bude ku prospěchu svobody a úrovně českého národa. Nezlomily jí ani výslechy, kdy jí policejní ředitel Preminger kouřil celou noc do obličejů, ač věděl, že má nemocné srdce a špatně se jí dýchá. Na otázky policie odpovídala: „Nevím, a kdybych věděla, neřekla bych.“

Nejhorší katastrofy přišly roku 1915. Syn Herbert, nadaný malíř, otec několika dětí, nevlastních (po malíři Slavíčkovi, který zemřel roku 1910) i vlastních, se nakazil tyfem v nemocnici v Borové, kde sloužil, aby se vyhnul službě v rakouské armádě, a zesnul doma v polovině března 1915. Herbert byl emocionálně nejvíce vázán na matku a pro ni byla jeho smrt strašnou ránou. Když se Masaryk ve Švýcarsku o smrti Herberta dověděl, chodil po horách, plakal a volal „Herbertku, Herbertku“. Do Masarykova vystoupení v Ženevě 6. července 1915 si mohli ještě dopisovat. Pak už to nebylo možné.¹⁵ Masaryk byl brzy po vystoupení za svou odbojovou činnost rakouskými soudy za své nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti a rodina v Praze začala být pronásledována.

Masarykův plat byl zastaven a Charlotta s Alicí žily jen z učitelského platu Alice. Čeští přátelé nedopustili, aby Charlotta trpěla. Byl založen fond, ze kterého dostávala podporu, podobně jako jiní postižení vlastenci.¹⁶ Vyhýbala se však přátelům, odmítala návštěvy. Nechtěla své přátelé přivádět do problémů, policie ji stále sledovala. Další těžké období dolehlo na Charlottu, když byla Alice koncem října 1915 zatčena (spolu s Hanou Benešovou a Václavem Oličem), krátce vězněna v Praze a poté až do počátku července 1916 v zemském vězení ve Vídni. Jan, jemuž

15 Článek Dagmary Hájkové, cit. v pozn. 14, s. 189–190.

16 Tamtéž, s. 191. (Přemysl Šámal, Václav Bouček, Jaroslav Preiss).

se nepodařilo včas odejít za hranice, sloužil v rakouské armádě. Řada jeho dopisů Charlottě se zachovala, Charlottiny nikoli. Dýchá z nich vzájemná láska a naděje, že bude lépe.¹⁷

Osamocené Charlottě byly útěchou vnučky Anička a Herberta, dcery syna Herberta, které jí s matkou Mílou občas navštívily. V dopisech chválila jejich výchovu. Vzácně přijala i jiné návštěvy, jedna ze zahraničí jí přinesla povzbuzující zprávy o muži a Olze. Nikdy o nic neprosila, jen jednou o přísun dobrého chleba pro Karlu Máchovou, svou přítelkyni ze sociální demokracie, která byla perzekvována podobně jako desetitisíce Čechů.

Charlotta nesla uvěznění Alice, která se o ni starala, velmi těžce. Záchranou pro obě byla jejich korespondence. Charlotta brzy pochopila, že musí být tou silnější. A byla, věděla, že jí je velmi potřeba a věřila v lepší budoucnost. Alici drásaly výslechy, chtěli na ní, aby se zřekla otce, což neucinila. Drásaly ji časté popravy českých žen, většinou pro malé vlastenecké činy.¹⁸ V malé cele bylo šest žen různé úrovně. Zkušenosti ve vězení by jí bývaly možná zlomily, nebyť dopisů matky Charlotty, kterými Alici vracela do šťastnějších chvil – rodinných, s literaturou, do pobytů na Slovensku, s přáteli. Aby urychlily cenzuru, psaly si německy.

Charlottiny dopisy jsou jedním z pokladů naší literatury, dopisy Alice cenným dobovým dokumentem. Samozřejmě mohla psát jen o nedůležitých záležitostech života ve vězení. Charlotta jí posílala knihy, oblečení a jiné drobnosti, peníze na jídlo. Zpochybňovala, že Alici stačí na měsíc 140 Kč na jídlo, měla dojem, že potřebuje nejméně 300 Kč, spíše více. Měla velkou obavu o její zdraví, neboť Alice ve vězení několikrát onemocněla. Psala jí i o tom, jak někdy chodí na Herbertův hrob, vzácně na procházku. S radostí oznamovala, že bude mít Herbert v Mánesu výstavu. Zdravotní stav Charlottě nedovolil, aby se do Vídně za Alicí vypravila. Vzájemně na dopisy nedočkavě čekaly.

17 Značná část jejich písemné pozůstalosti, včetně dopisů, se nachází v Archivu Ústavu TGM, Praha.

18 Masaryková, Alice, Kriminál. Válečné vzpomínky Alice Masarykové. In: *Dráhá mama/Dear Alice*. Ibid., s. 179–224.

Dopisů se zachovalo dvě stě a jejich části či výběr z nich byly několikrát vydány. Vyměňovaly si názory na literaturu, Charlotta milovala *Babičku* Boženy Němcové, kterou Alici poslala: „Máš u sebe dobrou přítelkyni, máš-li Němcovou. Ona je čistá láska. (...) ... čistá příroda. (...) ... podává jenom svůj cit. Svou lásku k prostému životu, své sympatie k citům, které ji obklopují.“ (18. 2. 1916). S obdivem psala i o Charlottě Brontëové. Kriticky o románu *Anna Karenina*. „Člověk přece musí o životě přemýšlet a trochu být připraven na životní osudy, takže není událostmi zaskočen, nýbrž připraven přijmout je s pevnými zásadami. (...) Chybíš mi každý moment.“ (12. 3. 1916). Později znovu hájila Bedřicha Smetanu.

Občas si Charlotta stěžovala na to, jak je slabá. Vzpomínala na svůj vztah k rodině: „... cítila jsem tak nekonečně silně s každým členem své rodiny a dala jsem si vždycky práci, abych měla čas pro každého, kdo ke mně přišel...“ (16. 4. 1916). Cítila se nesmírně osamocená a toužila po vyšším duchovním a náboženském souznění: „Co mi zde vždy nejvíce chybělo, byla schopnost nábožensky myslet. To jsem takřka vůbec nenacházela. Nábožensky cítit, to ano – nábožensky myslet ne. A přece je v naší době nezbytně nutné nábožensky myslet, myslet docela klidně a logicky, jako o každém jiném praktickém problému, neboť náboženství je eminentně praktické, je základem života. Mám v náboženství ráda jasnost a především upřímnost, sic jinak je srdce celého života ochromeno. Člověk si musí být jasný a musí si umět říci: to vím, to nevím, neboť žít nábožensky neznamená vědět všechno.“ (16. 4. 1916).¹⁹

Masaryk v exilu nesl těžce, že byla Alice ve vězení kvůli němu. Kontaktoval své přátele v USA, zvláště Charlese Cranea, a žádal o pomoc. Americký tisk a přátelé rozpoutali protesty proti jejímu uvěznění. Pod tímto tlakem byla propuštěna začátkem července 1916. Bylo štěstí, že USA nebyly ještě ve válce s Německem. Návrat Alice k matce byl pro obě nesmírným

19 Lidé se často ptají, co znamená „nábožensky myslet“. Nejpravděpodobnější se zdá být snaha a odvaha po spojení mravní opravdovosti s poctivou snahou zachovat se podle svého nejlepšího svědomí, podloženo principy původního křesťanství, což protestantství zdůrazňovalo více než katolictví.

Pomník Charlotty Garrigue Masarykové v obci Hutisko-Solanec. Je jediným památníkem Charlotty G. Masarykové na našem území. Byl odhalen v roce 1926 z iniciativy Cyrila Macha, řídícího učitele a osvětového pracovníka z Hutiska-Zákopčí. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Charlotta_Masaryková.JPG.)

požehnaním. Alici však nebylo dovoleno učit. Živila obě soukromými kondicemi. Pomáhala i svým malým neteřím Aničce a Herbertě, jejichž poručnicí se stala.²⁰

Nesmírné nervové vypětí, tragické události, samota, policejní vyšetřování, strach o Olgu a muže a to, že musela být vždy tou silnější, nakonec přineslo své hořké ovoce. Charlotta se koncem roku 1917 nervově zhroutila. Rakouské úřady nedovolily, aby se z Prahy vzdělala na Šumavu, kde byl klid a čerstvý vzduch. Alice o ni pečovala s nadlidskými silami. Na doporučení ošetřujících lékařů však musela být od května 1918 v péči odborného sanatoria ve Velešlavíně. Alice charakterizovala situaci slovy: „Uštvali bílou holubici.“²¹

Charlotta se dočkala návratu svého muže v prosinci 1918. První jeho cesta vedla za ní.

20 Radovan Lovčí, *Alice Garrigue Masaryková. Život ve stínu slavného otce*. Praha: FF UK 2008.

21 Článek Dagmar Hájkové, cit. v pozn. 14–16, s. 197.

Jeho vyprávění o exilové činnosti, založení samostatného Československa, organizování československých legií, poslouchala s nesmírným zájmem, čehož si všimly i děti. Ale ztraceného zdraví již nenabyla. Masaryk s ní trávil co nejvíce času jak v Lánech, tak ve Velešlavíně. Její nemocné srdce dotlouklo 13. května 1923.

České ženy nezapomněly na její osobnost a práci. K 10. výročí jejího úmrtí vydalo několik spolků knihu vzpomínek řady osobností na Charlottu.²² Byly si vědomy, že spolupráce Charlotty a Masaryka přispěla ke zrovnoprávnění žen v nové republice daleko před většinou zemí Evropy. Existuje fotografie, na níž Masaryk se Charlottou odchází z prvních voleb do parlamentu roku 1920. Františka Plamínková připomněla: „Ten paragraf sto šestý naší státní ústavy, jímž je žena postavena na roveň muži ve všem životě, nese duchovní vklad paní Charlie Garrigue Masarykové“.

22 *Paní Ch. G. Masarykové*. Brno: Ú. S. J. U., 1933, cit. v pozn. 7, 230 s.

Základ unitářství v minulosti a dnes

(Hlavní proslov na konferenci ICUU v Káthmándú)

Zsolt Norbert Rác

V tomto roce si celý unitářský svět připomíná výročí čtyř set padesáti let od první deklarace náboženské tolerance v Evropě, k níž došlo v Transylvánii vydáním ediktu z Tordy. Tak vznikla maďarská unitářská církev a s ní i jádro naší víry, která je dnes rozšířená po celém světě. Toto zvláštní výročí dává každé letošní události slavnostní rozměr, který s sebou nese především reflektivní přístup k našemu sebepojetí.

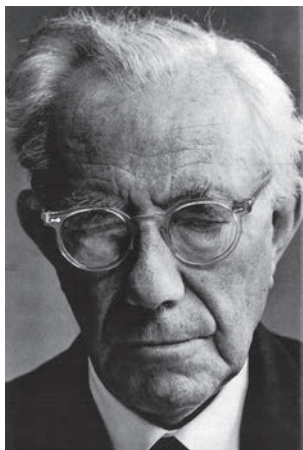
Interiér dnes katolického kostela v Tordě (Rumunsko), v němž byl v roce 1568 vyhlášen první náboženský toleranční edikt v Evropě. Uznával jako oficiální náboženství i unitářství. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Turda,_Biserica_Romano-Catolica,_interior.jpg.)

Připomínání si tohoto výročí může mít velmi důležitou roli pro život našich společenství. Musíme se co nejhlouběji ponořit do tradic toho, čemu říkáme unitářství a unitářský univerzalizmus, abychom našli zásadní principy naší společné víry. Mým záměrem je podnítit obce unitářů a univerzalistů po celém světě k ptaní

se po tom, kdo jsme. Jsem pevně přesvědčen, že naše víra patří k velkým myšlenkovým tradicím, které lidstvo vytvořilo. To nás povolává k rozvíjení a posilování toho, co nám bylo dáno (jinak bychom se takřikajíc rozplynuli v čase a teologii), a proto se musíme zastavit a přemýšlet.

Lze logicky dovodit, že otevřený, přijímající přístup unitářů a univerzalistů i to, že nejsme hluchí k tomu, co nám říká věda, by měly vést k růstu a rozkvětu našich komunit. Tak tomu ale vůbec není. Podle mé zkušenosti naprostá většina lidí vyslovuje myšlenky, které jsou velmi blízké zásadám unitářské víry, ale jak vidíme, naše tradiční společenství se zmenšují. Jak je to možné? Jak to, že hlas unitářství a univerzalizmu v podstatě zaniká, zatímco fundamentalismus je takřka ve všech částech světa na vzestupu? Ačkoli na tyto otázky nemám jednoznačnou odpověď, myslím, že opravdovým a pokorným sebezpytováním se můžeme přiblížit k několika důležitým poznatkům. Zkusme se v tomto symbolickém roce navrátit k nejhlubším, nejzákladnějším lidským otázkám a vyznačit základní unitářské a univerzalistické odpovědi.

Chci ukázat společný základ, vycházející z naší globální víry. Když chce člověk něčemu porozumět, může si vzít podobné věci a porovnat je, aby viděl rozdíly a podobnosti příslušných objektů. Tak je například auto podobné lodi, protože obojí slouží dopravě, ale ze zřejmých důvodů každá z těchto věcí jinak. Totéž platí o náboženstvích. Když hledáme podob-

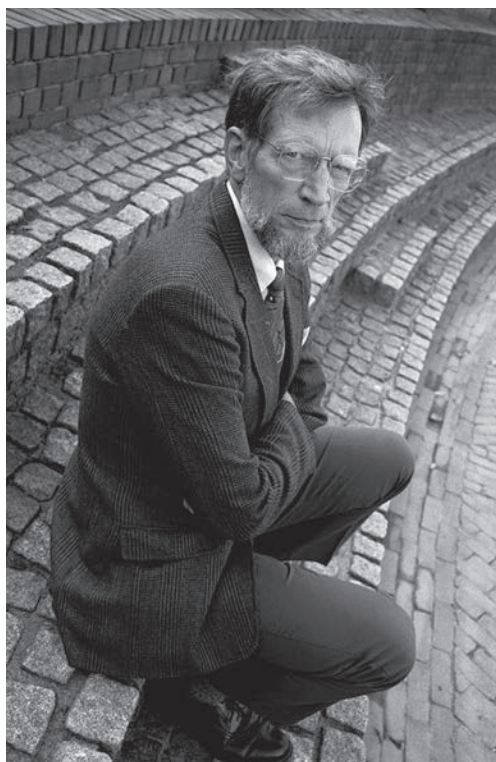
Paul Tillich (1886–1965), v Německu narozený filozof a teolog (pozdější část života strávil v USA), patří k nejlivnějším osobnostem teologie 20. století. (Foto převzato z: en.wikipedia.org/wiki/Paul_Tillich#/media/File:Paul_Tillich.jpg.)

nosti, máme obvykle záměr najít pro skupinu předmětů, lidí či komunit společný základ, odvodit z něj, co je jim společné. A naopak, když hledáme rozdíly mezi nějakými předměty, soustředíme své zkoumání na to, co je pro který předmět specifické, co jej od všech ostatních odlišuje.

Pokusme se pojmenovat to, čím jsou unitáři na mapě světových náboženství specifičtí. Zaměřím se nyní spíše na rozdíly nežli podobnosti, protože to je teď důležitější a vhodnější. Toto zaměření není rozhodně sebestředné ani neskrývá žádné postranní úmysly. Odpověď na tyto otázky nám podle mě pomůže pochopit, co je oním posláním, jež chceme sdělit lidem celého světa. Specifické odpovědi, které unitáři a univerzalisté dávají, jsou hybnou silou jejich existence. Pokud nějaká církev nedovede na určité velmi závažné otázky podat jasné a přímočaré odpovědi, je odsouzena k zapomnění. Kdo chce být členem společenství, které nemá odpovědi, nemá základní hybnou sílu, nemá záměr? Asi nikdo! Samozřejmě, že některé lidi může v církvi udržet pocit bezpečí, bezpečného místa, pocit, že jsem součástí tradice. V běhu na dlouhou trať se ale většina z nás pokusí najít takové společenství, které nabízí něco víc než nebe či historii.

Než se však doopravdy pustíme do tohoto úkolu, je třeba říci ještě jednu věc: Bez ohledu na to, jak to vidíme, je každý z nás unitářů a univerzalistů nábožensky založený člověk. A jako nábožensky založení lidé musíme mít nějaký základ, cosi základního, nebo slovy Paula Tilliche, věc posledního významu, na níž můžeme stavět další řadu myšlenek. Než byla tato základní situace pojmenována, vyjádřil ji teolog slovy Písma: „Ježíš odpověděl: První je toto: ‚Slyš, Izraeli, Hospodin, Bůh náš, jest jediný pán; miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, z celé své duše, z celé své mysli a z celé své síly!‘ Druhé je toto: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe!‘ Většího přikázání nad tato dvě není.“ (Mk 12:29)

Z tohoto dovozujeme základní teologickou osnovu dalšího myšlenkového postupu. Láska v tomto slova smyslu není jen sentiment, cit, ale spíše způsob vztahování se, který je cítěním po-

Alvin Carl Plantinga (narozen 1932), americký filozof, věnující se teologickým tématům, nositel Templetonovy ceny. (Foto převzato z: commons.wikimedia.org/wiki/File:Alvin_Plantinga-3.jpg.)

silován. Láska je stvořitelství silové pole, v němž každý vztah nachází konečné vysvětlení a účel. Existují zřetelná pouta lásky, která nás vážou k Bohu i našim sestřím a bratrům.

A dále jako nábožensky založení lidé chápeme, že máme velmi zvláštní sensorický systém, který slavný teolog 20. století Alvin Plantinga nazval *sensus divinitatis* neboli schopnost pociťovat Boha. Tímto způsobem chápe věřící člověk svoji víru, aniž by měl nezbytně vědecký důkaz existence zmíněné reality. Pro nábožensky založeného člověka není víra pouze přijetím existence božské síly. Víra je vztahový systém. Považuji za důležité připomenout tyto dvě věci, než se pustíme do hloubání nad tím, kdo jsme jako jednotlivci a kdo jako společenství. Tento epistemologický a metafyzický kontext, do něhož je zahrnuto božské, je třeba mít na paměti při čtení dalšího textu.

V dalších částech se pokusím krátce zamyslet nad třemi otázkami, jež považuji za důležité: 1. Kdo jsem? – To odkazuje k univerzální a osobní úvaze o sebepojetí osoby. 2. Kdo jsme? – Snahou je zamyslet se nad tím, čemu říkáme společenství, od perspektivy rodinné až po globální. A poslední otázka, 3. Kdo/co je Bůh? – Tato otázka se týká transcendentálního aspektu naší víry.

Mým záměrem je jinými, méně formálními slovy zdůraznit určitý epistemologický systém unitářů a univerzalistů, abychom našli odpovědi na některé z nejzákladnějších existenciálních otázek týkajících se každé lidské bytosti.

KDO JSEM?

Pro lidskou bytost není zásadnější otázka než právě tato. Bez ohledu na to, odkud na svoji cestu za moudrostí vyjdete, vždycky dospějete k ní a zjistíte, že pokud na tuto otázku nemáte jasnou odpověď, rozpadne se vám celý duchovní systém jako domeček z karet. Samozřejmě že nelze doufat, že bychom našli pro všechny univerzálně přijatelnou odpověď. To ale neznamená, že bychom se neměli snažit najít takovou odpověď, která nejlépe odpovídá konkrétní osobě, a směřovat přitom k univerzálnosti. A to nikoli v tom smyslu, že by tato odpověď měla být pro každého dobrá, ale aby dávala pevný základ

pro další vývoj. Ta odpověď vychází v zásadě ze dvou velmi odlišných a vzájemně soupeřících přístupů. Někteří se domnívají, že lidé jsou ze své podstaty špatní, neschopní učinit cokoli ze své vůle a že osud každého jednotlivce je veden předurčeným osudem. Jsou pouhými loutkami v předivu existence, aniž by se mohli zbavit svých pout. K tomuto pohledu na lidstvo někdy navíc patří názor, že jsme všichni pod vlivem hříchu. Takoví lidé vám budou obvykle vyprávět mýtus o lidském pádu, který je dílem té či oné zlovolné moci, jež se nás snaží přivést do hříchu ještě většího. Pak je jasné, že nás z toho může vysvobodit jedině Bůh – svou nekonečnou milostí. Avšak jako jednotlivci jsme bezmocní.

Druhý pohled na člověka říká, že lidé mají určitou důstojnost a svobodu, takže jsou schopni konat dobro i zlo, a že naši cestu určují naše rozhodnutí, jež děláme během doby, kterou trávíme na této planetě. Tento pohled neukazuje lidský život jen jako prostředek ve válce mezi transcendentálním dobrem a zlem, ale jako autonomní existenci usilující o sebenaplnění.

Unitářská teologie je od svých nejrannějších podob stavěna na druhém přesvědčení. Přisuzovala a přisuzuje lidskému životu svobodnou vůli a důstojnost. Podle našeho názoru dostává lidská bytost od Boha (ať už Bohem rozumíme kohokoli a cokoli) všechny schopnosti k plnému životu a v našem životě nejde o to, zda se zapojíme do metafyzické války dobra a zla, ale o naplnění oněch možností, které jsou od narození přítomné v životě každého jednotlivce. Z tohoto pohledu jsme na tom trochu jako žalud, který má schopnost stát se dubem. Jiní jsme však v tom, že žalud nemůže svůj růst odmítnout, zatímco lidé tuto možnost mají. Smyslem života jednotlivého člověka je růst vědomě tak, aby plně rozvinul své možnosti. Metaforou tohoto růstu je podobenství o hřivnách, které vyprávěl Ježíš. Vyplíněn je ten služebník, který svoji hřivnu zakopal do země.

Abychom shrnuli tuto první část, podle naší víry se lidé rodí s určitými možnostmi rozvíjet svůj život. Rodíme se tedy na tento svět s určitými božími dary, jako jsou naše duševní schopnosti, schopnost řeči a citů, která nám pomáhá, abychom svému životu dali smysl. A navíc, Bůh, božská existence, nám nechce brát svobodu

„Pointou příběhu je, že abyste spatřili sebe samé, potřebujete k tomu druhého. Neexistujeme pouze v zrcadlení druhých, ale v trvalé komunikaci, která probíhá přinejmenším mezi dvěma lidmi.“

(Foto © Shutterstock.com.)

ani v případě, že něco děláme špatně. Kdyby to udělal/a, projevila/a by nám nedůvěru. Tak tomu ale není. Smyslem naší existence je tedy rozvoj možností, které jsou nám vrozeny, abychom je mohli naplnit. Právě to znamená moudrost. Moudrost není cosi, s čím bychom se rodili, ale schopnost stát se moudrými je nám vrozená. Moudrost není cosi, co by mělo jasný účel. Nedá se to jíst ani pít, a – jak jsme v dějinách světa mnohokrát viděli – nejmoudřejší z nás často končí v bídě a nikdo jim nevěří. Lidská existence by však bez moudrosti nikdy nenaplnila svůj potenciál. Moudrost nás mění tím, že začleňuje vše, co jsme se naučili, do neustále se měnícího procesu, jemuž se říká lidské bytí. Účelem naší pozemské existence je tedy stát se moudrými, to jest naplněnými a obohacenými.

Tento pohled na lidstvo má velice dlouhou historii. Pochází z biblických dob a v průběhu světových dějin si nachází stále nová vyjádření. Ježíšovo učení, jak se nachází v evangeliích, renesanční humanismus, osvícenská filozofie i základy moderní teologie ukazují tímto směrem.

K tomuto naplnění jednotlivce však nemůže dojít mimo společenství. Velký biblický mýtus o stvoření nám s fascinující popisností ukazuje, kdo jsme. Naneštěstí mnoho lidí tento příběh chápe jako pád lidstva, nikoli jako jeho zrození. Poté, co Adam a Eva pojedli ze stromu poznání dobrého a zlého, poprvé v životě si uvědomili vlastní existenci. Podívali se na sebe a uviděli, že jsou nazí. Předtím si toho nevšimli, bylo to přirozené, zjevné a neutrální, ale když se uviděli a zjistili, že jsou individua, podívali se jeden na druhého a pocítili zahanbení z toho, že jsou nazí. Je to zjevně metafora, parabola, která nemá být mylně vykládána tak, že být nahý je proti lidské přirozenosti. Pointou příběhu je, že abyste spatřili sebe samé, potřebujete k tomu druhého. Neexistujeme pouze v zrcadlení druhých, ale v trvalé komunikaci, která probíhá přinejmenším mezi dvěma lidmi. Proto po nástinu myšlenek týkajících se jednotlivce řeknu několik slov o společenství a zdůrazním některé věci týkající se tohoto tématu, jež patří k naší víře.

Unitářští a univerzalističtí teologové, kteří se na konferenci ICUU v Káthmándú věnovali letošnímu výročí vydání ediktu z Tordy. Zleva: Rupal Lamarr, Rev. Norbert Rácz, Ellen Nugroho, Rev. Fulgence Ndagijimana, Dr. Stephanie Mitchem. (Foto převzato z: www.uua.org/international/blog/heart-unitarian-universalism-2018-icuu-conference.)

KDO JSME?

Přirozeným stavem primáta zvaného homo sapiens sapiens je být součástí nějaké skupiny. Sebedefinování se vždy odehrává vyhodnocováním toho, kým jsme v rámci společenství, což v zásadě děláme od narození. V tomto proslavu nechci předestírat všechny možné podoby soužití. Zaměřím se na to, co nás zajímá: naše unitářské a univerzalistické společenství. Prvotní otázka, která se sama nabízí, je, zda vůbec existuje globální komunita unitářů a univerzalistů. Musíme si ukázat členy této širší rodiny a pak shrnout své poznatky. Co tedy způsobuje, že komunita funguje? Komunitu udržuje pouto mezi jednotlivci. Rodina je skutečným společenstvím, pokud se její členové cítí přijímaní, posilovaní, mají pocit vzájemné péče i dostatečného prostoru pro svoji samotu. Vzájemné vazby nespočívají jen v krvi, ale i ve společně přijímaných hodnotách. Rodina se stává toxicou, když se jednotlivým členům nenaslouchá, když se cítí umenšování nebo nevnímají péči. Pak se rodina stává břemenem.

Totéž platí o církvích a kongregacích. Proč tam chodíte? Protože tam jsou lidé, kteří mají

stejně hodnoty. Protože víte, že většina těch lidí má k sobě navzájem podobné city a také víte, že když budete potřebovat, někdo vám přispěchá na pomoc. V tomto případě nedrží společenství pohromadě krev, ale víra. Komunita může samozřejmě fungovat – a dokonce dobře fungovat – i tehdy, pokud členové nesdílejí tytéž základy víry. Určitá teoretická nebo morální otázka však může otřást i těmi nejsilnějšími vazbami. Jde mi o to, aby v naší globální unitářské komunitě hledání společného základu vedlo k vášnivým debatám o určitých specifických problémech. Jsem toho názoru, že pluralita je v základech unitářství i univerzalizmu. Veškeré snahy o uniformování těchto skupin by byly útokem na samotné jádro toho, kým jsme, ale pluralita neznamená totální odlišnost. Musí tu být něco, na čem se shodneme, neboli slovy luterského teologa ze 17. století: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnes caritas* (v nezbytném jednota, v nejednoznačném svoboda, ve všem láska).

Hlavním účelem každé unitářské kongregace je bohoslužba. Můžete mít ty nejlepší koncerty, nedělní školy, sociální programy – pokud je vaše bohoslužba povrchní, nudná, nebo nedo-

káže předat zásadní poselství, jste členy klubu. Dobrého a užitečného klubu, jistě, ale pořád jen klubu. Tím, co kongregaci nebo církev odlišuje od klubu je to, že členové církve uctívají v určité dny Boha, aby svoji osobní existenci harmonizovali spojením s tím, kdo nebo co naplňuje lidský život a dává mu smysl. Jaká jsou tedy teoretická specifika unitářské bohoslužby? Podle mého názoru to, že naše bohoslužba má být povznášející, inspirující a zušlechťující. Těm, kdo se jí účastní, by měla pomoci, aby svoji existenci povznegli k nevýslovnému, měla by je inspirovat ke konání dobra a měla by je nabádat, aby se stali lepšími. Po bohoslužbě by se měl člověk cítit očistěný, vyslaný šířit svými činy poselství a měl by být ušlechtilejší než předtím. Díky těmto třem bodům je unitářská a univerzalistická bohoslužba jedinečná. Druzí se možná soustřeďují na učení, na harmonii či prorokování, ale tyto tři základní prvky nám musí být vlastní.

KDO/CO JE BŮH?

Poslední bod našeho zkoumání se zaměří na naši definici transcendence. Ať už toto slovo vyslovujete s malým nebo velkým „t“, vždy se týká posledních věcí lidské existence. Náš modernistický teologický přístup se dříve zaměřoval na definici Boha. Byla to naprostá chyba, v jejímž důsledku někteří úplně přestali hledat, kdo/co to Bůh je, protože Bůh je přece ze své definice nedefinovatelný. Lze o něm/ní mluvit jen v metaforách. Nehledě na to, zda Boha nazýváte rodičem, pánem, králem, stvořitelem atd., vždy používáte metafory, obrazy pokoušející se vystihnout nevýslovné. Abych Vám objasnil své stanovisko, použiji jinou metafору. Bůh je jako matka pro dítě. Žádné dítě se nikdy nepokouší definovat matku, aby pochopilo její biologické

funkce, aby ukázalo podstatu jejího mateřství, a kdyby se ho někdo zeptal, co pro ně matka znamená, byla by odpověď nepříjemně jednoduchá a plytká. Dítě by řeklo, že matka se o ně stará, krmí je nebo je hubuje. Ale tyto matčiny úkony zjevně nepředstavují to, kdo matka je, a stejně tak neříkají téměř nic o nezměrně hlubokém vztahu mezi ní a dítětem.

Totéž platí o Bohu! Boha můžeme nacházet jen v činech, které koná, a ve vztahu mezi božstvím a uctívajícím. Proto by se unitářství a univerzalizmus měly přestat snažit definovat, dokazovat či popírat boží existenci, nebo – v čistě teistickém duchu – představovat nějaké vlastnosti stvořitele. Unitáři a univerzalisté by se měli naopak víc věnovat bohoslužbě a více nacházet boží přítomnost ve světě.

Pomalu se dostáváme k závěru – je čas, abychom se pokusili shrnout, co bylo řečeno. Čím jsou unitáři a univerzalisté specifictí, odlišní od ostatních náboženství a církví světa? Odpověď je zárodečně přítomná v našem způsobu, jímž nahlížíme na lidi – jako na neustále se proměňující boží stvoření, která se v nejlepších okamžicích svého žití snaží nacházet moudrost. Tato moudrost je cílem naší existence, jež zakotvuje náš život ve věčné existenci Boha. Tito jedinci jsou ze své přirozenosti takoví, že potřebují žít v komunitách, což by podle našeho přesvědčení mělo být skutečnou bohoslužbou. Cílem jednotlivce a společenství je žít v harmonii s Bohem, který obohacuje naši pozemskou existenci.

Nyní by samozřejmě nikdo neměl být nucen k souhlasu! Naopak, měli bychom se pustit do diskuse, ovšem s jasným cílem, abychom se navzájem přiblížili. Doufám, že nám tento rok diskusí a myšlenek pomůže dosáhnout hlubšího společenství mezi unitáři a univerzalisty po celé Zemi.

(přeložila Ruth Jochanan Weiniger)

Zpráva z konference IARF 2018 – Reimagining Interfaith Cooperation/ K novému pojetí mezináboženské spolupráce

Karen Ercolino

„Setkání s názvem Reimagining Interfaith Cooperation (česky přibližně: K novému pojetí mezináboženské spolupráce) je akce určená k rozvoji schopností, navazování vztahů a organizačních schopností u řadových aktivistů a zprostředkovatelů porozumění mezi různými náboženstvími [sic] z celého světa... Letos bude mít interaktivní program, který má podnítit účastníky k úvahám nad tím, jak jednotlivá témata ovlivňují jejich život, spiritualitu a k jakým reakcím je vybízejí. Účastníci se budou místo idejí soustředit na konkrétní akce, a získají tak dovednosti, které jim pomohou v budoucí spolupráci a aktivismu.“ (Z programu setkání Reimagining Interfaith, 2018)

Skutečně jsem nevěděla, co mohu od konference IARF, která se konala letos v červenci ve Washingtonu, vůbec čekat. Informace, které jsem ocitovala na úvod, mne spíše mátlý. Nevěděla jsem, co na té konferenci vlastně budu dělat a jak z ní pak přivezu něco použitelného pro NSČU. Rychle jsem zjistila, že to není ani tak konference v tradičním slova smyslu, jako spíše kurz či workshop, a že se mohu přihlásit jen na jednu z pěti skupin:

1. Kultivování inkluzivních komunit navzdory náboženské diskriminaci.
2. Komunitní organizování pro sociální změnu.
3. „Zůstat bdělý“: Rozpoznávat privilegia, vystupovat proti systematickému útlaku.
4. Mezináboženské sdružování za účelem proměn duchovní krajiny.
5. Rozvoj schopností potřebných k přenesení mezináboženského dialogu na další úroveň.

Každá ze skupin se během třídní konference sešla celkem čtyřikrát. Setkávání skupin představovalo hlavní aktivitu. Vybrala jsem si druhou skupinu, neboť se mi zdálo, že je pro mne nejdůležitější. Doufám totiž, že NSČU zís-

ká grant na vybudování komunitního centra. Snad bych se tedy na této skupině mohla dovědět něco důležitého pro tento plán a přivést to k nám. Komunitní centrum by mohlo být jádrem komunitní organizace, místem setkávání pro nejrůznější lidi v rámci komunity.

Zde je souhrn toho, co jsem se na setkáních dozvěděla.

První začalo přehledem základů komunitní organizace. Většina materiálů, kterými jsme se zabývali, pochází od Saula Alinského a Industrial Areas Foundation (Nadace pro průmyslové oblasti). Organizovat komunitu znamená vytvářet vztahy a partnerství za účelem řešení místních záležitostí a dosahovat kýženého výsledku dobrovolnou akcí. Pro tuto snahu je rozhodující schopnost důsledně a vytrvale organizovat lidi i peníze. Konečným cílem je přiblížit svět, který je, i s jeho vztahy, které vznikají z nerovnoměrného rozdělení moci, světu ideálnímu, v němž by byl pro všechny všeho dostatek.

Probírali jsme model komunitní organizace, která je ve své podstatě interaktivní. Cílem procesu je vytvořit v komunitách schopnost vypořádat se s problémy, které je postihují. Proces začíná vytvářením vztahů prostřednic-

tvím setkávání jednotlivců a schůzek zaměřených na vzájemné naslouchání. V této fázi sestavují organizátoři týmy lidí a organizací, jako jsou náboženské komunity. Musí si to trénovat a hodně spolu mluvit. Během tohoto procesu organizátoři zjišťují, jaká témata lidi spojují. Organizátoři také identifikují, kdo má zodpovědnost a na koho je třeba se obrátit, aby se věci dařily. Je třeba upozornit, že počáteční fáze budování kapacit v rámci komunity trvá tři až pět let.

Při druhém a třetím setkání, které měly název Vytváření souboru nástrojů pro organizování naší komunity (Building Our Community Organizing Tool Chest) jsme si vyslechli komunitní organizátory působící v různých oblastech. Byli to:

Estrella Sainburgová z organizace Greenfaith, která bojuje proti zhoznému vlivu, jež má ničení životního prostředí na marginalizované komunity.

Harvi Shergill, středoškolský student, který vede sikhskou lobby Kid2Kid.

Kathy R. Matsuiová z Mezinárodní asociace liberálních věřících žen (International Association of Liberal Religious Women), která pracuje na projektech, jež podporují ženy v nejrůznějších zemích celého světa.

Rev. Graylan Scott Hagler, který je aktivní v organizaci Kampaň pro chudé lidi: Celostátní výzva k morální obrodě (Poor People's Campaign: A National Call for Moral Revival), jež spojuje lidi po celých Spojených státech, aby se postavili proti zlu v podobě systematického rasismu, chudoby, válečného hospodářství, ekologické devastace a narušené morálky celého

národa. (Převzato z jejich webových stránek: www.poorpeoplescampaign.org.)

Tito účastníci popisovali v různých kontextech svoji komunitní práci. Zdůrazňovali přístup vycházející z přesvědčení, že komunity už mají potřebné talenty a zdroje a že jejich rolí jako organizátorů je pomáhat jim je v komunitě objevit. Organizování tedy z velké části spočívá ve vytváření vedení v rámci komunity.

Také jsme se blíže podívali na to, jak by měl probíhat takzvaný rozhovor jeden na jednoho (one on one conversation) což je nezákladnější dovednost, kterou organizátor používá. Je to rozhovor vedený se záměrem dosáhnout určitého cíle; technika, jejíž pomocí se ukáže motivace jednotlivce. Organizátor se snaží dotyčnou osobu poznat a zjistit, co je zač, co dotyčného podněcuje a povzbuzuje. Při třiceti až čtyřicetiminutovém setkání organizátor také sdílí část svého vlastního příběhu a vysvětluje, proč komunitu organizuje. Ačkoli rozhovory jeden na jednoho stojí u počátku organizátorovy práce, jsou pro celý proces zásadní a nikdy by neměly ustát.

Jakmile je identifikováno téma/problém, vyberou organizátoři proveditelný a dosažitelný cíl první akce. Dosáhnout na počátku nějakého vítězství je důležité pro upevnění komunitního odhodlání. Rodící se hnutí musí cítit, že může dosáhnout toho, co si předsevzalo, takže první cíle by měly být důležité, ale dobře dosažitelné.

Důležitým aspektem komunitní organizace je vedení. Aby se hnutí udrželo, měl by jeho vůdce trávit třetinu svého času prací pro hnutí, třetinu učením a třetinu získáváním a průpravou nových členů. Komunitní organizace nejsou udržitelné, pokud v nich neprobíhá vnitřní trvalý vývoj a obnova vedení. Proto je důležité, aby se vůdce komunity neustále rozvíjel a učil a také aby získával nové členy, trénoval a předával moc a schopnosti novým vůdcům.

V závěrečné části workshopu jsme si zopakovali některé důležité koncepty komunitní organizace a letmo se dotkli dalších. Kromě rozhovorů typu jeden na jednoho musí vůdci soustavně posilovat a vylepšovat širší spolupráci. Musí do plánování, vedení a vyhodnocování zapojovat zainteresované subjekty. Důležité je také napojovat se na zdroje. Pro zjišťování mož-

ných zdrojů a spojenců i jejich získávání pro zájmy hnutí jsou opět zásadní hovory jeden na jednoho.

Pro komunitu je také důležité, aby její organizátoři a vůdci pečovali sami o sebe. Sociální spravedlnost a mír začínají uvnitř. Abychom mohli pokračovat v práci, musíme si uvědomit, že tato práce může být obtížná a emočně náročná. Musíme být schopni cítit smutek z nespravedlnosti, proti níž bojujeme, bez ukřivdnosti a zahořklosti. Musíme si uvědomit, že růst není možný beze změny a že dokonalost nemůže být standardem, protože nutně upadá.

Nakonec jsme si vytvořili přehled základních principů komunitní organizace:

1. Moc spočívá ve vztazích. Je zásadní pro posilování vztahů a spolupráci uvnitř komunity a mezi jednotlivými skupinami v rámci komunity.

2. Nedělej pro druhé nic, co mohou udělat sami. Komunitní organizace není charita, kterou bychom dělali pro druhé. Je to reciproční záležitost, založená na rovnosti a respektu.

3. Buď strategický. Plánuj s vědomím kapacity toho, co můžeš udělat, a dosáhni brzy nějakého vítězství.

Během workshopů jsem se pokoušela si představit, jak by mohlo budování komunity vypadat v českém kontextu. Konference měla

být setkáním věřících lidí, kteří pracují na komunitním organizování s přesahem do jiných náboženských komunit, aby dali moc opomíjeným a přehlíženým. Mnoho členů unitářských kongregací v USA jsou bílí, vzdělaní, ekonomicky úspěšní lidé. Tvrdě pracují na tom, aby rozpoznali svá privilegia a využili je k posílení hlasů těch, kdo bývají často umlčováni a marginalizováni. Spolupracují například s hnutím Black Lives Matter (Na životech černochů záleží), s imigranty a uprchlíky a s lidmi z LGBTQIA+ komunity. Dělají to proto, že je unitářská víra vyzývá k tomu, aby vytvářeli spravedlivější a poctivější svět. Vyzývá nás unitářská víra k činům? Na koho bychom se přitom měli obracet pro spolupráci? Koho bychom měli přivádět k jednacímu stolu? Jsme připraveni oslovovat jiné náboženské komunity a bojovat proti chudobě, rasismu, nespravedlnosti, za lidská práva a v zájmu životního prostředí?

Z této konference jsem si odvážela zesílený pocit nezbytnosti toho, abych svoji víru převedla v čin. Mám v úmyslu učit se, rozvíjet se a jednat způsobem, který vede ke spravedlivějšímu světu. Zvu a vyzývám své unitářské bratry a sestry, aby dělali totéž. Pojdme společně přijít na to, jak se můžeme spojit s druhými a zorganizovat se, abychom dosáhli změn v naší komunitě, zemi, světě.

Jeden z programů konference IARF Reimagining Interfaith Cooperation pod drobnohledem

Karen Ercolino

Konference IARF 2018 byla zahájena panelovou diskusí věnovanou základním myšlenkám mezináboženské spolupráce. Prvním panelistou byl rabín David Saperstein, jeden z nejvlivnějších amerických rabínů a náboženský lobbista ve Washingtonu. Je politickým a strategickým poradcem Unie reformního judaismu (Union for Reform Judaism) a pracoval také ve vládě jako federální vyslanec USA pro mezinárodní náboženskou svobodu. Druhou panelistkou byla Rev. Jennifer Bailyová, zakladatelka sítě The Faith Matters, která umožňuje, aby bylo slyšet ty lidry, kteří bývají obvykle upozaděni. Spolu s nimi zasedl v panelu Dr. Mohamed Elsanousi, ředitel sekretariátu Sítě pro náboženské a tradiční mírotvůrce (Network for Religion and Traditional Peacemakers – NRTP). Pochází ze Senegalu. Působil v pracovní skupině pro náboženství při úřadu státní sekretářky Hillary Clintonové i státního sekretáře Johna Kerryho. Čtvrtou panelistkou byla Satjeet Kaurová, výkonná ředitelka Sikh Coalition, největší sikhské občanskoprávní organizace v USA. Moderování se ujal Rev. Victor H. Kazanjian Jr., výkonný ředitel Sjednocené náboženské iniciativy (United Religions Initiative – URI).

Samotná skladba panelu ukázala mnoho důležitých charakteristických rysů celé konference. Byli v něm zástupci pěti různých náboženství a etnik. Všichni mají zkušenosti s organizováním komunit, lobbystických programů, vytváření partnerství s komunitami své i jiných věr. Všichni také spolupracovali se státními organizacemi a při této práci se zasazovali o náboženskou svobodu a záležitosti lidských a veřejných práv.

Protože se událost konala v mé rodné zemi, chápal jsem kontext a historii toho, čemu se laicky říká práce v mezináboženské oblasti. Na mnoha místech USA je celkem běžné, že se náboženské komunity různých věr a vyznání dělí o prostory, spolupracují na komunitních záležitostech a dokonce se scházejí, aby se od sebe učily a vzájemně se inspirovaly. Jsem zvědavá, zda a jak by toto fungovalo v České republice!

Hlavním tématem bylo zkoumání konceptu mezináboženské spolupráce a toho, co nás k ní vede. Moderátor položil několik otázek, na které odpovídal každý z panelistů. Uvádím zde tři otázky a odpovědi tak, jak jsem je zaznamenala. Děkala jsem si podrobné poznámky, ale to, co uvádím, nejsou citace. Beru na sebe plnou

zodpovědnost za jakoukoli možnou dezinterpretaci toho, co který z panelistů řekl:

Otázka 1. Jak si představujete budoucnost mezináboženského dialogu?

Jennifer Baileyová: Zní to jako modlitba, píseň, tradice a pochody. Voní to jako tradiční jídlo! Utváří to komunitu způsobem, který nestírá rozdíly. Jednota neznamená stejnost.

Satjeet Kaurová: Je to katalyzátor změny a sociální spravedlnosti. Tím, že budeme spo-

David Saperstein, americký rabín a strategický poradce Unie reformního judaismu. (Všechny obr. jsou převzaty z: www.reimagineinterfaith.org.)

Rev. Jennifer Bailyová,
zakladatelka sítě The
Faith Matters.

lečně čelit problémům, budeme také nacházet solidaritu a jednotu.

David Saperstein: Učíme se od naší mládeže. S mládeží se teď cosi děje a my to musíme být schopni zahrnout do našeho rámce. Náboženští učitelé jsou organizátory komunit a mají velké slovo, proto si musíme být jistí, že tímto směrem připravujeme své lídry. Musíme být schopni přijmout všechny, musíme být ochotni připustit si chyby svých vlastních náboženství a napravovat je.

Victor Kazanjian: Chtěl bych připomenout, že mezináboženské hnutí vzešlo z mainstreamového náboženství a často vylučuje domorodé skupiny.

Mohamed Elsanousi: Mezináboženské se stává mezinárodním. Právě zde v USA má mezináboženské hnutí vůdčí pozici, zaujímá modelovou roli a je pro ostatní na světě zdrojem inspirace, pokud jde o mezináboženská témata a spolupráci se státem.

Otázka 2. Co je teologickým důvodem potřeby „jiného“?

Satjeet Kaurová: Podle sikhismu je jeden Bůh pro všechny a my nemůžeme soudit cestu,

Dr. Mohamed Elsanousi, ředitel sekretariátu Sítě pro náboženské a tradiční mírotvůrce.

kterou následují druzí. Musíme je chápat jako bratry, kteří byli stvořeni dokonale.

Mohamed Elsanousi: Když spolupracuji s lidmi jiných náboženství, dělá to ze mě lepšího muslima. Tento názor má podporu v Koránu. To lze zjistit kontextovou a komplexní četbou koránského textu.

David Saperstein: Čím je víra starší, tím spíše budou v jejích zakládajících textech problémové věci. Ale já věřím v jednoho Boha a množství cest. Podle jedné tradice Bůh stvořil vše, kromě spravedlivého světa. Vytvoření spravedlivého světa nechal na člověku.

Jennifer Baileyová: To je zapeklitá otázka. Protože Bůh je všechno a vším, pak pokud vás neznám, neznám část Boha. Nikdo z nás není svobodný, pokud nejsou svobodní všichni.

Satjeet Kaurová,
výkonná
ředitelka
Sikh Coalition,
největší
sikhské
občanské-
právní
organizace
v USA.

Otázka 3. (na kterou už zbývalo jen málo času): Co je ve vaší víře překážkou mezináboženských vztahů?

Jennifer Baileyová: Jsou tu jiné vážné otázky a některé z nich jsou otázkami života a smrti. To však může vést i k překonávání náboženských rozdílů.

David Saperstein: Když se vzájemně neznáme, je tady strach z extremismu a z pokusů obracet druhé na svou víru.

Satjeet Kaurová: Problémy v naší vlastní skupině, vyučování našich členů a mezigenerační rozdíly.

Příměstský klub Pražské obce unitářů

Agata Pešková, Pavel Pešek, Kateřina Samojská

Pod bedlivým dohledem N. F. Čapka, který na nás shlíží z busty, jsme v Čapkově sále předčítali ze staropražských pověstí – třeba tu o Hladové zdi, o Bradáčovi, o Karlově mostě nebo Vrtbovské zahradě. Všechna místa jsme následně s dětmi navštívili při vycházkách po Praze, kde jsme hráli hry a vyplňovali pracovní listy na téma přečtené pověsti či navštívené památky. Zájem dětí o hlasitou četbu nás všechny mile překvapil, Simče naslouchaly velmi pozorně, což bychom u dětí „tabletové“ generace ani nečekali. (Autorkou fotografií a popisem je Kateřina Samojská.)

PŘÍPRAVY A REALIZACE

A co kdybychom připravili pro děti o prázdninách příměstský klub Unitarie? Tak takovou nevinou otázkou to začalo. A pak už to jelo, jak kamínek, co strhl lavinu. Napřed mi vířila hlavou spousta otázek. Jaké máme zdroje? (Finanční, lidské, zázemí – archeopark v Liboci nebo sály pražské Unitarie.) Pro kolik dětí? A jak budou děti vybrány? (Ideálně pro děti unitářů a ideálně i pro děti, které potřebují pomoci.) Co je třeba splnit z hlediska zákona a bezpečnosti? (Prostudovat hygienické předpisy a různé úřední překážky.) Jak zajistit stravování? (Svačina ráno, oběd, svačina odpoledne.) O žaludky našich dětí se vzorně postaraly naše členky Maruška a Květa. Věnovaly tomu týden času,

zúročily léta kuchařských zkušeností a přidaly spoustu lásky. Byly dobrými dušemi klubu. Ve středu přinesla Pavla Hanzlíková doma upečený chléb a koláč. Jaký uděláme program? Protože jsem hravá, tak mne nejvíc bavilo vymýšlení programu. Prostě fajn návrat do dětských let. Napřed jsem si vysnila, co vše bych ráda dělala. A pak jsem narážela na realitu a na změny, které život přináší. Archeopark jsme zavrhlí, protože by realizace byla komplikovanější. Zázemím se nám stala Unitaria. Takže ušít program k místu magické Prahy. Jako dítě jsem si večer s baterkou pod peřinou četla. Měla jsem knihu Pražské pověsti. Moc jsem se tenkrát těch tajemných míst, kde straší Turek z Karlova mostu a vodník topí plavce, bála. Na každý den jsem tedy na-

U pomníku „Otce vlasti“ děti hledaly, která ze čtyř ženských soch na postamentu alegoricky představuje fakultu teologickou, lékařskou, právníkou a filozofickou tehdejší Univerzity Karlovy. Reflexní čepičky nám pomáhají k identifikaci dětí mezi davy turistů. Obě identifikace proběhly úspěšně. Fotíme se na nábřeží u Rudolfiny.

plánovala výlet spojený s pověstí. Děti hledaly ledňáčky na mostecké věži, Bradáče, penězoměnce v palácových zahradách. A já si po letech znovu přečetla Pražské pověsti s podmanivými ilustracemi Cyrila Boudy.

Problém byl, že jsem těch výletů měla hodně a dnů na výlety málo. Zbývá mi ještě na další kluby. S Pavlem jsme si prošli místa, kam jsme naplánovali výlety, udělali jsme plán pro

vedoucí a zjistili, že Praha je nejkrásnější místo na světě. Jenže se to rozkrliklo, a tak je plná turistů. Jak to udělat, aby z výletu přišel stejný počet dětí jako na začátku? Dopoledne je turistů méně, takže hlavní výlet jsme přesunuli na dopoledne.

Děti dostaly reflexní kšiltovky, aby na vedoucí svítily v davu na první pohled. Páska na dětské ruce a telefon na vedoucí byly pojistky,

Kromě poznávání hlavních pamětihodností byl tábor tematicky zaměřen na posilování sociální vzájemnosti a vytváření pocitu odpovědnosti za sebe a za druhé a na pomoc slabším ve skupině.

Pokud to počasí vzhledem k úmornému vedru umožnilo, nechali jsme děti na malostranských hřištích dostatečně vyřádit; čerpali jsme z arzenálu venkovních skautských her. Skauting má ostatně ve svých ideových kořenech a východiscích k českému unitářství velmi blízko. Na hřišti pod Petřínem jsme navštívili maminku jedné z našich svěřenkyň (na obrázku s klaunským nosem), která zdejší hřiště hlídá, a popřáli její dceři Karolínce k jejím devátým narozeninám, které právě toho dne oslavila.

kdybychom přece jen nějaké mládě ztratili z dohledu. Po obědě už do výhně pražských ulic nejdeme. První den se malují trička a věnujeme se dalším výtvarným činnostem. V úterý přijde někdo, kdo si s dětmi zazpívá (naše díky Petře). Ten, kdo udělal z dětí zafačované mumie, je MUDr. Jiří Štětina – ve čtvrtek, v lekci první pomoci (Díky, Jirko!). Ve středu jsme si popovídali na téma „bezpečnost na internetu“ (Pavel si to s dětmi užil.). Vedoucí Linky bezpečí děti oslovil s kontaktní přednáškou. V dopoledních blocích jsme navštívili Juditinu věž a palácové zahrady pod Pražským hradem. Vstupy vyjednala Kateřina, a tak mohly děti zdarma vstoupit do míst, kam se běžní návštěvníci nedostanou. Poslední den jsme se „rozšoupli“ a parníkem pluli po Vltavě. Na závěr jsme doma v Unitarii uspořádali karneval a hry.

Příprava klubu je fajn zkušenost. Především vznikla výborná spolupráce organizačního týmu v sestavě Kateřina Samojská a Agata a Pavel Peškovi. Kateřina nejen že dala do kupy děti, ale opravdu se jí podařilo zahrnout do skupiny i děti z rodin, pro které byl klub skutečná pomoc.

A z počátku to bylo i prozkoumávání slepých uliček! Kateřina zajistila tři obědy v nedaleké jídelně Pražské plynárenské. Přivedla naprosto nejlepší vedoucí Simču, studentku pedagogické fakulty, skautskou vedoucí s přirozeným talentem pro práci s dětmi. Kateřina s dětmi fungovala jako druhá vedoucí a všechny děti se jí podařilo roztančit.

S Pavlem jsme si vymýšleli organizační a provozní záležitosti doma, kupovali trika, výtvarné potřeby, kšiltovky, jídlo. Shlédla jsem spoustu filmů s tematikou „děti a internet“ a jsem ráda, že vybraný film děti zaujal. S Kateřinou jsme si dávali schůzky v salátovém baru a plánovali další kroky. Ondra zdokumentoval fotograficky výlet lodí. Pro mne to byla zábaava a doufám, že i pro ostatní, a především, že se bavily děti. Unitáři v USA i Anglii mají nejen duchovní shromáždění, ale i praktickou stránku pomocí druhým. Při naší návštěvě u nich se nám to líbilo. Doufám, že se pořádání unitářského tábora stane naší českou tradicí.

Agata Pešková

V interaktivním provedení autorské písně *O lidech různých* si děti doprovázející Petra na rytmické nástroje nenásilnou formou připomněly, že lidé kolem nás se opravdu v mnohém různí a tuto odlišnost, která dohromady vytváří jedinečné lidské společenství, je třeba pochopit a respektovat. Téma bylo výtvarně zarámováno společnou tvorbou mozaiky s motivem slunečnice, která je ve znaku českých unitářů. Množství kamínků, které dohromady skládají mozaiku, bylo symbolickým vyjádřením našeho kréda: různost v jednotě, jednota v různosti. Téma různosti a odlišné vnější podoby lidí, kteří uvnitř smýšlejí a cítí stejně, jsme se pokusili podtrhnout návštěvou zrcadlového bludiště na Petříně. Tuto návštěvu si děti jistojistě zapamatují a snad si ji v budoucím životě připomenou v souvislosti s tolerancí k lidem odlišného vzezření a smýšlení.

Hudbě a zvláště písničkám se děti věnovaly ve volných chvílích s vedoucí Simčou u piana. Písničky, zvláště od autorské dvojice Svěrák–Uhlíř, si děti mohly zazpívat za klavírního doprovodu hlavní vedoucí. Díky Květě a Tomášovi si děti zase mohly poslechnout písničku *Ať se mračí*, která se zpívala na dětských programech v Unitarii před více než sedmdesáti lety a která velmi trefně dětem přibližuje unitářský optimismus a víru v život.

Díky laskavosti pracovníků NPÚ se pro děti podařilo zdarma dojednat návštěvu palácových zahrad pod Pražským hradem. Objevování koutů zahrady i jednotlivých kultivarů rostlin (osazených přesně podle rozpisu z 18. století) bylo pro děti dobrodružstvím, navíc když jim zahradník Jakub dovolil ochutnat fíky a broskve, které zde právě dozrávaly (obrázek). Program byl doplněn o několik dní později výkladem archeologa o nálezech zahradního vybavení a keramiky, pocházejících z oranžerie jedné z navštívených zahrad.

Do přípravy a realizace táborového programu se aktivně zapojili členové POU, a to podle své profesní specializace; v odpoledních blocích byly pro děti připravené prezentace na téma Bezpečně na internetu (Pavel Pešek) a Základy první pomoci (Jiří Štětina). Ondra Svatoš nám pomohl při páteční plavbě nejen s videodokumentací akce, ale také s dozorem nad dětmi na palubě parníku.

BEZPEČNOST NA INTERNETU – JEDEN Z „TÁBOROVÝCH“ PROGRAMŮ POD DROBNOHLEDEM

Program byl zaměřený na jev zvaný *cyber grooming*. Tím se označuje chování uživatelů internetových komunikačních prostředků, kteří se vydávají za jinou osobu s cílem nalákat nezletilého komunikujícího, sexuálně ho obtěžovat či zneužít.

Vzhledem k věkovému rozptylu dětí jsem zvolil formu interaktivní komunikace spojené s promítnutím vzdělávacího filmu z produkce Národního centra kybernetické bezpečnosti. Ve filmu hlavní hrdinka ve věku dvanácti let podlehne útočníkovi a je pomocí elektronické komunikace vylákána na schůzku s třicetiletým mužem. Ten se vydával za mnohem mladšího. Jsou zde použity sofistikované manipulační techniky.

Průběh útoku na dítě je podobný průběhu klasických pohádek, jako je O Smolíčkovi Pachelíčkovi, O vlkovi a kůzlátkách, O Červené karkulce. Na začátku starší děti vyprávěly tyto pohádky ostatním dětem, a tím se podařilo vtáhnout do přednášky všechny věkové kategorie. Samotný film jsem uvedl jednoduchou větou, že se jedná o pohádku, ale ze současné doby. Během filmu děti ani nedutaly. Při jejich pozorování bylo vidět, že průběh je zau-

jal a týká se jich. Konec filmu je otevřený a lze s dětmi pracovat na jeho dotvoření. Děj jsme formou otázek a odpovědí podrobně rozebrali a zároveň jsme hledali analogie právě v těch pohádkách, které znají.

Příkladem interaktivní práce je odpověď na otázku „jak měla hlavní hrdinka postupovat a co udělala špatně“. Dostal jsem velmi různorodé odpovědi, ale ani jedno z dětí napoprvé nenapadlo, že by na schůzku s neznámou osobou nemělo jít. To pro mě bylo trochu zarážející. S dětmi jsem diskutoval a snažil se v nich vyvolat vzpomínky na ty klasické pohádky, které slouží k vybudování základní opatrnosti. A to byl pouze jeden příklad otázky. V podobném duchu proběhl rozbor celého filmu. Na závěr si děti vyžádaly ještě jedno promítnutí a při tom jsem shrnul, jak se bránit, a že hlavně „nechodit nikam za cizím člověkem“. Děti a adolescenti ještě nemají zcela vyvinutou schopnost obrany před manipulací a jsou tedy velmi zranitelné.

Doufám, že přednáška dětem něco dala. Osobně bych všechny rodiče chtěl požádat, aby si příslušné stránky Národního centra kybernetické bezpečnosti vyhledali a filmy zde shlédli. Jejich děti se to týká a myslet si, že právě to moje je ještě moc malé, je velmi zavádějící. Cílovou skupinou jsou právě děti mezi osmi až patnácti lety.

Pavel Pešek

Liberální náboženské proudy a unitářství v současném Nizozemí a Belgii

Kristýna Ledererová Kolajová

V rámci Unitářské akademie jsme si dali za úkol postupně představit unitářské organizace a skupiny, které působí v Evropě, a to jak krátkými dokumenty, tak také v Tvůrčím životě. Některé z nich již v minulých číslech alespoň dílčím způsobem v časopise uvedeny byly: Štěpán Mairovský vedl rozhovor s rakouskými unitáři, já s německými, společně s Janou Tichou jsme se střídavě věnovaly dějinám unitářství v Transylvánii a Velké Británii včetně připomenutí některých konkrétních sborů a Ruth Weiniger popsala nelehkou situaci posledních unitářských sborů v Polsku. V tomto čísle bych ráda navázala příspěvkem věnovaným liberálně náboženským a unitářským uskupením v Nizozemí a Belgii.

NIZOZEMÍ

Nizozemí je v rámci Evropy v mnoha ohledech jednou z kolébek svobodomyšlného přístupu k víře. V polovině 16. století vešla tato země do evropské historie jako ta, která odmítla výsledky Tridentského koncilu a usilovala o vyhlášení náboženské svobody. Války o ni (spojené – jak už to v dějinách často bývá – s válkami, v nichž šlo o profánní vliv a územní zisky) byly dost krvavé, dlouhé a oficiálně skončily až s Vestfálským mírem roku 1648. Předcházelo tomu však v roce 1581 faktické oddělení severních provincií, které vyhlásily samostatný stát (Republiku spojených nizozemských provincií), a jihu Nizozemí, který zůstal pod španělským (později rakouským a poté francouzským) vlivem katolický. Do této oblasti s vyšším katolickým vlivem patřilo také území dnešní Belgie; ta získala samostatnost na úrovni státu až v roce 1830. Nicméně sever Nizozemí byl kontinuálně po celou tu dobu živnou půdou pro vznik a rozvoj náboženských hnutí a organizací, jež mají v dějinách svobodomyšlného přístupu k víře významné pozice a nejedna z nich zde působí dodnes.

Budeme-li se držet historické perspektivy, byť nastíněné jen v naprosto zjednodušeném základu, pak nejstarší kořeny z nich mají Doopsgezinden, tedy liberální mennonité, kteří patří k novokřtěncům. Původně to bylo ra-

dikální reformační hnutí, jež se v 16. století vydělilo z Zwingliho proudu. Chápu se jako nezařaditelní do běžných proudů reformace, tvořící takzvaný „třetí proud“ (po katolictví a protestantství). Jméno získali podle holandského anabaptistického vůdce, teologa a kněze Menna Simonse (1496–1561), který proslul svým otevřeným přístupem k otázkám víry. Dnes mají v Nizozemí okolo sto dvaceti obcí a sedmi a půl tisíce členů.

Druhým liberálním náboženským uskupením v Holandsku s významnými historickými kořeny jsou remonstranti. Tedy nizozemští protestanté, kteří se koncem 16. století postavili za názory Jacoba Arminia (1560–1609), protestantského teologa kritizujícího kalvinistické učení. Po Arminiově smrti, roku 1610, zformulovala část z nich základ svého na tehdejší dobu značně liberálního náboženského přesvědčení do pěti bodů takzvané remonstrace (protestu) a podle ní se hnutí začalo označovat. Přetrvalo do současnosti, dnes je na světě okolo deseti tisíc remonstrantů. Nejvíce právě v Nizozemí – zhruba šest tisíc ve čtyřiceti šesti kongregacích, početnější sbory jsou také ve Šlesvicku-Holštýnsku a zbývající remonstranti jsou rozptýleni po celém světě. Zajímavostí je například to, že nizozemští remonstranti oddávají páry stejného pohlaví.

Při naší poznávací cestě za liberálními náboženskými organizacemi v Nizozemí a Belgii jsme se zaměřili jen na uskupení, která jsou blízka unitářství. Navštívili jsme tedy ústředí Nizozemských liberálů v centru historického města Amersfoort. Organizace zde nemá vlastní budovu, pronajímá si jedno patro v městském domě blízko centrálního nádraží. To je výhodné z hlediska dopravní dostupnosti pro všechny obce, které liberálové sdružují. (Autorkou všech fotografií je Kristýna Ledererová Kolajová.)

K novodobějším liberálním organizacím patří Vereniging van Vrijzinnige Protestanten (VVP, Asociace liberálních protestantů), což je vlastně liberální křídlo nizozemské protestantské církve (PKN – Protestantse Kerk in Nederland), a Apostolisch Genootschap (Apoštolská společnost). To je liberální nábožensko-humanistické hnutí založené v Nizozemí v roce 1951. Náboženským (křesťanským) základem tohoto společenství je idea „soucítění s celým stvořeným světem“, humanismus je vyjádřen v názoru, že člověk má příležitost se rozvíjet a má za to svou vlastní zodpovědnost. Hnutí klade důraz na sociální přesah svých duchovních aktivit a má v Nizozemí dnes asi patnáct tisíc aktivních členů, organizovaných ve více než sedmdesáti obcích.

Nás ovšem z holandských neunitářských liberálních organizací nejvíc zajímá Vrijzinnigen Nederland neboli Nizozemští liberálové, organizace, která má v mnoha ohledech velmi blízko k unitářství a dokonce je členem ICUU, stejně tak jako IAFR. V tomto kontextu je namístě připomenout, že v Nizozemí od zavedení občanského zákoníku roku 1948 důsledně platí odluka církví od státu. Žádná náboženská organizace zde tedy není státem přímo kontrolována, ale ani finančně podporována. Není proto příliš důležité, zda je ta která denominace registrována jako církev, nebo má jiný právní

status – třeba právě Nizozemští liberálové registrovanou církví dle zákona nejsou, označují se jako asociace.

Sdružují celkem čtyřicet čtyři místních komunit – my bychom nejspíš řekli sborů, byť správný termín v holandštině je afdeling(en) – tedy oddělení, – a v nich okolo čtyř a půl tisíce členů. Je to tedy organizace zhruba desetkrát větší než NSČU (v zemi, která je téměř dvakrát menší než Česká republika) – a organizace prosperující. I proto stojí za to věnovat jí pozornost.

Založena byla v roce 1870, tehdy pod názvem Nizozemské protestantské sdružení. Označení Nizozemští liberálové nese až od roku 2014. Na jejím vzniku v 19. století měli mimo jiné velký podíl Cornelis Willem Opzoomer (1821–1892), profesor filozofie z Utrechtské univerzity, a Cornelis Petrus Tiele (1830–1902), jenž významně přispěl k založení takzvané Leidenské školy moderní teologie a také k tomu, že se religionistika v druhé polovině 19. století stala obecně uznávaným, na teologii nezávislým vědním oborem.

Některé aktivity Nizozemského protestantského sdružení měly zajímavý dopad i na širokou veřejnost. Například v roce 1926 se podílelo na založení Liberální protestantské rozhlasové společnosti, která záhy obsáhla i televizní vysílání a dodnes je jednou z veřejnoprávních nizozemských stanic. Sdružení se

Pracovní návštěvy zde přijímají v nevelké zasedací místnosti, kde mohou probíhat i nejrůznější vzdělávací prezentace pro menší skupiny. Dva ze tří zaměstnanců zde mají každý vlastní kancelář, je to generální tajemnice Wies Houweling a Elsbeth Goettsch, která se stará o administrativu, knihovnu a archiv. Knihovna a archiv jsou ostatně umístěny také zde.

také hodně angažovalo v přípravě a vydání takzvaného Leidenského překladu bible v roce 1914, který používali holandsí protestanti po celá desetiletí.

Současné ústředí Nizozemských liberálů sídlí v Amersfoortu, což je se sto padesáti tisíci obyvateli druhé největší město utrechtské provincie a zároveň jedno z nejstarších holandských sídel. O jeho chod se starají v podstatě tři lidé v čele s generálním tajemníkem. Vzhledem k tomu, že asociace je financována pouze z vlastních prostředků, platí každý registrovaný člen roční poplatek 30 eur a z těchto peněz jsou pak zajišťovány základní společné aktivity. Ústředí je komunitám jednak jakýmsi poradním orgánem – pomáhá jim například při výběru duchovních – jednak zajišťuje všechny společné aktivity, zejména vzdělávací. Dvakrát ročně například pořádá konferenci pro duchovní. Zástupci jednotlivých komunit se společně scházejí minimálně jednou v roce, na podzim, na valném shromáždění, které hostí pokaždé jiná oblast. Velmi blízké vztahy má asociace Nizozemských liberálů nejen s jedinou unitářskou kongregací v zemi, ale i se dvěma historickými reformačními proudy: mennonity a remonstranty, s nimiž často pořádají společné akce.

Mezi komunitami a jejich pojetím víry jsou významné rozdíly. Některé se kloní k nábo-

ženskému humanismu, jiné k univerzalizmu, další vyrůstají na základech liberálního křesťanství. A mezi tím je samozřejmě spousta dalších nuancí. Byť se hlásí ke křesťanskému základu, bible je pro ně jen jednou z mnoha možných inspirací a jejich společnou snahou je spojit víru s vnímáním moderní vědy a s racionálním přístupem k životu i náboženským otázkám. Snad i pro tuto šíří přístupů ke spiritualitě a z obavy, aby se nestaly čímsi jako krédem, nemají Nizozemští liberálové žádné společné principy, jak je známe například z unitářských společenství. Hlásí se však ke společné vizi a k poslání, které stojí za to citovat: Nizozemští liberálové spojují lidi, kteří chtějí sdílet inspiraci čerpanou z náboženství, vědy, kultury a přírody a zdůrazňovat jejich význam pro život člověka. Pokud je to možné, chceme, aby naše liberální vize byla patrná v životě celé společnosti a ve veřejné diskusi. Spolu tvoříme společenství svobodomyšlně smýšlejících lidí, kteří se cítí zapojení do veřejného dění a chtějí pozitivně přispět k lepší společnosti.

Poslední skupinou, kterou je nezbytné uvést, jsou unitáři. Přesným názvem Nizozemští unitáři a univerzalisté (Netherlands Unitarian Universalist Fellowship, NUUF) jsou anglicky mluvící liberální náboženskou skupinou působící v Amsterdamu. Tato kongregace je součástí

Chtěli jsme také navštívit alespoň jednu z obcí Vrijzinnigen Nederland. Zvolili jsme obec relativně větší, Vrijzinnigen Naarden-Bussum, sídlící, jak název napovídá, jen několik kilometrů od Naardenu. Zdejší sbor byl založen 21. března 1882 a tvořilo jej původně 12 členů včetně tehdejšího starosty města. Dnes má okolo osmdesáti členů s pravidelnou účastí cca padesáti lidí na nedělních shromážděních. Scházejí se v Majellakapel zbudované za první světové války podle návrhu místního architekta Cornelise Jacoba Kruiswega. Je postavena z režných cihel na jednoduchém půdorysu s výrazným, byť nepřilíživým zdobeným průčelím a je příznačnou ukázkou secese v severním Nizozemí. Pro ni je typické spíše střízlivé, tedy i finančně méně nákladné, geometrické a symetrické pojetí, bez výrazné výzdoby. Mluví se v této souvislosti o racionálně konstruktivní secesi. Zajímavostí je, že tato forma secese akcentovala dost netypický i sociální prvek, měla být přístupná širokým masám lidí. Pro nás je takové pojetí poněkud zvláštní, nicméně ve střídmosti, uměřenosti a čistotě konstrukce těchto staveb tkví velké kouzlo. Majellakapel je v souladu s obecnou charakteristikou zdejší secesní architektury ozvláštněna dvěma tvarově podobnými a symetricky uspořádanými reliéfy s biblickými motivy ve vrcholech vstupního portálu a štítu střechy.

EUU a také přidruženým členem ICUU. Podstatnou část členské základny tvoří cizinci z anglicky mluvících zemí, ale členy jsou samozřejmě i Holanďané.

Tento typ unitářské obce, s jádrem tvořeným lidmi, kteří nejsou občany dané země, ale spojili s ní jednu fázi svého života, najdeme v rámci Evropy nejen v Nizozemí, ale také v Německu, Švýcarsku, Francii, Belgii – i naše obec IUCP je jejím

V interiéru kaple již najdeme dekorativních prvků více, za zmínku určitě stojí všechny řezbářské prvky. V Majellakapel drží tradici každotýdenních nedělních shromáždění, mají hodně otevřený, liberálně-křesťanský až humanistický charakter. Kromě nedělí se zde konají i další pravidelné programy: Jedenkrát za čtrnáct dní mohou členové navštěvovat takzvané Kruhy, což je v podstatě jedna z podob Kruhů sdílení. Střídají se zde dva: Kruh rozhovorů a Literární kruh, jednou tedy společná reflexe vybrané společenské otázky nebo problému, podruhé literárního díla. Kromě toho se v kapli každý měsíc koná komorní koncert vážné hudby, přednášky a pak další nepravidelné akce, které jsou příležitostí pozvat širší veřejnost – například bleší trh a podobně. Prostor je také poměrně často pronajímán, zejména pro svatební obřady.

příkladem. Má mnohá specifika a z nich plynoucí výhody i nevýhody. Mezinárodní komunity drží víc při sobě, jsou kompaktnější, víc se podporují již z podstaty. Žít jinde než v rodné zemi, byť třeba roky na stejném místě, znamená být stále tak trochu cizincem. Společenství lidí s podobným životem může být velkou posilou, ale pro ono společenství to zároveň znamená, že se část členské základny neustále obměňuje. O to obtížnější je budovat stabilní skupinku aktivních členů, která je pro každou obec velmi cenná.

Díky silné komunitě cizinců se Nizozemští unitáři a univerzalisté často těší z návštěv zahraničních duchovních a unitářských přátel a příležitostně je využívají i pro vedení svých programů. Shromáždění mívají jedenkrát za měsíc, vždy první neděli vyjma letních prázdnin. Vycházejí při nich z tradiční unitářské liturgie – zahajována jsou zapálením svíce, obsahují prvky sdílení i meditace. Nedílnou součástí je také hudba a zpěv – mají velkou výhodu, že je mezi nimi několik výborných muzikantů.

Po shromáždění zpravidla následuje neformální diskuse při čaji a malém občerstvení, prvek, který známe dobře i z českých unitářských obcí. V roce 1994 byla v rámci tohoto sboru založena ženská skupina, setkává se jednou měsíčně v pátek ráno, na shromáždění občas bývají i děti. Nizozemští unitáři se hlásí k sedmi principům svých amerických bratrů a sester.

Cenným prvkem architektury kaple jsou také velké okenní vitráže. Dvě z nich – symbolizující Boha otce a Syna – byly darovány členy sboru u příležitosti výročí dvaceti pěti let od jeho vystavění. Společně s kulatým oknem přímo nad kazatelnou (na fotografii) představují svatou Trojici a poukazují na historický vývoj sboru, jehož kořeny jsou dodnes pevně spjaté s liberálním křesťanstvím, byť současný charakter by myslím každý český unitář označil jednoznačně za unitářský.

Společenství nemá vlastní prostory, pronajímá si je v centru Amsterdamu.

Pojďme se ale podívat také trochu do jejich historie. Počátek tohoto společenství je spojen s datem 1982, byť k oficiálnímu ustavení obce došlo až o dva roky později. První sídlo měli v Leidenu, v Mezinárodním centru místní uni-

Tři členové vedení bussumské obce: Zleva Hans le Grand, mladý teolog studující unitářství (ve Velké Británii, protože v Nizozemí to možné není), předsedkyně obce a reverend Peter Korver. Ani aktivní obce s členskou základnou okolo sta členů si nemohou dovolit duchovního na plný úvazek, bussumští se tedy o duchovního dělí s obcí v nedalekém městě Hilversum.

Navštívili jsme samozřejmě i Nizozemské unitáře. Působí zde jediná obec, a to Netherlands Unitarian Universalist Fellowship v Amsterdamu. Toto je jejich sídlo, shromažďovací místnost si pronajímají od sboru protestantské církve v jednom z historických domů v centru města. Zajímavé je, že Nizozemští liberálové zrovna v Amsterdamu žádnou obec nemají. Když jsem se ptala jejich generální tajemnice proč, odpovědí bylo, že si se zdejšími unitáři nechtějí konkurovat, tak přátelské a blízké vztahy mezi sebou obě organizace mají. A tím, jak ani jedna z nich není registrovanou církví, ale čímsi jako zapsaným spolkem (přibliženo s ohledem na českou legislativu) mohou být ti, kdo o to stojí, klidně členy obou organizací, což se zejména u vedoucích představitelů nezřídka děje. Demonstrují tím právě svou otevřenost a vstřícnost k té druhé organizaci. Ostatně některé akce organizují společně a na dalších se vzájemně navštěvují.

verzity. Později se sbor přestěhoval do Wasse-naaru a v roce 1998 do Amsterdamu, kde sídlí dodnes. Dlouhodobý člen této skupiny Bert Companjen vzpomíná na důležitou úlohu EEU, kterou tato organizace sehrála v procesu ustavení a v rané historii Nizozemských unitářů a univerzalistů: Na jedné konferenci IARF se Bert seznámil s unitářem Stevem Dickem, který se později přestěhoval právě do Holandska a po vystudování Manchester College se stal duchovním.

V roce 1983 podnítl několik svých holandských přátel, aby se vydali na retreat amerických unitářů a univerzalistů, který se tehdy konal v konferenčním centru Venwoude v Lage Vuursche. (Tradice těchto několikadenních

duchovních pobytů se píše již od konce 60. let.) Pro všechny holandské účastníky to byl skvělý a hluboký zážitek a čtyři z nich se později stali zakladatelskými členy prvního a dosud jediného nizozemského unitářského sboru. Na druhém retreatu ve Venwoude, na jaře 1984, se již účastníci z Nizozemí cíleně setkali zvlášť a rozhodli se založit vlastní skupinu, které dali název Netherlands Unitarian Universalist Fellowship. Následně se začali pravidelně jednou do měsíce setkávat v domovech svých členů po celém Holandsku. Základem setkání byly vzájemné rozhovory, případně prezentace zajímavých projektů, ale postupně začaly tyto schůzky obsahovat i nějakou formu bohoslužby.

V porovnání s Nizozemskými liberály jsou zdejší unitáři útloučkou organizací, byť v současné době dost dynamicky rostoucí. Aktivně se v práci pro obec angažuje cca dvacetičlenná skupina a co je velmi pozitivní pro budoucnost – zejména zástupci mladších generací. Na fotografii je předseda obce Albert Manders a laická duchovní, studentka religionistiky Eva Kortekas.

V souvislosti s formováním této skupiny je podstatné zmínit zásluhy americké unitářské duchovní Leonory Montgomeryové z Texasu, která do Holandska často jezdila za svou dcerou a zdejší unitářské obci velmi pomohla, jak po stránce duchovenské, tak třeba se získáním různých grantů a stipendií.

To ostatně poukazuje na další typický rys tohoto společenství: Nizozemští unitáři neměli stále profesionální duchovní, kteří by vedli shromáždění. A byť zde nyní působí duchovní Derek Suchard, nevede shromáždění či jiné programy výlučně on. Tradičně se v této úloze střídají i ostatní členové či hosté ze Spojených států nebo EUU.

Nizozemské společenství není v současné době velké. Několik desítek členů není početný sbor. Ovšem podstatným prvkem pro jeho světlou budoucnost může být několik mladých aktivních členů, kteří zde nyní působí. To je v evropském unitářském světě cenná deviza a oproti mnohým větším a tradičnějším kongregacím velká výhoda.

BELGIE

V Belgii, zemi, která má rozlohou ještě menší než polovina České republiky, působí v současné době jediná unitářská obec. Je to Společenství unitářů a univerzalistů v Bruselu (Fellowship of Unitarian Universalists in Brussels, BUUF), jež je podobně jako jejich nejbližší sestry a bratři z Amsterdamu, členem EUU, organizace Evropských unitářů a univerzalistů, a také členem ICUU. Jádrem této obce tvoří – opět podobně jako v Amsterdamu – anglicky mluvící cizinci, kteří s Bruselem spojili část svého života.

Sbor zde vznikl v první polovině 80. let 20. století díky iniciativě několika unitářů, kteří se do Belgie dostali kvůli své práci nebo part-

Nizozemští unitáři nemají stálého, zaměstnaného duchovního a dlouhá léta zajišťovali jejich shromáždění buď laičtí členové, nebo hosté – duchovní z jiných zemí. Nicméně v posledních letech zde působí unitářský duchovní Rev. Derek Suchard (na fotografii), který se o obec velmi dobře stará a vede část shromáždění. I díky jeho práci zdejší unitáři prosperují.

Znak bruselských unitářů a univerzalistů.

nerům. Máme-li zmínit několik důležitých osob, které stály u zrodu této skupiny, jmenovitě, pak jistě nelze vynechat Warrena McLainea, který žil v Bruselu od roku 1982 se svou manželkou Lindou. Tehdy zde ještě nebylo žádné aktivní unitářské společenství, ačkoli několik lidí z amerického velvyslanectví i dalších amerických občanů či Belgičanů bylo registrovanými unitáři. Hlavní zakladatelskou práci zde ovšem vykonaly ženy: Linda McLaineová a Pat Fullerová. To ony založily počátkem roku 1983 bruselské unitářské společenství. Zdejší unitá-

ři se nejprve setkávali v domácnostech svých členů a podobně jako kolegové z Nizozemí se aktivně a pravidelně účastnili unitářských *retreatů* pořádaných co půl roku právě v Nizozemí, v Německu nebo ve Francii.

V těchto počátečních dobách jim byl určitým rádcem, s nímž podle potřeby konzultovali potřebné věci, duchovní londýnského unitářského sboru v Kensingtonu. Od konce roku 1985 měli i svého laického duchovního na částečný úvazek, ovšem shromáždění vedli střídavě také mnozí řadoví členové. Na jaře 1991 uspořádala tato skupina sama mezinárodní retreat – v belgickém lázeňském městě Spa. Tehdy zde bylo aktivních okolo osmdesáti unitářů. Tím ovšem končilo první období růstu, brzy poté se počet jejích členů výrazně snížil, neboť několik klíčových lidí zde skončilo svou aktivní pracovní kariérou a vraceli se do svých domovů mimo Evropu a další se prostě jen přestěhovali za prací jinam.

Zhruba tři roky byla skupina zcela pasivní, bez akcí. Jádru členů sice zůstávalo v kontaktu, ale nikdo z nich neměl čas ani energii na řízení nebo vedení skupiny. To se změnilo až v roce 1994, kdy se do Belgie přistěhovali Alan a Gerda Keiswetterovi. Jim se v poměrně krátkém čase podařilo skupinu aktivizovat.

V Belgii působí stejně jako v Nizozemí jen jedna unitářská obec, a to v Bruselu. Ani zdejší unitáři nemají své vlastní sídlo, pronajímají si prostory od kvakerů v domě na fotografii na okraji širšího centra města, ale na místě dobře dopravně dostupném.

Bruselské unitářské společenství má okolo dvaceti pěti členů. Na fotografii jsou dva z nich, Yves Kanarek (nikoli s českými, ale ukrajinskými předky) a Sigrid van Eepoel, kteří nás po setkání s širším jádrem obce vzali na prohlídku jejich sídla.

Unitáři se setkávali v jejich domě, setkání byla dobře organizovaná i navštěvovaná a našťástí zde – když za tři roky Keiswetterovi Brusel opustili – zůstalo dostatečně silné aktivní jádro čítající okolo dvaceti členů, které udrželo skupinu pohromadě. Během posledních dvou desetiletí se setkávali v budově Mezinárodní protestantské církve a u skotských presbyteriánů. Bez vlastního stálého sídla jsou i v současné době – prostory pro shromáždění si jedenkrát měsíčně pronajímají od bruselských kvakerů. Kromě toho se věnují sociálním tématům, například podpoře žen, které zažily různé formy zneužívání a násilí.

Sami sebe definují takto: Někteří z nás jsou nábožensky založení, někteří nejsou. Někteří meditují, někteří se modlí; jiní studují, další diskutují. Někteří pevně věří, že neexistuje Bůh; další pevně věří, že existuje; jiní si myslí, že existuje Tajemství, které nikdy nemůžeme pochopit. Snažíme se respektovat přírodu, zdroje Země a všechny lidské bytosti. Věříme ve svobodu projevu a význam společného rozhodování. Sdílíme základní principy, které

se promítají do demokratického, inkluzivního dialogu, sdílíme své radosti i obavy, myšlenky a praktické aspekty života, tichou meditaci a dobré jídlo.

Na relativně malém území dvou republik Beneluxu tak nacházíme zajímavou plejádu liberálních náboženských skupin a organizací. Některé poměrně velké a s bohatou, významnou historií, jiné úplně malé a existující teprve krátce. Co mají společné, je přesvědčení, že duchovní společenství vedená ve svobodném duchu mají i na prahu 21. století svůj smysl a mohou být užitečná jak svým vlastním členům, tak navenek – společnosti. A to i přesto, že bez ohledu na počet členů či velikost celé organizace se potýkají s podobnými problémy: jak růst, čím zaujmout mladou generaci, kde brát peníze na své aktivity, neboť žádné z těchto společenství nemůže počítat s žádnou pravidelnou vnější podporou. Ale ve všech ohledech dokazují, že jít touto cestou, ať již unitářskou, humanistickou, univerzalistickou nebo liberálně křesťanskou, stále stojí za to.

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 6x ročně.

Redakční rada:

Susan Goldberg, ThDr. Karolina Sofia Pavala, PhDr. Kristýna Ledererová Kolajová, PhDr. Radovan Lovčí,
MgA. Miloš Mášik, Ing. Pavel Sedlák

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Jarmila Colombo

Garant hlavního tématu čísla:

Rev. Mgr. Luděk Pivoňka

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2339-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náležejí autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Sto let od založení naší republiky. (Foto © Shutterstock.com.)

Obrázky na třetí straně obálky: K. Ledererová Kolajová

Obrázek na čtvrté straně obálky: Demokracie. (Foto © Shutterstock.com.)

